

MLADIKA

+ DRUŽINSKI LIST +

VSEBINA NOVEMBRske ŠTEVILKE

LEPA POLJANA Trop brez zvoncev (Janez Julen) | Vražja vrtača (Joža Likovič) | Slovaška pota (Viktor Smolej) | Gosposki hlapec (Ivan Zorec) | Koroške pravljice (Vinko Möderndorfer) ★ PESMI Pesmi deklic (Rainer Maria Rilke - Ivan Čampa) | Večer (Milan Pavlovčič) | Marije (Jože Šmit) ★ PISANO POLJE Pri Janezu Ev. Kreku (Petar Grgec - Janko Moder) | Orači in kopači (Anton Moder) | Naše slike ★ DOM IN DRUŽINA Moški jopič za šport (Eliza Skalický) | Jabolčni shranki (Štefanija Humek | Dobra kuharica (M. R.) ★ ZABAVA IN ŠALA Epigrami (Rojen Komar) | Smešnice | Uganke in mreže

SLIKE K. Kollwitz: Beznica; Delavska mati; Jadikujoča; Mati z otrokom; Padel je; Razmišljanje; Lastna podoba | K članku Slovaška pota: Anton Bernolák; Ljudevit Štur; Ján Kollar; Pavel Jožef Šafařík | Fotografije (Fr. Krašovec): Na pokopališču; Za delom | F. S. Stiplovšek: risba k članku Koroške pravljice | Oris krta k članku Orači in kopači | Pletena jopica

KROJNA PRILOGA Pripombe k ročnemu delu: božični prt, narodni motiv za zastor i. dr., kraj za jopico, vezanje za obleko, šopki za obleko | Članki: Vsakdanje napake pri vzgoji | Otroci morajo biti pri igri in pri delu veseli | Otroško vpraševanje | O trpežnosti obleke | Preden nastopi zima | Nasveti || Nekaj modnih vzorcev popoldanskih oblek in zimskih plaščev v risbi

DOBILI SMO V OCENO

Knjige Družbe sv. Mohorja v Celju (redne): Koledar za leto 1941; Jules Verne - Anton Anžič, Južna zvezda; Stanko Cajncar, V planinah; Ksaver Meško, Mladim srcem IV: Življenje svetnikov 15. snopič; Avgust Pirjevec, Knjižnice in knjižničarsko delo (doplačilna) ★ Stanko Lapuh, Črni svatje. Tiskala tiskarna sv. Cirila v Mariboru 1940 ★ Ivan Čampa, Mlin v grapi. Idilična povest. Založba Literarnega kluba v Ljubljani 1940

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca ★ NAROČNINA za Mladiko je letno din 84.—, s krojno prilogo vred din 100.—. Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (din 42.—) in četrtletno (din 21.—). V INOZEMSTVU pa stane din 100.—, s krojno prilogo din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2.40 ★ ČEKOVNÍ RAČUN imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje.

NAROČNINO IN REKLAMACIJE je pošiljati na naslov: UPRAVA MLADIKE V CELJU. Reklamirati se more vsakikrat le zadnja številka ★ ROKOPISI naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Poljanska c. 28, telefon 51-68 ★ UGANKARSKO GRADIVO sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank ★ IZDAJA Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. Tiska Mohorjeva tiskarna, registrirana zadruga z omejeno zavezo, v Celju (Fran Milavec, Celje)

TROP BREZ ZVONCEV

JANEZ JALEN

Vznemirjeno jezero

Odcvetel je majnik. Šmarnice okrog vasi so zorele že v seme, na vrhu Rudnice jih je bilo že vse belo, više v gorah so se pa šele razpuščale. V ločju na koncu jezera so race prepeljavale svoj odraščajoči rod. Iz Orlišča sta se vsak dan glasneje oglašala mladiča. Da jih nakrmita, sta stara dva grdo gospodarila po lovišču. Zjutraj in zvečer se je hodila srnjad past na poseke. Že tako bolj plašljivi srnjaki so postali še opreznější, kakor bi vedeli, da je potekel zanje čas prizanašanja in da je zakupnik lova to leto nenavadno zgodaj napovedal svoj prihod v Bohinj. Kozla, ki naj bi ga podrli krogla iz gospodove puške, je Hribarjev Peter odbral v Ukancu. Lep šesterak je bil in precj težak. Natančno je dognal vse njegove stečine. Da bi ga pa imel kakor privezanega, se je lovec prejšnji popoldan še enkrat prepeljal vzdolž jezera v čolnu, katerega je bil najel po Venceljnovem naročilu za čas lova. Dodobra si ga je bil ogledal. Da je bil gospodar z njim, bi bil lahko odbranega srnjaka uplenil že zvečer, zjutraj pa še dva druga šesteraka.

Zadovoljen s svojim obhodom se je Peter vrnil k čolnu ob izlivu Savice. Prepodil je race, ki so se pasle tam naokrog. Zagagale so in se čofotaje dvignile. Letele so proti sredini jezera. Naenkrat pa so zviškoma padle nazaj na vodo. Srebrno so zablestele v soncu njih peruti in že ni bilo nikjer več nobene videti. Le rahli kolobarji, čimdalje širši, so izdajali kraj, kjer so se potopile. Nizko nad jezerom pa je zakrožil orel.

Na strel Peter niti misliti ni mogel; biló je predaleč. Zamikalo ga je, da bi skočil v čoln in hitel reševati napadene race, pa se mu ni zdelo vredno. Več kot ene same ropar tako ne more odnesti.

Peter se je prikri, da bi orla prav nič ne motil. Sam pri sebi je pa celó upal, da bo morebiti kasneje gospodar ptičev odnašal svoj plen v gnezdo ne previsoko čezenj in se mu ga posreči sklestiti na tla. Za vsako morebitnost je pripravil puško. Skozi daljnogled je pa pričel opazovati do smrti preplašene race in ujedo, ki jim je skušala priti do živega.

Po kolobarčkih je Peter spoznal, da plavajo race pod vodo in beže v zavetje pod previsne veje grmovja na obrežju. A skoraj vselej, kadar je katera izmed preganjanih ptic samo za hip pomolila kljun iz vode in dihnila, je šinil orel proti njej, pograbití pa nobene ni mogel. Pričel je zasledovati eno samo ptico. Posrečilo se mu je, da jo je ločil od jate, jo dolgo drevil naokrog, dokler ni vse upehane pograbil s kremplji in jo iztrgal iz vode. Raca je nekajkrat presunljivo zakričala, pa brž omagala in obmolknila. Orel se je dvigal vedno više. Izpod roparjevih krempljev je pa še vedno odletavalo perje in počasi padalo na mirno gladino jezera.

Res je ropar nesel svoj plen čez Petra, pa najmanj za pet strellov previsoko. Kakor iz onemoglé jeze, da ga ne more doseči, mu je lovec požugal s pestjo in mu zagrozil: »Le počakaj! Kaj kmalu bo tudi od tebe letelo perje. Razbojnik!«

Uplenjene race orel ni odnesel v Orlišče. Obsedel je z njo v skalah Pršivce, da jo raztrga in použije. Morebiti je pa z bistrim očesom le opazil lovca v zaklonu in mu ni hotel izdati svojega gnezda.

Peter je zamahnil z roko. Zalezovanje orla bi bilo tratenje časa, ki ga mu ni preostajalo. Odpel je verigo in jo vrgel v čoln, ga odrinil od brega in skočil vanj. Tiho sta se potopili vesli in zamahnili. Čoln je zdrsnil v gladino jezera. Nič ni ovinkaril. Rezal je ravno brazdo. Od drobnih valov se je odbijalo pozno pomladansko sonce.

Kraj orlovega napada je Peter prepoznal po perju, ki je plavalo po vodi. Neutegoma je sunil vesli globoko v vodo. Ustavil je čoln, se popeljal nazaj, ulovil kovinasto se spreminjajoč krivček in si ga zataknil k ruševčevemu krivcu za klobuk. Sedaj je vedel, česar prej z daljnogledom ni mogel razločiti, da je orel upehal in odnesel racáka. Jezno je blisnil nazaj proti pečinam nad Savico in spet pogljal čoln. Z bregov je vlažno dišalo po mladem zelenju. Goré so se jasno črtale v vodni gladini. Nad njimi je plaval svetel oblak. Tu in tam je pljusnila postrv iz jezera.

Vštric cerkve Svetega Duha se je Peter za hip ozrl proti rilu čolna in opazil na mostu pri Svetem Janezu dva možaka. Nekaj mu je reklo, da čakata nanj. Kakor iz navade je brž dvignil daljnogled k očem in prepoznal stražmojstra Kurenca in Znojevega Martinča.

Čemu neki sta se ta dva sešla, je bil radoveden Peter in se je še krepkeje uprl v vesli. Bil je še daleč na jezeru, ko ga je Martinč že poklical po imenu in zavpil, naj se podviza.

Pred mostom, tako daleč, da čolna ni mogel potegniti tok Save s seboj, se je Peter ustavil. Znojev je molil čez ograjo prav nadenj več sežnjev dolgo preklo. Le kje jo je urezal? Na koncu je visela od nje kratka zanka. Peter je priljubljenega žandarja pozdravil, Martinča pa nagajivo ogovoril: »Kaj misliš ribe loviti? Pa kar vpričo naju, ki sva oba zaprisežena.«

»Uganil si,« se je smejal Martinč. »Dolgo in tanko, pa zato toliko težjo ribo imava ogledano z gospodom stražmojstrom, pa ne moreva brez čolna do nje. Tebe čakava, da nama pomoreš. Kar v vodo poglej; čista je, da se vsak kamenček razloči na dnu. Tamle je! Pa pazi, da je ne preplašiš.«

Martinč je pokazal s preklo, v katero smer naj Peter išče. Opreznosti vajeni lovec se je res previdno obrnil in zagledal na dnu jezera — Kranbergerjevo sabljo. Skoraj bi mu bilo na glas ušlo, da je Martinč od samega zlodeja.

V fužinarskem ladjišču je stopil še Znojev v čoln. Čeprav se v vodi vsaka stvar malo drugače vidi, je Martinč sabljo kaj kmalu izvlekel. S Petrom sta čoln priklenila in odšla na most. Znojev je izročil Kurencu orožje in hudomušno pripomnil: »No, gospod stražmojster, sedaj imate pa porazgubljenega Kranbergerja vsega skupaj.«

»Kako to?« se je zagovoril Peter.

»Včeraj je gospod našel tudi puško, bajonet in klobuk,« je pojasnil Martinč.

»Kje pa?« Lovec kar verjeti ni mogel.

»V Žvanovem bršju,« je potrdil Kurenc in še pristavil, da se mu čudno zdi, ko je že vendar dvakrat prej stikal tam naokrog, pa ni ničesar opazil.

»Človek ne vidi vsak dan enako dobro.« Martinč se je le s težavo resno držal.

»Boš ti meni pel!« Stražmojster je požugal Znojevemu s prstom. Pa ne zares. Zadovoljno se je smejal: »Ne puški in ne klobuku se ne pozna vreme. Pa je šel maja dostikrat dež. Samo bajonet je malo rjast. Orožje je bilo ves čas pod streho. Poznam vas, Bohinjec.«

»Nekateri so res salamensko nabriti.« Peter je po strani pogledal Martinča. Rad bi ga bil pa kar vpričo žandarja vprašal, kdaj je vendar Kranbergerjevo ropotijo-prethotapil iz votline v steni Komarče nazaj do vasi.

Kurencu Petrov pogled ni ušel. Pomežiknil je z levim očesom in pokimal z glavo: »Ne rečem dvakrat, da nista imela pri Kranbergerju vidva prstov vmes. Če mi je Martinč prišel praviti za sabljo, kje je, zakaj bi ne bil vedel še za puško?«

Znojev se je naredil hudega: »Gospod stražmojster! Če tako mislite —«

»Nič, nič. Kar tiho bodi,« mu ni dal izgovoriti Kurenc: »Nič čudnega ni, če sta bila zraven. Saj sta dovolj pretrpela zavoljo njega. Posebno Peter. In ves Bohinj. Jaz pa morebiti še največ. A ne bom več dalje brskal. Meni nič mar. Sem vesel, da sem se dedca prisekljivega, domišljavega in tožarskega znebil. Pri-tepenca tujega! Žandar ne bo več. Vsaj v naših krajih ne. In kako me je naganjala oblast zavoljo izgubljenega orožja! Kakor bi bil jaz kriv.«

»Vi prav nič,« je posegel v besedo Znojev. »Če bi ne bilo zavoljo vas, ki znate včasih tudi malo zamežati, bi se moralo po mojem prej nekaj bohinjskih gorá podreti, preden bi se bila puška našla.«

»Eh, kaj bi premlevali stare reči!« Kurenc je dvignil roko in razprl prste: »Stopimo rajši na Polje. Dam jaz za kozarec vina.«

Martinč je bil koj voljan. Za gostilno je imel vedno čas, če ne, si ga je pa vzel. Peter je pa moral tako in tako priti na Bistrico čakati zakupnika, ki se je imel okrog poldneva pripeljati z Bleda. Vsi trije so pogledali še enkrat na jezero. Njegova gladina se je bila med njihovim razgovorjanjem na rahlo vznemirila.

Onstran mosta so srečali lesnega trgovca Klemen iz Radovljice. Namenjen je bil po opravkih v Zgornjo dolino. Povedal jim je novico, da je prerekanja konec in da železnica proti morju prav gotovo steče skozi Bohinj. Bo prav in ne bo prav, so menili. Teda je ne daleč od njih prilezel na cesto gad, prav iz grmovja, kjer dandanašnji stoji hotel Sveti Janez. Klemen se je kač bal in jih ni mogel videti. Brž je hotel, naj gada kdo ubije. Peter in Martinč se pa nista ganila. Znojev je gada s svojo dolgo preklo samo pobezal in mu ni dal prelesti ceste.

»Kaj se ga tako bojiš, da si ne upaš stopiti bliže? Vsaj zdaleč mahni po njem,« je priganjal Klemen.

»Počemu? Saj ni nikomur storil nič žalega. Živi pa prav tako rad kakor kdo izmed nas.« Martinč je navihano pogledal Petra, ki se je že prestopil, da stre gadu glavo. Lovec je obstal. Razumel je, da ima Znojev spet kako svojo hudomušnost za ušesom.

»Da ste Bohinjeci taki strahopetci, bi pa ne bil verjel,« je bil Klemen kar nejevoljen.

»Gospod!« Martinč je dvignil nenavadno dolgo bukovko. »Če mi daste goldinar, pa ga denem za srajco.«

Klemen je obstrmel. Kar verjeti ni mogel, da bi si kdo upal spustiti gada na goli život. Denarja se mu ni zdelo škoda. Rad bi bil dal še celó več, da bi videl tako drznost. Bal se je pa nesreče. Ni maral, da bi mu kasneje kdo kaj očital. Celó z oblastmi bi utegnil priti navzkriž. Obotavljal se je, ker si ni hotel nakopati odgovornosti: »Pa če te piči?« je pomišljal.

»Nič se ne bojte. Ne bo me. Ga bom prav obrnil. Kar sèm z goldinarjem!« Znojev je že nastavil dlan.

»Če smem?« Radovljčan je vprašujoče pogledal stražmojstra.

»Kar. Zakaj pa ne?« Kurenc se za Martinča ni nič bal. Bil je pa že sam radoveden, kako jo bo izpeljal. Prav tako tudi Peter. Klemen je pa že oddrgnil mošnjo in položil Znojevemu srebrnik na rôko. Vsi so nestrpnost čakali. Martinč je pa stisnil pest, prav počasi dvignil rôko, si odpel gumb pod vratom in spustil goldinar za srajco.

Peter in Kurenc sta se glasno zasmejala. Klemen pa z njima vred. Samo zavoljo lepšega je ugovarjal, da ne veljá. Martinč je pa trdil, da je do pičice izpolnil, kar je obljubil. Razložil je: »Rekel sem: 'Če mi daste goldinar, pa ga denem za srajco.' In sem ga. Vi ste mislili gada, jaz pa goldinar. Nikar pa ne mislite, da se kač bojim.« Znojev je odložil preklo, stopil do razdraženega gada, ga ročno ujel za rep, zavihtel okrog sebe in vrgel v jezero.

»Tudi ta drznost je bila vredna tega denarja,« je potrdil Radovljčan. Pa je bilo vsem prav. Najbolj Martinču. Norčeval se je, da bi najraši ves dan metal gade v vodo in spuščal goldinarje za srajco, če bi kje dobil takšnega lahkoverneža, ki bi mu jih dajal.

Vesele volje so se razšli. Klemen je na mostu še nekoliko postal in si ogledoval lepoto jezera, drugim trem se je pa mudilo v Spodnjo dolino. Martinč se je ponudil, da nese Kranbergerjevo sabljo. Pa mu stražmojster ni dovolil. Bi utegnili ljudje misliti, da je spet zašel v kakšen precep. Rajši jo je nosil kar sam.

Peter in Kurenc sta se v krčmi komaj dobro ustavila, Znojevemu Martinču se pa nikamor ni mudilo. Imel je goldinar v žepu.

★

Na Bistrici je že davno odzvonilo poldan. V gostilni Pri mostu sta Hribarjev Peter in Vencelj Hrubečka postajala nestrpna, ko zakupnika lova od nikoder ni bilo. Ne skrbelo bi ju tako zelo, da ni gospod brzojavil z Bleda, da se je že odpeljal in da naj pripravijo kosiilo za dva. Kdo bi še utegnil biti, sta skušala uganiti, pa se nista mogla nič pravega domisliti. Morebiti pride profesor Novak. Pa komaj. Še včeraj je pisal Vencelju in se naznanil šele za poletje. Sedaj da ga šola zadržuje. Menjaje se, včasih pa sta kar oba hodila gledat in poslušat na prag, kdaj pridrdra kočija.

Krčmarica je postajala nejevoljna. Da bo jedilo že vse postano, se je jezila. Potem se pa gospôda pri- tožuje, čeprav je sama kriva.

In so ugibali in ugibali. Da se je kolo strlo, je menil Vencelj. Morebiti so se konji splašili in so se prevrnili, je huje sodil Peter. Krčmarica se je pa samo tega bala, da se je ljudem kaj naredilo. Zagovorili so

se, na mostu čez Bistrico so pa zaropotale mostnice. Kočija je vozila že na dvor. Ko je obstala pred bišo, bi bila Vencelj in Peter skoraj pozabila pozdraviti gospoda. Iz kočije je stopila še — Tkalčeva Jerca. Ni bila zagorela v obraz kakor druga leta ob tem času. In nekako bolj gosposko se je obnašala. Zadrega pa le ni mogla skriti; zardela je kakor pirh.

Prvi je prišel do sape Vencelj. Ponudil je brhkemu dekliču roko: »O, Jerček! Si se le vrnila.«

Tkalčeva je mirno priznala: »Nisem mogla več zdržati med zidovjem, gospod Vencelj. Preveč mi je postalo dolgčas po planinah.«

»Bog te sprimi, Jerca!« Peter in Jerca sta si segla v roko.

»Se boste pa pri meni dogovorili. Se imate marsikaj, kakor mi je gospodična med potjo zaupala. Midva sva lačna.«

Gospodu ni mogel nihče ugovarjati. Peter je sicer nekaj muhoval in začel razkladati prtljago. Gospodar pa je pregledal njegovo namero, da bi se rad izmaknil, zato mu je velel, naj se po opravljenem delu takoj oglasi pri njem, da se domenita glede lova.

Hribarjev Peter v svojem življenju še ni nobenega previsa v gorah tako težko preplezal, kakor je tokrat stopil čez ravni prag posebne sobe v gostilni Pri mostu.

Pozno popoldne je lovec v čolnu vozil gospoda v Ukanc. Le s težavo je veslal. Veter je vzdigoval na jezeru valove, s kakršnimi se Peter še nikdar ni boril.

(V drugo naprej.)

Na pokopališču. (Fot. Fr. Krašovec.)

K. Kollwitz: Beznica.

VRAŽJA VRTAČA

JOŽA LIKOVIČ

Pravijo, da je bil čolnar Brgamuc nekoč zastaven, veder fant, prava krimska korenina in trezen brodnik; že izmlada je poznal gole kamnitnike, srepe pečine in kotle pod Vihrovco, kjer se pripravljajo in dvigajo jasne megle, ki zagrinjajo barje in obrobno Posavje. Vedel je za neprijazne zagate na Borovniščici, za vsako požrešno krnico in vrtinčino, ki grozi čolnarjem na Lubiji, Pritiski ali Ljubljani. Na njegovem klobuku se je pozibaval šopek dišečih pečnikov, ki so se napili svežosti in srčne moči iz okamenelih žil nad podpeško lomnino. Kadar je pred Jezovnikovim mlinom v Hareji veselo zavriskal, tedaj je rdečeoki golob pod varno stražjo prenehal gruliti svoj zaljubljeni samogovor, na pragu pa se je vselej prikazala mlada, sladka Miholda, up in veselje njegovega srca. Srečna mladost! Tako je bilo v mladem jutru, ko so bila okenca v mlinu polna zlate, vedre modrine in so se na veliki Ljubljani oglašali čolnarski družniki, namenjeni s pisanim tovorom v mesto in še dalje k Savi. Tako je bilo pod noč, ko se je vračal

čolnar z žuljavimi rokami po tihi stezi mimo dremajočega jeza domov ter je Miholda prešerno poganjala mlinska kolesa, kakor da neomejeno gospoduje široki vodi in njenim belim, skrivnostnim silam, zajetim med močne mlinske graje. Mrak se je plazil okoli ozkih lin vaške cerkvice, kjer deli sv. Miklavž prepotrebno pomoč čolnarjem in brodarjem, ki so s tovorom nesrečno zagazili na debelo vodovje. Brgamuc je ob takih večerih nekoliko poslonel ob borjaču in z zadovoljstvom opazoval jézerce, ki so se oprtani s koši krme vračali po raztrganih štradonih in brežuljkih na trdino, postajali za kratek oddih pri mlinu ter prisluškovali. Korci na mlinskem kolesu so se svetili v zgodnji mesečini, sladek pokoj je legal na barje vedno globlje, vedno tiše.

Miholda se je rodila v toplem kotičku Jezovnikovega mlina. Mati je bila presrečna, oče je bil vesel prijaznega otročka, ki mu je s šegavim čebljanjem krajšal nočne ure pri enolični in dolgočasni mletvi. Toda v mlinu je sreča opoteča! Ob veliki povodnji, ko je voda na široko preplavila mahove in lehe od bevske trdine do ohoniških ledinic ter razmočila štradone, je Miholda kot neveden otrok zgubila dobre in skrbne starše. Povodenj se je sicer uleknila, ona pa je ostala sirota, ki se je morala že v mladosti naučiti preštrevati vršaje moke in paziti, da so oboji kamni, vrhnjaki in podnjaki, lepo in pravilno tekli, da je bila moka čista, drobno tekoča in dišeča kakor cvetni prah v suhem juliju. Poslej je skrbela zanjo ostarela strinka, prava mačeha, ki je nazadnje v mlinu od žeje umrla...

Brgamuc pa je bil sin revnega brodnika; ko je mati v pomladanskem jutru povijala milega drobljanca, je bučal jug nad Menišijo in metal kot prvi pozdrav čolnarjevemu sinčku krepke, mrzle pljuske vode v okenca čolnarske staje, bližnje sosede mlina.

Sčasoma se je razvila Miholda v brhko deklè; bila je bistra in prožna kakor srna v rdečih steljničkih pod Vihrovco. Vse to je videl mladi čolnar, zdrav in raven kakor samorašča konoplja. Kdo bi mu zameril, če je nekega večera prinesel Miholdi šopek žoltih zlatičnic in pečnikov ter posedel pri njej do pozne ure, ko se kraj jezerskih okenc shajajo svetle sence in odpirajo začudene zvezde drobne oči. Brez hlinjenja sta si obljubila pri tihotnem jezu zvestobo od prvega blaženega trenutka do mrzlega groba ob nogah sv. Vida, kjer je konec sladkosti in gorjuposti. Iz pomladanskih obljub je rastlo živo upanje, iz zaupanja prijetno pripravlanje na skupno življenje.

Toda kri je vrela prevroče, mlin se je vrtel prepočasi. Brgamuc ni opazil, da postaja Miholda nepočakana in burna. Mlada mlinarica si je zaželela življenja in žarkega sonca, ki vznemirja cvetje, ptičja gnezdeca in srca. Presenečenemu čolnarju je nestrpno

zagotavljal, kadar jo je našel v družbi in živahnem pogovoru z drugimi: »Nikar se ne huduj! Ako ti postanem nezvesta, naj me črni vihar trešči ob tla in mi odrobi glavo. Naj me pri priči požre vrtača, tečaji mlina naj se razveznejo.«

Mlin ji je gromko pritrdjeval, ko se je tako rotila in sklepala roke na prsih. Njene oči so postale velike in zagonetne, polne rjavega bleska in težke kakor voda med šotišči. O Miholdi so začeli govoriti, da je čarovnica, vešča brez usmiljenja in krvi, ker muči brodnika in njegovo ubogo srce. Če jo je zapazil voznik pod noč na veliki cesti, kako oprézuje okoli mlina, je stisnil ustnice, zamahnil z bičem in pognal konje. Celó kovač Bonkar, vsegaveden in star, da bi še smrti koso preklepal, je večkrat premišljeval o Miholdi in ugibal, ali bi ji verjel ali ne; ko je otiral iskre in opilke s potnega čela, je mrščil ščetinaste brke in sam pri sebi mrmral: »Ti predrta reč! Taka je, da bi kar povodnika ugnala ter ga zmlela v sončni prah.«

Drugi so trdili, da je prava vehulja in pretkana vrtoglavka, ki je prenekaterega moškega omrežila in onesrečila. Gorjé meljarju, ki se je zanesel in posedel pri mlinarici na večer, ko so zvezde žive in zaupljive. Miholda se ni zadovoljila z revno mlevščino, odšteto v mericah in borih peticah, za újem je vedno hotela tudi njegovo vroče srce.

Vendar ji je Brgamuc še dolgo zvesto zaupal. Saj se je priverila, da ostane njegova. Skoraj se je že veselil novega življenja v mlinu, ki ga bo pripravil na tri tečaje, da bo mlel za vso dolino in bližnje Meniševce. Štradone bo popravil ter z metličjem zamašil in zagatil grape, ki jih je izkopala voda na lehah. Nič več se mu ne bo treba ubijati na nevarni vodi ter tvegati zdravje in srečo ob veslači. Tudi cokel, težkih od moče in ubožstva, mu ne bo treba nositi. Močvirske mušice ga ne bodo nič več pikale... V mestu je nakupil najpotrebnejše blago in drobnarijo za gospodinjstvo, napravil si je skrinjo in naročil pri kovaču v Hareji ključavnico in železno srcé, ki bo zakovano v pokrov široke hrastove skrinje. Kolikokrat je po čolnarjenju občemel pod mahovito jelšo! Iz daljave se je trgal prijeten zvenk; to so bili udarci kovačevega kladiva. Ko ga je proti koncu tedna obiskal, je kovaril železo za ključavnico in srcé. V kleščah je tiščal zakrivljen kos razbeljene grude. Kadar je zamahnil, so zadržale iskre izpod silnega udarca, roji vročih škaj, ki so odletavale od železa, so se zabadale v potno kovačevo čelo. Zrak je žvižgal v zamahih, naklo je krepko pelo in odmevalo.

»Kaj bo novega?« je veselo pozdravil kovač čolnarja, ki je malce v zadregi odlagal težko veslačo in drog v varen kot za vrati.

»Samo za pozdrav in dober večer sem se oglasil.«

K. Kollwitz: Delavska mati.

»Srcé za tvojo skrinjo kujem. Se boste kaj kmalu zavrteli?« se je šalil starec in preobračal voljno železo.

»Nič ne vem. Ne hitim, pa tudi odlašati nečem predolgo.«

»Lepo!« je pohvalil kovač. »Še lepše pa bo, če se bosta razumela. Saj veš, ljubezen ima štiri oči, pa je vendar slepa.«

Kovač je dvignil srčasti okov in ga obesil na kavelj. Jekleno srcé se je pozibavalo, kakor bi razumelo besede izkušenega mojstra.

»Pa ji popolnoma verjameš in zaupaš?« je previdno tipal kovač.

Čolnar si je globoko oddahnil; saj je bil vesel, da more vnovič glasno razmišljati o svoji vrtoglavki. »Skupaj sva rastla ob vodi, skupaj sva nabirala tulpe in zlatice in že sedem let ji pomagam odnašati mletev.«

Ko je bila pomlad v sencih brez in jelš najsmrečnejša, ko so na prijaznih, samotnih ledinica kronice in zlatice najlepše cvele ter so pomladanske sapice našle čolnarja in Miholdo še vedno ob jezcu, tedaj se je prikradel na jasno nebo temnosiv oblček.

Nekega popoldneva, ko se je v okencih mlina odbijal sijaj belega sonca in počivajočih vodá vrh jeza, so prišli od logaške strani Furlani v širokih bregešah in obaltnih klobukih. Dva, trije, nato izza prvega vo-

gala še pet! Usta so imeli velika in široka kot zevajoča krimska poseka; govorili so ničasto in prazno, kakor bi otepavali puhle škopnike. Iskrecih se oči, glasni in brbljavi so prebrkljali vso vas. Vse je bilo naenkrat njihovo: ognjišča, borjači, lehe, izvirk in mlin. Soseska jih je poklicala, da okopljejo in očistijo odvodne jarke in struge ter zadelajo, zvežejo in utrdijo štradone, ki jih je razdrila poplava, da bodo trdni in napeti. Jézerci že dolgo niso mogli z živino varno na cesarski mah, k belim leham in na blata; vse so morali znesti naročaj na trdinski svet, krmo, starino, krompir, kislico in loček za nasteljo. Voda je vsak čas uhajala čez zdravi svet, se razlivala po požarnicah in lebah, nagajala pastirjem, čolnarjem, mlinu in hišam. Divjina je preraščala krtine in gomile.

Furlani so začeli s srponi, drevnjačami in robevnicami sekati in róbiti zbodiče, močvirske rakite in pritlikavo, čopasto grmičevje, znašati hlode in kamenje za zadelavanje in utrjevanje štradonov ter trebiti zaraščene jarke. Vodil jih je Žefo, barusast mladenič, ki jim je odkazoval delo in čas. Njegove rjave in žive oči so se svetile kot oči lisjaka v temačnem lazu. Ko so končali popravila za vasjo, so začeli krpati in urejati pot mimo mlina. Domačini so jih opominjali, naj napravijo v štradonu pod mlinom odtočne propuste, ker je ob povodnjih tukaj struja najhujša in zatoki mahoma polni debele, nevarne vode. Štradon brez propustov bo zajezil vodovje, ki bo zalilo gornje lehe ter ogrožalo mlin in vas. Toda Furlani so se veličili, da bo štradon tudi brez propustov in pretokov zavrnil vodo na barje ter obvaroval udelani svet in mlin vsake nesreče in nezgode.

Ob prihodu Furlanov se je Miholda v mlinu ne navadno razživela. To je bilo petja in vriskanja! Vsa vas je prisluhnila. Posebno Žefo se je rad ustavljal v mlinu; ljudje so namigavali, da se tudi pod noč vrača k prijazni mlinarici, ki zaradi poznega gosta zamuja in zanemarja mletev. Košenine ob jezu so zamrle, jézerci so se začeli vračati domov drugod, dekleta so si izbrala drug izvirek za kramljanje. Samo Brgamuc je še vedno zvesto in potrpežljivo prenašal Miholdine nevšečnosti, ki bi rada brez zgledovanja in spotikanja odslovila marljivega čolnarja; ta pa se je tolažil, da bo delo kmalu končano, tuja nesnaga pa odbendala drugam. Toda popravila so se vlekla v neskončnost; poletje se je že poslavljalo, ozračje je bilo zatohlo, puščobne megle so se začele vlačiti po zemlji.

»V mlinu je podgana,« je nekoč opozoril kovač Bonkar čolnarja, ko sta vedrila pod kozolcem. »Glej, da ti Žefo ne izpelje Miholde v Trst in še dalje na morje. Kaj boš počel s praznim mlinom?«

»Naj le poskusi, izjedeč ničasti! Pobijem ga z veslačo kakor krapovo zalego v močilniku,« je v ihtu grozil Brgamuc in zrl proti počivajočemu mlinu. Nad

Trebevnikom se je že tretji dan podila jesenska vihra, vsa neugnana in ošabna, da more prepoditi zlatolaso poletje s tisočnimi sončnimi rožami. Tanek, zelen blisk je potuhnjeno prhnil izpod zgnetenih oblakov, vrisč groma je napolnil barsko planjavo in pretresel nešteto okenc, za katerimi so čemeli jézerci v skrbeh za ubogo letino; bobnenje se je dolgo zgubljalo v krimskih jamah in kevdreih. Dež je padal v gostih kancih, voda je prestopala bregove in štradone, hlad in samota sta legala na jezerišče. Vse to je vzbujalo v brodniku hude misli, da je vnovič nepotrpežljivo bljusnil proti kovaču: »Tako neusmiljeno bom stresel Žefa, da bova šele na sodni dan zopet prijatelja.«

»Premisli! Furlani so prekanjeni in priliznjeni, toda s hudičem vračajo, če se jih lotiš.«

»Tudi voda ima zanje nabrušene zobé! Žefo mi ne uide,« se je žugajoče obrnil Brgamuc in pomaknil klobuk globoko na oči.

Čolnar se je napotil med viharjem v mlin, ki se je dušil v obilnem vodovju. Jez je bil odprt, kolesa so kar poskakovala in se vežila pod neznanskim pritiskom vode, ki je naraščala, grozila in strmo bila na mataroge in lopate. Dan je mineval brez luči in svetlega večera, samo bliskanje je motno osvetljevalo nemirno jezerišče in temačen borjač ob mlinu. Brgamuc je željno prisluhnil in se bolešno zdrznil. Iz čumnate se je čulo veselo hihitanje, pritajen šum ženskega krila in prestavljanje posode na ognjišču. Žefo je bil pri mlinarici. Čolnar je že iz navade pogledal, ali se s pridom melje ali ne. Toda kamni so bili prazni in so vpili, da bi kdo dosul zagrabeč žita. Srdito je odpahnil vrata in stisnil pesti. Na grodéh je slonel Žefo, ves priliznjen in omuljen. Miholda je sedela za belo mizo, vsa zardela, vedra in lepa kakor graščinska gospa. Čolnar ji je s povzdignjenim glasom velel: »Tako zapravljaj čas in najino srečo. Kamni so prazni in lačni. Kaj se ta onegavi tukaj?«

»Maram za tvoje očitke. Mlin je moj! Ako ti ni prav, lahko greš, borjač je še odprt,« je neljubo odslovila mlinarica domačega vasovalca. Vnel se je kratek prepir, Žefo je hropel in pehal čolnarja proti pragu. Sedaj je veljalo krepko prijeti! Čolnar je s svojimi žilavimi rokami zgrabil tujega polirja za vrat in ga pritisnil k tlom. Mlinarica je v strahu spustila kuhinjsko posodje iz rok. Začela je jokati in klicati na pomoč. Brgamuc je še enkrat pritisnil Žefa, da je brez moči obležal na tleh, hropel in se dušil... Klepetec nad tružico v mlinu je jeknil z mrtvaškim vikom, zvonec med priprtimi vrati je zvenčal v sunkih vihre. Miholda je ječala in rotila čolnarja, naj prizanese Žefu in njej. Toda Brgamuc ni odjenjal, želja po maščevanju mu je živo tlela v srcu; stal je sredi mlina in premišljeval. Zavest, da je vsega konec, ga je za trenutek zmedla.

K. Kollwitz: Jadikuoja.

Miholda se mu je približala, vendar ga ni mogla pregovoriti. Kratko jo je zavrnil: »Sedaj naj ti odleti glava, neverna ženska! Mlin naj se pogrezne na dno jezerišča!«

»Za deklo si me snubil, da bi ti vse življenje galarala,« se je branila mlinarica.

Brgamuc je preslišal Miholdino babljanje. Skozi okence je zagledal, kako se vodovje ob štradonu nevarno nabira, lomi in grmadi. Trdina in lehe so komaj zadrževale vodo, ki je tiščala izpod mahovitih brad na barje ter ogrožala tudi mlin. Neprestano se je odbijala ob štradonu, kjer so Furlani zadelali stare propuste, češ da so nepotrebni... Čolnar je planil iz mlina. Bežal je skozi vihro, komaj je slutil pod nogami štradon in trdno cestišče, po katerem se je že sikajoče vzpenjala spenjena voda ter previdno, s posmehljivimi vrtinci preizkušala trdnost nasipa. Neprestano so prihajali novi in novi valovi.

Ko se je čolnar srečno prikopal na trdino, se je bežno ozrl nazaj. Blisk je raztrgal deževne štrene, strela je glušče udarila in preklala trdoživo vrbo nad jezom. Narasla voda se je razlila, predrla nasip, šumeče vzvalovala in zalila mlin. Penasti valovi so se zagozdili med vrata in okenca, nihče se ni mogel rešiti. Voda je maščevalno dvignila oporne zidove, vihar je razkril streho mlina, sleme se je žalostno preklalo, tečaji so se polomili. Strahotna lomast je spremljala pogrezanje mlinskih kamnov in strtih koles. Lepi Jezovnikov mlin je začel toniti, bobnelo je, kakor da grmijo mlinski kamni v brezdanje barske globoče. Brgamuc se je komaj rešil v vas, kjer je oznanil nesrečo, ki jo je prinesla neurna voda. Jezerci so se

odpravili k poplavljenim leham, da morda le še rešijo mlinarico in Žefa. Toda na preplavljenem jezu so se lovili le ničvredni ostanki mlina, ki je zdrknil v zlohotno dno jezerišča.

Nekateri so pravili, da je pogoltnila Miholdo in Žefa narasla voda, polna požrešnih vrtincev in hudournih tokov. Drugi so trdili, da je povodni mož zdivjal okoli Jezovnikovega mlina in pahnil oba v strašno vrtačo, ker so mu Furlani zadelali svetlišča. Nobenega od njiju niso našli.

Tako je propadel Jezovnikov mlin, tako se je odprla vražja vrtača in ostala vse do danes. Furlani so se naslednje dni potulili, hitro povezali bičje, zadelali nizko cestišče štradona s podpeškim lomljencem, pobrali zaslužek in nekega večera zginili z mrakovi. Poletje je minilo, kite žerjavov so se razletele nad barjem. Voda se je odtekla po skritih ponorih, mlin se je popolnoma sesedel v grez, le nekaj obodnih zidov je ostalo; vrtača se je osušila, toda še dolgo ni šel nikdo blizu. Zakasneli jezerci so pravili, da se v mraku plazijo pošastne sence okoli neprijaznega mirja in kako nekdo joče in prosjači za košček usmiljenja. Tudi Brgamuc se je izogibal zlokobnega kraja in radovednih ljudi, ki so ga še vedno povpraševali, kaj vse se je godilo tisti večer v mlinu.

Kam bi z vso nesrečo in s skrinjo, ki mu je postala nepotrebno breme? Na zimo se je umaknil v Krim, kjer je pridno drvaril, tesal in plenkačil do pomladi, ko so vnovič zapihljale tople sapice. Nekoč so prinesle tudi njemu pozdrave in vonjave, morda prav od tam, kjer so ecele nekoč ob mlinu zlatice in rdeče rese. Brgamuc se je vedno pogosteje spominjal Miholde in njene strašne smrti; rad bi jo še enkrat srečal kakor nekoč, ko ju je opajalo šumljanje vodá, zajezjenih nad mlinom. Njune obljube in obeti so se tedaj družili s pritajenimi pogovori tisočeri valčkov, oživljajočih zeleno Lubijo, ponikujoče pijavnike in vesele rojice, ki prihitijo iz krimskih jam in grap, iz borovniških usadov in šumnikov pa iz polhograjskih melnikov. Vse to srebrno žuborenje ju je nekoč opajalo in družilo... Tudi ta večer se mu je zdelo, da so prileteli z barja prijazni glasovi, prve lastovke in krepke sapice, ki so ga vabile tja, kjer so večeri polni mehkih odmevov, belih senc in kipečih meglic. Tam pri zapuščenem jezu morda še vedno plešejo vode okoli lokvanjev, srčasti vrtuljki se sprijemajo in se za vedno razhajajo nad črnimi globočami in tolmoni, kjer je pokopana njegova ljubezen.

Nekoč ga je ustavil na razkrižju pod žalostno goro kovač Bonkar ter mu omenil, da je videl pri vrtači Miholdo, ki se je dolgo potikala okoli zapuščenega jeza, nato pa minila kakor duh opolnoči. Toda ko je hotel brodnik zvedeti kaj več, so se kovaču skrivnostno posvetile oči; zadel je malho s kuhanim ogljem

na suhljava ramena in z očetovskim glasom dejal: »Pameten bodi! Voda in ženska imata posebno moč!«

Poslej je čolnar dolgo iskal starca, da ga reši mučne negotovosti. Neprestano ga je vlekel v Harejo, kjer je oprezoval za vasjo, ob jezu in pri ostankih mlina. Zanimarjal je čolnarjenje in zaslužek, veslača in drog sta skoraj preperela.

Nekega suščevega večera, ko se je prva povodenj že ujedla in so bili čolni vnovič pripravljeni na plav, je podpeška krčma veselo oživela kakor ob semnju. Veliki čolnarji so odbirali brodnike, ladjarje in hlapce. Tudi Bonkar in Brgamuc sta sedela za gostoljubno mizo. V kozarcih se je lesketala sanjava večerna luč, dobra volja in pravljčni nasmeh nečesa, kar se je plelo v poslednjem žarku dneva. Bonkar je prepričeval pivsko družbo s svojimi čudaškimi zgodbami.

»Tako vam povem! Zadnjič sem se malo zamudil pri delu. Mračilo se je, ko sem šel po štradonu proti Goričici, da bi odnesel k Suhadolniku prekovano ročico za lemež. Pa me je zmešalo hudobno seme! Pravo peklensko nakazen brez glave sem videl. Bog nas varuj! Spak je planil predme, kakor bi ga puhnila rdeča megla iz bevških ledin. Nato je odcepel k vrtači, kjer je tistikrat vzelo mlin in Miholdo. Že se je prav gotovo rešil pri zadnji lini, Furlani so zvezani s samim hudičem. Prav nič nisem vedel, kaj delam, zona me je obhajala, komaj sem se držal na nogah.«

»Kako si se pa rešil?« je radovedno vprašal Tonč kovača in mežikal družnikom, češ pa sem ga spravil v zagato.

»Malho z velikonočnim ogljem sem vrgel pred hudobo, ki je zarežala vame: Noč ima svojo moč! Urno sem se prekrizal in dejal: Jaz pa v božjem imenu prosto pot! Skušnjavec je zaklel in odšklopotal s svojim volčjim hrbitščem v leščevje. Pobral sem malho in jo ucvrl za prvimi okrajki. Namenil sem se čez Prevalje, a sem pozabil, da je o polnoči na gori kvatrnó opravilo. Tedaj pa se posveti v Tisovec. Trije možje brez glavé in brade so se pokazali nad golimi košeninami, preskočili ograde kakor ognjeni kolovrati in planili čez muljave pod lipe na Žalostni gori.

Marija in sv. Jukund sta se umaknila iz svetišča, usmiljena in dobrotljiva sta dopustila, da opravijo revne duše svojo pobožnost in pokoro v njunem presvetem hramu. Seveda! Če smemo živji grešniki vanj, koliko bolj še duše, ki si ne morejo drugače pomagati. Bog molči in trpi z njimi! Gorjé, če zaide malodušen človek k temu opravilu!

Ker sem že toliko doživel in videl ta večer, sem zavil v reber proti cerkvi; skozi priprta vrata se je razlegalo zamolklo petje. Splazil sem se na ozidje, skril za postajo križevega pota ter opazoval prečudno družbo. Cerkev je bila polna ljudi brez glave, izob-

čencev, zavržencev in takih, ki se niso mogli že na tem svetu spokoriti. Tudi Miholda je bila med njimi; v naročju je imela težak vrč črvive moke, ki ga je prenašala za kaznen, ker je nekoč pritrgala merico moke. Dolgo so opravljali svoje pobožnosti. Ko je ura udarila polnoč, čas zmage in veselja duhov, so se goreče sveče zrušile v prazen nič, plamenčki so se zvili kot ubogi rdeči črvički, cerkev je potemnela, mrlički so se porazgubili. Ko bo pomladanska kvatrnica, se bodo zopet sešli na stari Ljubljani... Jaz sem se tiho splazil z ozidja, poiskal pripraven skedenj in zaspal jutro, tako da nisem ob času oddal ročice.«

Jezerci okoli mize so popili poslednje kančke vina; po okencu je znova potrkal z veslačo bistrski veliki čolnar in klical hlapce k odhodu. Ljudje so se razhajali, nekateri so se smejali kovačevim bajkam, drugi so pa verjeli in molčali.

Brgamuc je v veži prestregel kovača in ga posadil nazaj za mizo. Pri pijači ga je pridobil, da mu pokaže skrivno zbirališče na stari Ljubljani, kjer se bo urejal sprevod za polnočno kvatrnó opravilo. Tam bo gotovo videl Miholdo! Toda kovaču je moral obljubiti, da ju ni z besedico ne bo izdal, sicer bo prav tako nesrečno pogubljen kakor ona. Zaman jo bo iskal vso večnost, nikoli se ne bosta srečala in našla.

Moža sta si segla v róke; zvezda se je potočila in žalostno zatónila nekje sredi mirnega jezerišča.

Binkoštna kvatrnica! Zemlja je nenavadno živa in polna drhtenja; vsak trenutek se nekaj zgane, zvezda strepeče, nekje si oddahne pozen popotnik, v vasi skrije dekle rožmarin, zagrne okence in vzdihne. Ozračje se na lahno preliva med temačnimi krošnjami vrb in starikavih jelš, ki se neprestano ogledujejo v širokih vodah barskih kotlin. Lehe ležijo tihe in bele, obsijane od prijazne, mehke mesečine. Onstran vlažnega šotišča pa se nabirajo rahle koprene meglice.

Brgamuc je že zgodaj priveslal po Ljubljani in počakal pri dogovorjenem znamenju na parobku, ki ga še niso požgali jezerski pastirji. Čoln je shranil pod gosto vrbo, kjer je bila voda mrtva in črna. Zvezde so se počasi prepeljavale po nebu, ure se niso mogle zvrstiti, nad grivinami in lehami se je začela zaznavati meglena predenica. Enajsto uro je bilo celo večnost. Prvič je udarilo na Žalostni gori, kjer so se odpirale line božjepotnega svetišča in so se uslišane prošnje vračale na zemljo kakor ognjene svetinje. Drugič se je oglasila ura daleč za barjem, morda v Sinji gorici; pritajeni vetrič je odpeljal bronasti glas nekam na staro Ljubljano, kjer je utonil v meglah in somraku. Nato je bilo pri Sv. Jožefu, kjer je obstal čas do polnoči. Tedaj je bičje rezko zašuštelo; brodnik se je pripognil in zdrznil. Nekdo je prihajal z iz-

tegnjenim vratom; nerodno je preskakoval grmičevje in skalnate prage, ki jih je odvrгла povodenj.

»Komaj sem se pripehal. Vso pot sem hitel, da so mi pleča šklepetala. Sam spak me je tiščal za peto,« je mrmral in šentoval kovač ter si globoko oddihoval. Malho je varno odložil v leščevje in potegnil požirek žganja, ki mu ga je ponudil čolnar. S popkarjem je odrezal tanko, ravno šibo, zamahnil z njo na štiri kraje in se spustil s fantom na konec parobka, kjer se je videlo daleč na stržene stare Ljubljane. Potegnil je čarovni ris, zdrdral skrivni zagovor, stopil v krog in šepnil čolnarju: »Še enkrat ti povem! Pazi in glej, da se ne spozabiš in izdaš. Najmanjši gibljaj te lahko pogubi, divja plav te odnese s seboj, zaman boš hrepenel po Miholdi. Glej, že prihajajo...«

Kovač se je potajil, čolnar se je varno stisnil za njegov hrbet. Nekje se je splasil mrtvaški ptič in votlo zaskovikal. Na gori je bilo polnoč. Začele so bledeti zvezde, mesec je brez šuma priplaval izza Srobotnika; noč in jezerišče sta bila polna čarobne, srebrne modrine. Sova je neprestano klicala roje nepokojnih duhov in vabila smrt v svate. Plamenček z enim samim zelenim očescem je prhnil izpod ruše, obliznil suho dračje, spolzel ob risu v goščavje, kjer se je potajil. Iz somrakov, izpod vrb in jelš, na okrajkih leh, med travami in dolgočasnim leščevjem, izpod zapuščenih čolnarskih lesenjač so se začele zaznavati sence. Sprva motne in nejasne, a polagoma vedno bolj določne. Prava človeška telesa, zapentljana v meglice kakor v sivo raševino. Brgamuc se je preplašeno sključil za kovačem. Čez Ljubljano, iz Gorice in iz preserskih vodičnic so se bližali okostnjaki, suhci, pretegnjeni kakor preslica, pepelnjaki, v bele rjuhe poviti mrtvaki, koščeni drobljanci, čateži in neznani godovnjaki iz zakletih krimskih ledenic, puhla telesa žensk, ki so zavrgle pošteno ime in sramežljivost, mrlič s krivimi rameni in zlomljenimi hrbti, švigljasta strašila z razprostrtimi rokami in praznimi dlanmi... Toliko jih je bilo, da bi najmanj devet pokopališč napolnil z njimi, toda smrt bi morala ostati zunaj vrat! Vsi so bili brez glave in ustnic, nekateri polni ran, drugi z raztrganimi in trpečimi udi. Vrste zavrženih so se motale čez stržene in šotišča, bučec vihar jih je spremljal, duh po trohnobi se je vlekel za njimi. Prihajali so po stezah, rastli izza visokih kopic narezane šote in se trgali iz meglenih kosmičev na Ljubljani; nevarne rakite jih niso zadrževale. Šli so nagloma in zvrstoma, kakor da jih podi nevidna sila. Brgamuc se je zdrznil, toda trezni kovač ga je prijel za ramena, da ni mogel niti besedice črhniiti. Že od daleč je zagledal Miholdo. Hodila je težko, kakor da je obložena s stoterimi križi. Njeno telo je bilo zvito od pokore, groze in krčev. Postalo mu je neznosno bridko, do-

mislil se je tihotnega jeza in toplega, belega mlina z začudenimi okenci. V srcu se mu je oglašil spomin na izgubljeno srečo! Zavedal se je usode, ki ga bo doletela, če se izda. Toda Miholdina nesreča ga je tako ganila in potrla, da se ni mogel ubraniti ginjenosti. V tem trenutku, ko sta se duh in prah prijateljsko združila in trpela drug za drugega, ji je odpuštil nezvestobo; zajecal je in jecljaje zašepetal: »Vrni se! Miholda...«

»Ljubi Bog!« se je prekrizal kovač in hotel rešiti čolnarja iz objema zaklete ženske, ki je stegovala roké proti njegovemu nebolgljenemu varovancu. Ali zaman! Brgamuc je že zajela divja plav in ga zmalčila kakor suh list. Zelenkasti, bledorumeni ognjeni jeziki so se pocedili iz zemlje, jezerski spak se je znašel med njimi in zgrabil čolnarja, ki se je nemožato izdal Miholdi. Vihar je vrtinčil zemljo, drevje in prah ter potegnil Miholdo in ostale nesrečnike v gost vrtinec. Zvezde so se razbežale pred divjimi oblaki. Kovač je komaj otel malho, poiskal med zaplatami košček posvečenega oglja in ga zaužil, da se reši pred hudobo; skril se je za široko koračo trhlegra hrasta in čakal, da mine neurje, ki se je nenadoma utrgalo ter zajelo Krim, Ljubljanski vrh, razburkalo jezerišče, vrhove jelš in brez, somrak in megla ter neusmiljeno pomelo z živimi in mrtvimi dušami.

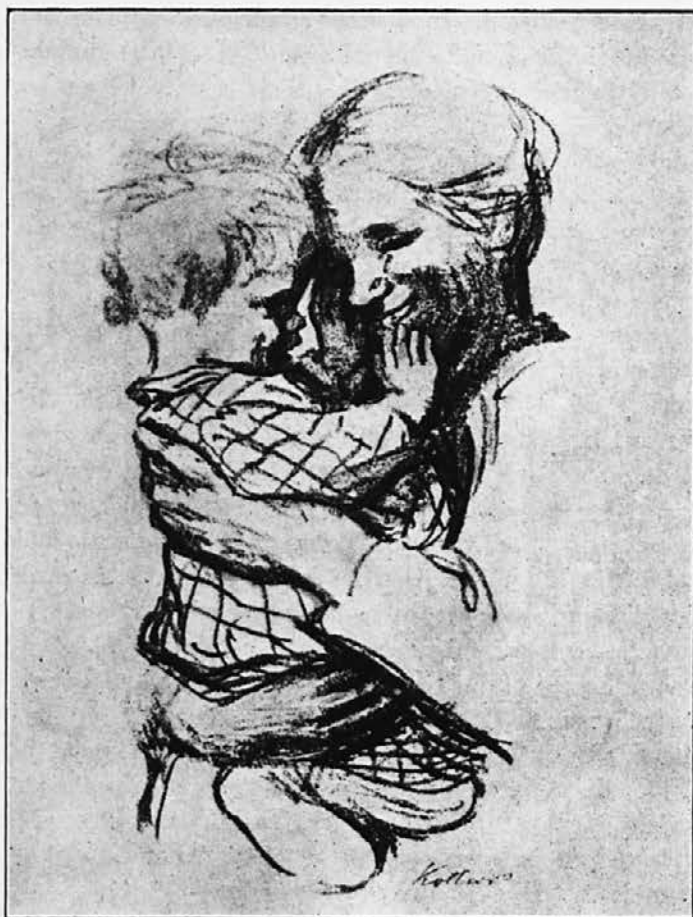
Šele proti jutru se je pomirila huda ura; iz močvirskih trav in tajinstvenih jezerišč so prikipele bele, hladne megle, objemale stvarstvo in božajoče zabrisale sled za zavrženim Brgamucem.

Vse je zopet tiho in pokojno. Zgubljeno šepetanje spomladanskih sapic in pritajeno šelestenje mečičja se večer za večerom mešata z drhtenjem osamelih brez, ki ponižno pričakujejo, da se tudi pri njih pomudi pomlad. Vode so se uletele, jezerska okenca so se zaprla; barjani hite obdelovati lehe in utrjevati ledinice, ognji na požarnicah veselo plapolajo proti nebu...

Iz nepristopnih jezerišč pa se v belih nočeh oglašajo pridušeni ženski kriki, ki se izgubljajo med neslišnimi utrinki zvezd. To je Miholda, ki vzdihuje in toži sredi vražje vrtače. Mesec pa se vso noč ogleduje v skritem tolmunu in premišljuje o slepi ljubezni obeh nesrečnežev, ki se ne bosta nikoli več srečala.

Nenavadni ljudski izrazi: barusast = bradat, neroden; bregeše = široke hlače; drevnjača = rogovila, tudi težka sekira; mataroge = križ, del mlinskega kolesa; odbendati = skrivaj oditi; pijavnik, rojica = manjši potoček na barju; strženi = njive; strinka = starejša sosedka; škaje = opilki; štridon = barska cesta, zadelana z bičjem; ūjem = merica; vršaj = kup namletega žita; drevnjača, srpon, robevnica = vrste sekir.

K. Kollwitz: Mati z otrokom.

PESMI DEKLIC

RAINER MARIA RILKE * IVAN ČAMPA

VE DEKLICE STE KO VRTOVI
V APRILU ZVEČER:
POVSOD ŽE POMLADI SLEDOVI,
LE CILJA NIKJER.

Zdaj vsaka od vas je že mati.
Ste deco in sanje zgubile
in deco rodile
in deco rodile,
in veste: Bolí pobelile
nam bodo glavó pred temile vrati.

Vse vaše se zgnetlo je v hiši.
Le zvon, ki oglási se v mrak,
vam v srcu pomembno se sliši,
vèn trudni izvabi korak.

Ko rasti začnejo poti
in čstro potegne iz Campagne,
v spominu vam smeh oživi
ko kitica pesmi nekdanje.

Ko sem po ulicah šel,
sedele so vse zagorele
devojke in zrle, strmele
v koraka odmev.

Kar ena zapoje tedaj —
in vse, ki doslej so molčale,
so prédse se nasmehljale:
Séstre, kdo smo, pokazale
bomo mu zdaj.

Saj ste kraljice in bogate
in pesmi mnogo več imate
ko drevje pomladanje.

Kajneda, mladenič je bled?
A vse, vse bolj blede so sanje,
ki često zamika se vanjé,
so ko na jezeru cvet.

To davno že znate:
Kraljice ste in bogate.

Kot val vam ne molči,
srce vam tiho ni
in z njim zveni;
in kar v globini vaše biti tli,
se v spev sprostí.

Kaj vam te zvoke je lepote sram
zbudíl?
Mar za nekom odmev dekliških ran
je bil?

Kot hrepenenje prišel spev je sam
in zdaj se z ženinom bo bog ve kam
gubil...

VEČER

MILAN PAVLOVČIČ

Nad lesovi dan ugaša,
zarja bel oblak zlati,
v rebri pesem se oglašá,
plaho tiplje se v ravni.

Topel mrak z ozar se krade,
s sabo nosi vonj prsti,
vetre dahne čez ograde,
k brezi v logu v vas hiti.

Poljska pot v temo se vije,
škriplje voz težak na nji,
sred vasi živina pije,
v vodi mesec zablesti.

SLOVAŠKA POTA

VIKTOR SMOLEJ

V SLUŽBI DUHA

V ozeč se proti Turčianskemu Sv. Martinu prebiram preteklost Slovakov in z njo vežem sedanjost. Devin in Nitra sta mi pokazala najglobljo, sivo davnino, nato mi je zemlja prepevala svojo večno pesem in slavila svoje ljudstvo, končno so mi Trnava in povški gradovi dali pogledati v obraz oni, po splošnih pojmihi prazni dobi narodne zgodovine. Res ni bilo slavnih kraljev in ne osvojevalnih pohodov v teh stoletjih, bili pa so viharji, ki so hruli čez deželo, kosmali drevesom glave in trgali krošnje. A vihar je odvršel in deblo je pognalo nove veje in nove korenine, še globlje od prejšnjih.

Turki in Tataři, Kruci in Labanci, najemniki in cesarski soldatje, grofje in klativitezi, to je bila sila, ki je vladala nad vsemi Slovaki, da se še celo v 16. stoletju, ko so se Slovenci dvignili v boj za staro pravdo, niso uprli, ker so preveč krvaveli pod graščinskim jarmom in turško silo.

Nov čas je napočil konec 18. in v začetku 19. stoletja. Slovaška je vstala od mrtvih in zahrepenela, da bi smela svobodno zapeti svojo pesem in svobodno orati svojo zemljo. Iz neoblikovanega ljudstva je zrasel narod.

Bernolákovci

Svet med Vahom in Moravo je bil vedno odprt na zahod in se je nanj tudi najbolj opiral. V plemeniti kulturni zvezi z zamoravskimi sorodniki, Čehi, se je zahodni Slovak bogatil in preko Čehov čutil utrip vse Evrope. Marsikatera pobuda je na Slovaško prišla s Češkega, marsikaj je nastalo tudi v neposrednem stiku z zahodom; saj iz Považja ni daleč na Dunaj in na sever v poljske pokrajine in v Šlezijo. Čez Moravo so prihajali češki klativitezi in misijonarji husitizma, stavbeniki in umetniki, vojskovodje pretendentov na prestol v Pešti in cesarski generali, učitelji in profesorji, loncevezi in muzikanti. Zahodna Slovaška in posebej trnavska okolica je čutila evropske tokove; zato je razumljivo, da je prav tu, kjer so najprej začutili olajšanje po odhodu Turkov, vstala misel na kulturno in gmotno samostojno življenje Slovakov. A hotenje po samostojnem uveljavljanju je bilo obenem tudi nujnost naravnega razvoja mladega naroda.

Zlasti trnavsko življenje v 16. in 17. stoletju je samo od sebe moglo vzbuditi misel na slovaško knjigo in kulturo. Univerza in mnogoštevilne šole, ki so imele mesto ob tem jezuitskem vseučilišču, so ustvarile polagoma kulturno ozračje, ki je ostalo še potem, ko je univerza odšla.

K. Kollwitz: Padel je!

Vznik samostojne slovaške kulture pa sta pospešila tudi cesarica Marija Terezija in njen sin Jožef. Uradniško državo, ki sta jo ustvarjala iz fevdalne, sta hotela urediti po matematičnem vzorcu, da bi življenje v njej teklo kakor navita ura, ki bi v vseh deželah enako kazala vreme, čas in duha. Tudi jezik naj bi bil v tej državi en sam, ker se tako uprava najbolj preprosto izogne premnogim vprašanjem, ki jih sicer nudi mnogojezično stanje babilonske Avstrije. Toda misel razsvetljenih cesarjev je rodila ravno nasproten učinek: pri vseh avstrijskih narodih je vzbudila misel na lasten jezik. Dalje sta oba vladarja hotela učiti svoje narode novega gospodarjenja in umnega kmetovanja; zato pa sta mu zopet morala govoriti v njegovem, nenemškem jeziku. Ta dunajska nasprotna prizadevanja so torej podprla, pa tudi naravnost izzvala jezikovni, kulturni in končno tudi politični prerod pri nenemških narodih v Avstriji. Dunajska namera je vzbudila Madžare in Pešta je samo zamenjala germanizacijo z madžarizacijo in v duhu Dunaja hotela iz vseh ogrskih narodov napraviti en narod, madžarski. Vsi narodi na Ogrskem, Romuni in Rusini, Srbi in Hrvati, Slovenci in Slovaki, naj govoré en jezik.

Tedaj se je sprožil narodni prerod tudi med Slovaki: deloma kot odpor proti nemškemu Dunaju, de-

loma kot odpor proti madžarski Pešti, deloma kot zagon neizrabljenih lastnih sil, ki so jih dušila stoletja, pa so se hotele sprostiti.

Središče prerodnega gibanja je postala Trnava, že po svoji preteklosti mesto knjige in šol. Ker je bila preteklost katoliška, je prerod v Trnavi zajel le katoličane. Slovaški evangeličani, ki so imeli verske soprobrate v čeških husitih, so sprejeli za svoj in potem sploh književni jezik jezik češke biblije. Ta »biblijska češčina« je Slovakom kljub vsemu bila le jezik sosedov in se je v knjigi le malo spreminjala ter se zato tudi vedno bolj odmikala od žive češke govorice. Še dalj je seveda bila ta »bibličina« od slovaškega živega govora. Katoličanov pa je bilo med Slovaki več in vsak od njihovih piscev si je pri svojem delu pomagal, kakor je bolje vedel in znal. Po večini so posnemali evangeličane, toda vedno bolj in vedno živeje je pri prvih kakor pri drugih živi jezik spodiral umetno češko-slovaščino. Vedno znova je živa govorica preraščala prineseno češčino ali mešano češkoslovaščino in kmalu je bilo jezikov kolikor knjig, in toliko pravopisov kolikor piscev. Vendar se je v knjigah katoliških Slovakov ustalilo zahodno slovaško narečje s središčem v Trnavi kot književni jezik. Nedoslednost in zmedo v posameznih načinih pisanja je dokončno odpravil mladi, komaj 25letni trnavski duhovnik Anton Bernolák, čigar spomenik stoji pred trnavskim obzidjem kmalu za hišami Družbe sv. Vojteha. Bernolák je 1787 izdal latinski pisano knjižico, s katero je slovaškemu književnemu jeziku uredil črkopis in pravopis. Čeprav je uzakonil samo zahodno slovaško narečje kot književni jezik in s tem ni zajel vsega slovaškega jezikovnega območja, je vendar ustvaril slovaški književni jezik. Bernolák je Primož Trubar slovaškega slovstva, skoro 250 let za našim utemeljiteljem. Dal je temelje samostojnemu duhovnemu življenju Slovakov, na katerem sloni samobitnost slovaškega naroda.

Trnava je postala središče slovaškega katoliškega in narodnega preroda sploh. Bernolákovi učenci in sodelavci, Bernolákovci, so ustvarili razsvetljsko knjigo: slovarje in vzgojne knjige, bogoslovne in kmetijske brošure, zabavna in jezikoslovna dela, prevedene in izvirne leposlovne spise. Bernolákovec je bil tudi ostrihomski nadškof, ogrski primas Aleksander Rudnay, ki je v svojem narodnem navdušenju izjavljal: »Slovan sem in če bi sedel na papeškem prestolu, bi bil Slovan.«

Iz časa in iz zemlje pa je prišlo samo po sebi, da je Bernolákova šola svojemu narodnemu prerodu iskala opore v zgodovini. Zaživel jim je svet za Trnavo na jug do Donave, pa ob Moravi do Devina in na vzhod do Nitre. Vstala jim je v spominu davna doba prvih njihovih samostojnih vladarjev, knezov Velike Morave, stoletja prvih sejalcev božje besede v njihovem lastnem jeziku. Iz tega duha in iz staromoravske pokrajine

Anton Bernolák.

se je vzbudilo pesniško srce Bernolákove šole, Jan Hollý. Dve leti pred Bernolákovim nastopom se je rodil na zahodnem Slovaškem v ravnini med Moravo in Malimi Karpati ta pesnik stare Morave in slavitelj svetih bratov. Iz svoje pokrajine je vdihaval spomin na slavno zgodovino, na vladarje in njihove boje z dednimi sovražniki Nemci. Kot župnik je dolga leta živel v Považju blizu Piešťan, kjer so mu valovi Váha prinašali pozdrave izpod Tater, od koder so se po njegovi misli razlili vsi slovanski rodovi na vse vetrove v širni svet. Bil je to čas, ko se je budit Slovan, »narod slavni ali Slava«, kakor je pravil sam. Tedaj so Napoleonove vojske hodile po Evropi, od vzhoda pa so jim prihajale nasproti armade velikih Rusov. Sam car Aleksander je prenočeval nekoč blizu Piešťan, na moravskem polju so se bili Rusi in Francozi, general Suvorov je prekoračil švicarske Alpe, Napoleon si je zlomil moč ob kremeljskih zidovih in na »Rusih, naših starih bratih«, ki so v francoskih časih korakali tudi skozi Ljubljano, je Valentin Vodnik »z očmi videl, kakšne mogočne in velike brate mi po svetu imamo«. Mladega Sreznjevskega, kandidata za stolico slovanskih slovstev v Rusiji, so v Ljubljani slovesno sprejeli in Prešeren mu je v velikem tednu leta 1841 napisal spominske verze:

»— — — kadar boš prišel domu,
sin neumrjoče Slave,
spomni bratov se krog Save.«

Leto pozneje je meseca maja isti Sreznjevski prišel k Hollemu, ki se ni mogel znajti od navdušenja, da vidi pravega, resničnega Rusa: »Rus? Rus? Moj Bog!« A Rus Sreznjevski je njegovo navdušenost zavrnil in se poklonil njegovi slavi: »Da, šel bi na konec sveta, da vidim vas.«

Iz svojega krščanskega občutja, iz svoje pokrajine in iz svojega časa je v vizijah Jan Hollý gledal vsta-

Ljudevit Štur.

jen je stare slave Slovanov v novo srečo in nov ponos. Dve, tri leta, preden je Prešeren doživel in pesnil svoj Krst pri Savici, tudi pogled v prelom naše poganske antike v krščanski novi vek, je Holý z bobnečimi klasičnimi šesterici v obširnih spevih opeval Svetopolkove boje z Nemci, delo Cirila in Metodija in Rastislavovo državniško poslanstvo. »Slovaki še vedno živijo in bodo živeli,« je pel v romantičnem navdušenju, pa čeprav je videl, da se tiskajo njegova dela v komaj tri sto izvodih, medtem ko je slovenska Čbelica le dosegala svoj tisoč. Kljub vsemu: začelo se je, temelj je stal in na te osnove so mogli novi ljudje postaviti novo stavbo.

Ljudska kultura je pognala pod Bernolákovci globoke korenine. Narod se je začel osamosveščati najbolj v zahodni Slovaški, okoli Trnave, od tod pa je ljudska omika pognala v širino pod duhovniki v Družbi sv. Vojteha sredi druge polovice prejšnjega stoletja. Anton Bernolák je bil stari stric materi ustanovitelja Družbe sv. Vojteha, Andreja Radlinskega, tako da so naravno povezani naraščaji Bernolákovskega časa in konca 19. stoletja.

Tako je konec 18. in začetek 19. stoletja uzakonil slovaško jezikovno samobitnost. Spregovoril je narod, ki doslej ni imel besede v zboru evropskih narodov. Toda ali ni bila prav v delu Bernolákovcev kal spora? Kajti del slovaških književnih delavcev je še vedno obdržal jezik svojih sosedov.

Štúrovci

Knjiga Bernolákovcev in njihovih naslednikov je bila samo katoliška in je odbijala sonarodnjake Lutrove vere. Ali bo mogoče premostiti prepad med obe-

ma krščanskima veroizpovedima in obe združiti v narodno enoto za blagor enega naroda?

Na versko in književno tako razdvojene Slovake je vedno bolj pritiskalo strnjeno in ozkosrčno madžarsko narodno gibanje plemičev, gospode, ki je hotela ustvariti edinstveno, »zedinjeno«, enojezično kraljevino Madžarsko, kjer bo Oger pomenil toliko kot Madžar. Skrajno madžarsko nacionalistično strujo je vodil slovaški odpadnik, liberalni plemič in prosluli revolucionar Lajoš Košút, ki je razbičal madžarski nacionalizem do viška, končno tudi do odkrite revolucije proti Dunaju. Njegova politična ideja je bila: ustvariti en narod, in to madžarski, od slovaških Tater do hrvatske Rijeke.

Ta strupeni madžarski nacionalizem, ki si je nadel svobodoljubno krinko le, kadar je šlo za njegov lastni narod, se je najbolj nasilno vrgel na Slovake. Evangelicani so tedaj pisali še jezik Čehov, s čimer so hoteli reči, da se čutijo z njimi en narod in se kot tak vključujejo v slovansko družino. Slovaški evangeličani so dali slovansko največjega Slovana, glasnika njihove vzajemnosti in pesnika stare slave in sodobne bolečine, Jana Kollárja, ter enega prvih znanstvenikov za slovanska kulturna in jezikovna vprašanja, Pavla Jožefa Šafaříka. Oba rojena Slovaka sta bogatila slovestvo sosednih Čehov, medtem ko so Slovaki sami tako potrebovali izobraženstva, kaj šele takega pesnika preroka, kot je bil Kollár, ali evropskega učenjaka, kot je bil Šafařík.

V slovaškem ljudstvu je vrelo. Novo vino je zahtevalo nove mehove. Če so hoteli narodni voditelji rešiti svoj narod pred smrtjo v plimi madžarskega morja, je bilo nujno potrebno, da ga kulturno dvignejo. A to je bilo mogoče storiti le v živem narodnem jeziku. Kar je nastajalo onstran Morave, pa naj jim je bilo še tako blizu, morda tudi po jeziku, je vendarle bilo vedno le sosedovo, nikoli prav domače. Kdor je hotel rešiti Slovake pred madžarizacijo, jim je moral rešiti domačo besedo, dati domačo knjigo. Ponos in samozavest je bilo mogoče v širokih množicah vzbuditi le z mislijo na lastni, slovaški in ne češkoslovaški narod, ki ga ljudstvo ni poznalo. Tedaj se je pred revolucionarnim letom 1848 začelo delo za zedinjenje književno deljenih Slovakov. Duša tega preroda je bil Ljudevit Štúr.

Medtem ko so bernolákovski pisatelji - katoličani prihajali iz zahodne Slovaške, je izšel Štúr iz srednje, iz gornjega porečja reke Nitre, in je bil sin evangeličanskega učitelja. V desetletju pred 1848 in v samih letih 1848-49 je mladi Štúr vodilna osebnost slovaškega kulturnega in političnega gibanja. On zedinil narod in dokončno potrdil slovaško narodno smer, temelječo na samobitnosti slovaškega naroda.

Ján Kollár.

Tedaj ko je prišel Štúr študirat v Bratislavo, je bila na evangeličanskem liceju stolica za češkoslovaški jezik in slovstvo. Profesor je bil star in suh gramatik — tak je bil tudi jezik češkoslovaški — svet pa je tedaj že plaval na valovih čustvene romantike, se opajal s poezijo naravnih ljudstev, priznaval vsakemu narečju pravico, da postane književni jezik itd. Starega profesorja je Štúr nadomeščal in iz svoje stolice ustvaril ognjišče novega mladega gibanja. V predavanjih je slavil staro slovanstvo, Veliko Moravo in dobo sv. bratov, razlagal Homerja, odkrival ljudsko poezijo, vodil slušatelje na Devin po stopinjah svetih Solunčanov itd. Ogenj navdušenja je objel vse, ki so prišli z njim v stik, zlasti pa mladino. Kmalu je seveda mladi profesor zaradi svojega delovanja izgubil mesto. Šolski nadzornik mu je jasno rekel: »Vaša dolžnost je, delati za domovino, to je za madžarstvo. Če pa se hočete posvetiti izobrazbi slovaškega jezika, morete to storiti samo za mejami Ogrske!« Štúr je izgubil službo, toda se ni umaknil iz Bratislave. »Stopili smo v službo duha, zato moramo prehoditi trnjevo pot življenja,« je bilo njegovo geslo. »Vrnitev je nemogoča, iti moramo dalje.« Sklenil je izdajati časnik, prvi politični na Slovaškem. Da si to omogoči, je bilo treba končno rešiti vprašanje književnega jezika. Slovaki so bili razdeljeni po veri in književnem jeziku. Razcepljenost je povečavala še razmeroma velika zemljepisna razbitost dežele, tako da se je vzhod razvijal različno od zahoda, da sever ni poznal juga in jugovzhoda. Tedaj se Štúr in njegovi sodelavci, med njimi najodločnejša Hodža in Hurban, oba evangeličanska župnika, odločijo, da uvedejo za književni jezik srednjo slovaščino, ker imajo do nje kot središčnega narečja enako daleč, oziroma enako blizu vsa ostala slovaška narečja. Z letom 1845 začne izdajati Štúr svoj prvi politični časnik, naslednje leto pa dá z dvema slovniškima knji-

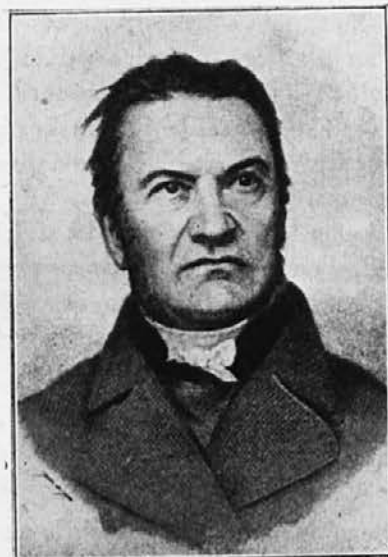
gama temelj končni ustalitvi slovaškega književnega jezika. S tem se slovaški jezik dokončno uzakoni kot samostojen književni jezik, s tem je potrjen Bernolákov temelj za samobitno slovaško narodno in duhovno življenje. Štúrovo reformno uvedbo srednjega slovaškega narečja v knjigo sprejmejo 1847 tudi katoličani in s tem se slovaški narod zedini v enotnem književnem jeziku, simbolu slovaške samobitne narodnosti.

Za Štúra je zaplalo po Slovaškem čudovito novo življenje, tako razgibano, da se more primerjati z njim le razvalovanje življenja po prevratu 1918. Štúrovci so ustanovili nad pet sto abstinentovskih krožkov — proti načrtom vlade, ki je najemala Žide, da so načrtno zastupljali in gospodarsko izžemali slovaško ljudstvo. Snovali so gospodarske družbe, odpirali nedeljske šole, izdajali knjige, podpirali dijake in umetnike. Še celó zemljo so začeli kmetje iz samega narodnega navdušenja drugače obdelovati in znova orati ledino. Izhajali so koledarji, gospodarske knjige, visoka poezija — dve tretjini ponarodelih slovaških pesmi je prav iz te dobe — vse je kipelo od radosti in dela.

Toda prihajalo je tudi leto 1848. Madžarski pritisk je neprestano rasel. Stric Lajoša Košuta je v domačih krajih zbiral podpise za dovoljenje prvega slovaškega političnega časnika, Lajoš Košut pa, doma iz Košutov pri Turčianskem Sv. Martinu, slovaških Atenah, ki se je učil brati iz slovaškega abecednika, liberalni voditelj madžarskih plemičev, je privedel boj med Slovaki in Madžari na nož.

Nenadoma se je izkazalo, da ima jezikovno in kulturno gibanje Štúrovo tudi svoje — politične in gospodarske težnje.

(V drugo naprej.)

Pavel Jožef Šafařík.

GOSPOSKI HLAPEC

IVAN ZOREC

NADALJNI SPOMINI KOTARJEVEGA NANETA

15. Mesto

Misel o lastni kmečki domačiji me ni več spustila, zmerom je za menoj hodila in me motila, v vseh sanjah sem se spogledoval z njo. Po vsem mišljenju, po vsem čustvovanju sem tako ostal domač, kmečki človek, srce ni in ni moglo zapustiti, pozabiti ljubih domačih krajev.

Misli o lastnem domku so žal do današnjega dne morale ostati zgolj sanje. Zdaj že dolgo vem, da pridem do lastne hišice tačas, ko jih dobim z lopato po trebuhu. —

Trst je že tačas bil veliko mesto: hiša do hiše, palača do palače, celo morje jih je bilo, kar dušilo so me. Ko sem ob jutru hitel v pisarno, sem svoj kmečki nos zatiskal z robcem, tak smrad, tak zadah po trohnobi in gnilobi in kaj vem po čem še je iz hiš in skladišč pihal vame.

O, fej te bodi!

Kadar sem le utegnil, sem iz mesta pobegnil v kmečko okolico. Lazil sem tod, ondod, da bi vsaj v miniaturni — pomanjšavi videl kaj plodne kmečke zemlje.

Zemlja je ondi res uboga, še bolj ko naša dolenska, sam krš, sama kraševina je je. Ampak kako umno, kako pridovno je obdelana! Malo je je, strašno malo, pa če je je med kamenjem in skalovjem vsaj toliko, da bi jo, če naj tako rečem, pokril z neveliko rjuho, že ti je skrbno prignojena in obdelana za trs, za sočivje ali pa za kaj drugega.

»Takele pridne roke,« sem se vselej spomnil, »bi tudi iz naše skope dolenske zemlje napravile pravi raj.«

Kraševci so napredni in neutrudljivi. Ob svojem delu se ne zgledujejo po dedu ali očetu, ki da je delal tako in tako, pa je vendar živel, marveč se oprijemajo vseh najnovejših dognanj umnega kmetovanja in bistrega gospodarjenja.

In to se mi je zdela prava kmečka naprednost.

Naš kmet, vsaj tačas je bil, kolikor ni še zdaj, pa je trmast starokopitnež, je neroden počasnež in zamudež, je bahav rogovilež ali pa je skop stisnež; nič naprednega ne mara, ničemur novemu, ker je pač neveden in zaostal, ne zaupa, vsake prenarredbe v svojem delu se boji in ob vsem se izgovarja na svojo revščino; zdaj se poti in puli za krajcar, zdaj mu pa še goldinarja ni mar. Rad trguje, po vseh sejnih ga je dosti, a če mu kaj spodrsne, da utrpi zgubo, misli, božja volja je taka, in poniglavo omaga; kadar pa srečo ujame vsaj za rep, se v gluhi omami že duša,

da je prav posebno bister kavelj — Bog, hudič in birič ga ne zmorej več, dokler mu ne gre vse po zlu.

Take misli so me rade obletavale, ko sem hodil med kraškimi ogradami in se ustavljal po čednih vasicah.

Prav rad sem hodil tudi na Opčine, sončno vas nad Trstom. Kakor le za dober lučaj daleč pod menoj je bilo morje, zdaj hudo kakor sam bognasvaruj, zdaj mirno in nakodrano kakor jezero med gorami. Po njem so drsele ali pa nepremično sedele ribiške jadrnice. Kadar je žvižgala kraška burja, sem ga gledal posebno rad. Gnalo je valove in jih bilo ob nabrežne čeré, da so se z visokimi in širokimi pljuski pršili v oblak belih pen, a Trst, veliki, bogati Trst si je vanje mirno močil bele noge.

Buči, buči, morje adrijansko...

Lepa Vida...

O, tudi Slovenci so pomorski narod. Saj je Trst, ki ga plodi in redi naša slovenska kri, največje slovensko mesto; tu živi več Slovencev, kakor jih ima bela Ljubljana sama; da, Trst je slovenski, sem čutil, in ostane slovenski, čeprav po nedoumljivi vladni modrosti ali slepoti velja za čisto italijansko mesto.

Že stari stari Kranjci so tovorili k morju in kupčevali s Trstom. Pa »vse je vihar razdejal«, le tihotapec Krpan nam je za spomin ostal.

Ampak Lepa Vida je naše slovensko Primorje — Prešerna in Jurčiča sem šele tačas menda prav spoznal.

Slovenska misel, ki so mi jo v dijaških letih prizigale knjige in tovarišije mladih, idealnih fantov, se je še bolj utrdila v meni.

Ob neki taki priložnosti, ko sem na Opčinah spet ves zaverovan nežno pestoval svoje mlade ideale, me je iz zamišljenosti zbudil tovariš Maks. Prisopihal je iz predmestja Rojana, strma steza ga je upehala in prepotila.

»Prehladil bi se na burji,« je rekel in se zapel; »stopiva tjale v krčmico.«

Ondi sva se za mizo menila o marsičem.

»Slišal sem, da ste se spet preselili,« je čez čas dejal. »Veste, to ni dobro. Človek pride na glas, da je ali sitnež ali da ga nikjer ne marajo. Bolje je, če si človek prej stanovanje dobro ogleda in se za trdno prepriča, h komu pride.«

Nisem mislil, nazadnje sem mu pa le zaupal, zakaj sem se umaknil izpod znančeve strehe.

»O, če je tako, ste res pravo uganili, ko ste se umaknili,« me je pohvalil, češ Bog ve kakšnim nerodnostim in sitnostim sem se izognil. »In moško je bilo, da ste o vsem molčali; tudi posihmal nikomur več ne pripovedujte tega.«

»E,« sem se pobranil pohvale, »molčal sem tudi zato, ker bi me bilo sram govoriti o takih stvareh.«

»Vidim, neskušeni ste še. Bog daj, da bi bili prav trdni, ko že bolj spregledate. Pazite tačas, da ne spordrsnete in ne padete.«

Premolknila sva in pila vroči čaj.

»Nikoli ne bi bil verjel, da je kaj takega mogoče,« sem dejal, ko sva spet govorila o obeh dosedanjih mojih stanovanjih.

»O, v mestu, posebno v velikem mestu, so mogoče še vse hujše stvari.«

»Kakor da bi se po mestih stakal in zbiral najgrši izmeček človeštva.«

»Saj tako tudi je,« je potrdil. »Iz mest veje smrad sprijenosti in nenravnosti. Po mestih je težko dobiti kaj zdravega. Mesta so bila že v starih časih zgolj ketišče samih zmot in grdobij. Spomnite se le Sodome in Gomore, starega Rima in Bizanca.«

»Le zakaj neki so še zdaj mogoča taka iztirjenja?«

»Zakaj? Ker religioznosti — življenja po veri ni. Veste, nisem pobožnjak svetopetec, povem vam pa, da brez vere ni mogoča nobena krepost, nobena čednost; kjer vere ni in življenja po njej, se kakor osat na njivi razdivja sam razvrat.«

»Vem,« sem pokimal; »ne vem pa, kako je to, da se je še vselej vsak napredek spočel vendarle v mestu, torej, kakor pravite, v grehu.«

»Ker je, kakor je bilo v Sodomi, tudi po mestih nekaj 'pravičnih', ki v sebi združujejo in veličajo duhovno kulturo. In duh je, ki dela in ustvarja. Pa tudi to je, da imajo res kulturni ljudje skoraj vsi svoje zdrave korenine v versko trdnem kmečkem domu. Zdrav, trden kmečki dom je za vsak narod edini studenec, ki res ne usahne. Če ne bi bilo kmeta in njegove zdrave krvi, bi mesta že zdavnaj segnala v svojem smradu.«

Umolknil je kakor človek, ki pove tako resnico, da o njej ni treba več govoriti.

Tudi jaz sem molčal; gorel sem še v ognju njegovih trditev, molka pa si nisem upal pretrgati, ker sem še premalo razmišljal o tem.

Čez čas je spregovoril sam.

»Vse to in vsako drugo nemoralo,« je dejal, »podpirajo Židje vsega sveta. Tudi naš Trst jih je poln. Sami so do kosti ortodoksni — pravoverni, drugim, kristjanom, pa prav po načrtu jemljejo vero in nrvnost. Talmud, skrivni židovski nauk o zavojevanju sveta, jih tako uči. Nobenega še tako grdega sredstva ne zametavajo. A največ škode napravijo s tiskom v politiki in kulturi. Vsi veliki časniki so v njihnih rokah, založbe najgнусnejših, nejnemoralnejših knjižur so židovske. Po kapitalizmu vodijo vse in zmagojejo. Svet pa je slep in ne spregleda.«

Nekoliko je premolknil.

Debelo sem ga gledal. Marsikaj je povedal, česar še nisem vedel.

»Liberalizem, ki nekaterim pomeni višek naprednosti, je židovsko slepilo,« je spet začel, »kapitalizem je židovska moč nad zaslepljenimi ljudmi, tudi socialna demokracija je židovska doktrina — nauk, ki predvsem oznanja ateizem — brezbožnost, njena ost proti kapitalizmu pa je namerjena tako, da nikoli ne zadene židovskega kapitala.«

»Po pravici vam povem, da mi pripovedujete same nove, še neznane reči,« sem mu skočil v besedo. »Kar groza me je.«

»Ko postanete starejši, se prepričate po svoji in tuji skušnji, da vam ne tvezem nobenih praznih marenj,« je počasi poudarjal vsako besedo posebej.

Poslušal sem ga, kakor učenec posluša učitelja.

16. Socialisti.

Pred leti sem se s socializmom že nekoliko spogledoval. Ustrezal je mojemu srcu, ker se je gnal, kakor se je zdelo, za pravico malih in ubogih, ponižanih in razžaljenih. A ker je ubijal čut domovinske ljubezni, se nisva mogla sprijazniti.

Zdaj mi je bilo do tega, da bi ga spoznal nekoliko bolj. Lotil sem se raznih knjig, časnikov in časopisov. Vsi spisi so grmeli zoper bogatine, ki da le žró in se mastijo z žulji delavcev. Pijavka kapitalistka je tudi cerkev te ali one vere. Zatrimo vero, pa bo spet svoboda na svetu, preženimo farje, pa bo mir med ljudmi, vzemimo in si razdelimo, kar cerkev ima, pa bomo imeli vsi zadosti.

Takih in še hujših sem dosti bral in slišal.

»Tovariš Maks res ni tvezel praznih,« sem se ga večkrat spominjal.

Tržaški socialni demokratje so bili po veliki večini sami Slovenci; Italijani, kolikor jih je pač bilo socialističnih, so kar zginili med njimi in so ostali Italijani. »Mednarodni« so bili samo slovenski socialisti.

Socialistična stranka je imela svoj »Dom«, ki so ga imenovali »Ljudski oder«. Pozimi je ob večernih urah prirejal razna predavanja. Predavatelji so prihajali od blizu in od daleč.

Zvest poslušalec tistih predavanj, posebno slovenskih, sem bil tudi jaz.

Sobana za predavanja je bila zmerom polna delavcev in uradnikov. Delavci so prihajali, čeprav predavateljevega jezika morda niso razumeli, pritirala jih je vselej že tovariška disciplina sama.

Predavatelji so klatili kapitalistične vrhove, se na vse načine cedili o bratovstvu in pravičnosti, hrabro slepili uboge delavce in jim za trdno obetali raj na zemlji, ko ne bo več neumnih marenj o domovini in ko se udušijo farske sleparije o Bogu in posmrtnem življenju.

»Domovina, to, sodrugi, je trebuh; zveličaš pa se že na tem svetu, če se ti dobro godi! In to bo, ko pre-magaš in ob tla vržeš kapitalizem in vero!«

Tako so se po navadi končala skoraj vsa predavanja.

Izjema je bil le Ivan Cankar. On ni nikoli kvasil takih stvari. Govoril je zmerom le o Slovencih, o slo-venski kulturi in o tistih, ki jo zavirajo. Te je bičal pa prav krvavo.

Prav rdeči socialisti niso kaj radi hodili poslušat Cankarja, sobana pa je vendar bila vselej natlačeno polna same inteligence.

Ob neki taki priložnosti sva se s Cankarjem tudi seznanila. Govorila sva seveda o samih knjigah, po-sebno o dramah.

Cankar ni bil grmeč govornik, predavanje je vselej le bral; dobro bral, čeprav se mu je poznalo, da »ima tremo«.

Vsako njegovo predavanje mi je bil velik dogodek. Nobenega odtenka ne v glasu ali naglasu ne v besedi nisem preslišal nikoli, tako zvesto sem ga poslušal. A ko je nekoč Janeza Trdino povzdigoval nad Jurčiča, me je pa le nekoliko zmedel in se mi skoraj zameril, prerad sem imel Jurčiča. Sam v sebi sem ga opravičil, češ stari bard Trdina mu ugaja, ker je možak bil uporen in samoglav, Jurčič pa le tih, miren pisatelj življenja, kakršno je gledal in sam doživljal med krotkimi dolenjskimi rojaki.

Še tisti mesec sem naročil Trdinove in Jurčičeve zbrane spise. Požrl sem oba enkrat, dvakrat in večkrat, komu pa naj dam venec »zmage«, se nisem mogel od-ločiti. Vsak po svoje sta trdna oba.

Tudi posihmal sem kupoval slovenske knjige.

Tačas so slovenske knjige kupovali le uradniki in duhovni, učitelji in dijaki.

Ali je danes kaj drugače? (V drugo naprej.)

MARIJE

JOŽE ŠMIT

Na vasi zadnje zarje trepetaja sijanje.

Počasi motovili mrak v dolino.

Iz dimnikov kadi se — o daritve ve vsakdanje!

Da, kmalu bo večer. Pastirji že zapirajo živino.

Po kuhinji ropoče z lonci gospodinja

in gospodar na vežni prag kot po navadi seda.

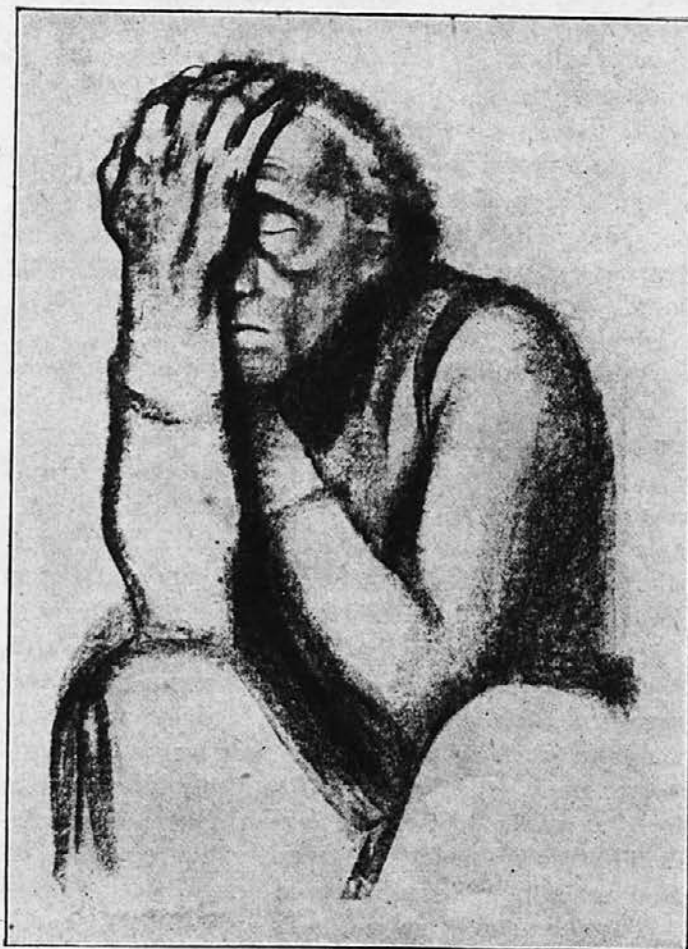
Otrok se lepih praznikov spominja.

Odrasli sin čez plot k sosedu gleda.

Marije — Loženska, Žetalska, Taborska in Ptujkegôre — razpletajo si s srebrom obložene kite.

Prečudno nežen glas zvonklja skoz dremajoče bore.

Marije, miren sen nočoj nam izprositi.

K. Kollwitz: Razmišljanje.

KOROŠKE PRAVLJICE

VINKO MÜDERNDORFER

SULTAN SI JE ŽELEL NOVEGA MOHAMEDA

Zivela je poštena, a siromašna vdova, ki je imela edinca, izučenega v kiparstvu. V domačem kra-ju zanj ni bilo dela, zato se je napotil v svet. Mati mu je dala na pot samo svoj blagoslov in dva krajcarja. Kipar je na potovanju pridno delal, da si je nekaj prihranil. Dospel je tudi na Turško in stopil v krčmo, da bi se okrepčal. Sédél je v vežo za mizo in naročil polič vina. Krčmar je takoj odšel po stop-nicah iz veže v klet po vino. Kipar je videl, kako je gostilničar z vrčem, preden ga je napolnil s pijačo, udaril po velikem hlodu, ki je bil podoben rakvi. Gostu se je čudno zdelo, kaj neki krčmar z vrčem bije po lesu, pa je naročil še tri poliče in se končno pre-pričal, da mož hoté bije. Ko mu je bilo to jasno, je vprašal krčmarja, kakšne vere je, ker se s praznim vrčem tako dotika kosa lesa. Krčmar mu je povedal, da je na Turškem navada, pokopati krčmarjevega dolž-nika v klet in ga z vsakim praznim vrčem po enkrat udariti za krajcar dolga. Turek je tudi povedal, da

mu mrlič v kleti dolguje še dvajset goldinarjev. Usmljeni mladenič je poplačal dolg nesrečnega umrlega gosta in ukazal, da njegove kosti po krščansko pokopljejo.

Kmalu potem je kipar zvedel, da hoče imeti turški sultan novega Mohameda. Stari prerok ni mogel doseči, da ne bi sultan izgubil velikega dela svojega cesarstva. Kipar je prišel v notranjost turške dežele in se ponudil sultanu, da mu napravi novega Mohameda.

V prvem sultanovem gradu je dobil od oskrbnika prenočišče. V jutru si je ogledal z upraviteljem vse grajske sobane. Kipar je občudoval lepoto in blesk dvoran, a opazoval tudi, s katerimi ključi upravitelj odpira sobe. Ko mu je Turek povedal, da sta si ogledala že ves grad, mu je kipar iztrgal iz rok ključ, s katerim oskrbnik še ni bil odprl nobenih vrat. Potem je odmaknil veliko zrealo, ki jima je zapiralo pot v višje nadstropje, in zagledal vrata, katera je z zadnjim ključem odprl. Stopil je v prelepo dvorano. Sredi dvorane je zagledal prekrasno devico, ki je bila prikovana na dolgo zlato verigo, v kotu sobe pa je bila privezana na daljši srebrni verigi še druga, sicer ne tako lepa, a vendar tudi mična ženska. Presenečeni mladenič dolgo ni mogel spregovoriti; šele lepa žena na zlati verigi mu je izvabila prve besede.

Povedala mu je, da je hčerka krščanskega cesarja, da so jo Turki na sultanovo povelje s služkinjo vred ujeli ob morju in jo odpeljali v suženjstvo. Mladenič jima je obljubil, da ju bo v kratkem rešil. Povedal je upravitelju, da gre k sultanu delat novega Mohameda.

»Neumen si! Že bolj prebrisani so šli, pa še nobeden ni napravil novega Mohameda. Škoda zate!« je prepričeval Turek odločnega mladeniča. Ta pa je bil gluh za vsa svarila ter je neustrašeno odšel na sultanov dvor.

Sultan je sprejel mladega kiparja z nezaupanjem, a mu vendar obljubil za plačilo, kar si bo pozelel, ako bo napravil boljšega in lepšega Mohameda, kot je stari.

»Samo škoda zate! Če ne napraviš boljšega, prideš na štirinajsti žebelj,« mu je zabičal sultan. Drugim je bil dal za izdelavo novega kipa samo rok treh dni, mlademu kiparju pa je izjemoma zavoljo njegove mladosti podaljšal rok na tri mesece.

Toda mladi umetnik je že v treh dneh izdelal nov kip. Novi in stari kip je pregrnil s platnom. Novega je postavil v kot, starega pa v sredo sobe. Kiparjevo delo je bilo res hvale vredno, kajti novi kip je bil trikrat lepši. Ko je bil kipar v sobi vse lepo pripravil za sultanov sprejem, je naznanil, da je delo končal. Sultan nikakor ni mogel verjeti, da bi bil kipar sploh kaj napravil, in je razjarjen ukazal, naj mladega delavca obesijo na tisti žebelj.

Toda kiparja sultanov ukaz ni prestrašil. Sporočil je sultanu, da nima nihče pravice izreči sodbe, dokler ni prepričan o krivdi obsojenca. Sultanu je ugajal predrzni mladeničev odgovor pa se je napotil v kiparjevo delavnico, čeprav je bil prepričan, da dela ni napravil po njegovem okusu. Kipar je odkril kip v trenutku, ko je stopil sultan v sobo. Sultan je pohitel k Mohamedu, ga objemal in poljuboval, češ: »Ti mi boš pomagal pridobiti, kar sem izgubil po krivdi starega Mohameda!«

Sultan pa je moral biti slab vernik, da ni spoznal, da objema stari kip. Močno se je začudil, ko mu je kipar odgrnil novega, in je tega še strastneje objemal, ker je bil trikrat lepši in boljši. Vsi dvorni služabniki so tri dni gostili mladega umetnika. Potem pa je vprašal sultan kiparja, kaj si želi za plačilo. Mladenič je dejal: »Cesarično krščanskega cesarja!«

Sultan se je delal nevednega in se izgovarjal, da mu more dati samo to, kar ima. Šele ko mu je kipar povedal, da je že bil pri cesarični v njegovem prvem gradu, je sultan opustil laž. Nagovarjal je kiparja, naj pusti to zahtevo in si izbere dražji dar. Mladenič pa ni odjenjal in sultan je moral ugoditi njegovi zahtevi. Da bi kipar srečno došel v svoje kraje, mu je dal povrhu še ladjo, deset vojakov svoje vojske in tem na čelo pašo za vodjo.

Kipar se je kmalu odpravil s cesarično in spremstvom iz turške dežele. Vožnja po morju je dobro potekala, dokler jim ni zmanjkalo vode. Pristati so morali na prvem otoku. Paša je odredil, da vsi izstopijo in se napijejo, vrhu tega pa napolnijo še svoje čutare z vodo. Turek je vojakom in cesarični ukazal, naj prvi stopijo v ladjo; zadnja sta stopila on in kipar. Ko je ladja prišla zopet na globoko, je Turek vrgel kiparja v morje. Cesarična je sicer to videla, a pomagati ni mogla svojemu rešitelju, ker so vsi Turki poslušali svojega poveljnika. Paša je cesarični zagrozil, da jo bo odpeljal nazaj na Turško, ako bi doma povedala, da ni on njen pravi rešitelj. Cesarična mu je obljubila, da mu bo pokorna, samo da jo pripelje domov. Na tistem pa je upala, da se nadležnega Turka že kako odkriža ob ugodni priliki. Ladja je plula in cesarična je še videla, kako se potaplja ubogi kipar. Hotela se je še nekaj upirati, a Turek ji je zagrozil, da ji pri priči odseka glavo.

Ladja je plula in priplula k obrežju. Brž so jo zapazili krščanski vojaki in namerili nanjo topove, da bi se ubranili Turkov. Cesarična je stopila na krov in mahala z belim robcem proti obali, od koder jo je spoznala njena mati cesarica in ubranila, da niso vojaki razstrelili ladje. Vsa dežela se je razveselila, da je rešena bodoča cesarica. Paša pa je mogočno stopil pred cesarja, se potrkal na prsi in se bahal, da je on rešil cesarično. Ko je še ona to potrdila, je cesar

obljubil Turku, da mu jo dá za ženo. Povrh pa dobi še vse cesarstvo.

Ko je ladja odjadrjala, je ubogemu kiparju huda predla. Moči so mu pešale. Skušal je priplavati do otoka, ki je bil pa še hudo daleč. Čutil je, da se potaplja. Že je mislil, da mu bije zadnja ura, ko je priplaval velik morski lisjak. Tega se je s poslednjimi močmi oprijel. Prebudivši se iz omedlevice, je opazil, da leži na otoku, poleg njega pa stoji velik morski lisjak, ki mu je medtem že nanosil rib. Odslej je lisjak kiparja ves čas na otoku oskrboval s hrano.

Paša je medtem silil v cesarično, naj se omoži z njim. Želel je prevzeti vladu cesarstva v svoje roke, a ona je še odlašala, ker je hotela poroko z njim čim dlje zavleči. Zahtevala je od njega, da ji sezida cerkev, ki bo popolnoma po njenih mislih. Turek je leta in leta klical iz vseh dežel najboljše mojstre, toda nobeden ni znal narediti cerkve po volji cesarične. Delavci so že dogradili lep del stavbe, a so morali nato podirati noč in dan, ker stavba cesarični ni bila po volji. Lisjak je vsak dan poročal kiparju, kaj dela cesarična. Povedal mu je tudi, da zida Turek že leta in leta cerkev, da pa ta cerkev nikoli ne bo dovršena, ako je on, kipar, ne bo sezidal. Lisjak je ponesel na svojem hrbtu kiparja v glavno mesto na kraj, kjer so zidali cerkev. Kipar je stopal z rahlim smehom okrog ust okoli stavbe in srečal pašo, ki je černo strmел v tla. Turek ni spoznal tujca. Jezen je bil, ker se mu je posmehoval, zato mu je rekel: »Kaj se mi posmehuješ? Če znaš zidati bolje kakor drugi, prevzemi ti delo!«

Kipar res določi ceno in nato prevzame delo. Zvečer pride h kiparju lisjak in ga vpraša, ali mu dá polovico tega, kar bo prislužil pri zidavi. Kipar je bil zadovoljen. Odslej je šlo delo vsem čudovito hitro od rok. Kakor je kipar ukazal zidati, tako je cesarični bilo prav. Zvečer je po delu stopil kipar vsakokrat v kakšen kot stavbe, k njemu pa je prišel lisjak in ga učil, kako naj zida vse dni naprej. Lisjak je naročil kiparju, naj sezida sredi cerkve velik oltar z velikim stebrom, okoli njega pa naj vodijo stopnice. Ko bo že vse dovršeno, bo poteklo sedem let, odkar ga je Turek vrgel v morje. Potem naj napiše na steber od vrha do tal zgodovino svojega življenja. Na koncu naj bo popisano, kako je Turek vrgel rešitelja cesarične, stavenika te cerkve, v morje in hudo prevaril samega cesarja.

Kipar je storil vse tako, kakor mu je nasetoval lisjak. Tudi ni pozabil, poskrbeti si za tisti dan lepo število krepkih in zanesljivih delavcev, da so čakali ob vznožju stebra. Cesar, cesarica in cesarična so si ogledali cerkev. Razkazoval jim jo je paša. Pričenši na vrhu je vsem zbranim na glas prebiral, kar je kipar napisal. Ko je Turek došel na zadnjo stopnico, je obmolknil. Izdril je sabljo in planil nad kiparja, da bi

mu odsekal glavo. Toda že so ga zgrabili pripravljeni delavci in ga zvezali.

Cesar je dal pašo obesiti. Kipar in cesarična sta se pa vzela in ubogi kipar je postal cesar.

Mladi cesar vkljub svoji sreči ni pozabil obljube, dane morskemu lisjaku. Takoj po poroki je napolnil turško ladjo s piščanci in se odpeljal v spremstvu mlade cesarice na otok k lisjaku. Ta se je zagrohotal, ko mu je cesar pripeljal toliko piščancev: »Čemu mi bodo piščanci? Zgovorila sva se za polovico, kar dobiš za zgradbo!«

Cesar je spoznal, da ima kakor on tudi lisjak pravico do cesarice, potegnil je meč in hotel cesarico presekat na dvoje. Tedaj je lisjak zgrabil za meč in dejal: »Pravičen si! Jaz sem tisti nesrečnež, ki si ga na Turškem rešil večnega potrkavanja z vrčem. Ti si rešil mene, jaz pa tebe. Bodita srečna!«

Lisjak je izginil, cesar in cesarica pa sta peljala piščance nazaj, napravila pojedino in srečno vladala.

VRAG GA JE VZEL

Živel je ubožen in pobožen bajtar. Njegova žena ni imela niti soli, a gosposka je grozila, da mu proda bajto, če takoj ne poravnava davkov. Ker ni imel de-

F. S. Stiplovšek.

narja, se je napotil v mesto poprosit, naj bi z davki še toliko potrpeči, da povrže krava telička. Težko mu je bilo pri srcu, saj je imel le malo upanja, da bi gosposka uslišala njegovo prošnjo.

Ustavil se je pred križem in pomolil, da njegova pot ne bi bila zaman. Ko je hotel dalje, je opazil, da mu Križani prikimava. Šel je okrog križa in zadel z nogo ob rob lonca, ki je molel iz zemlje. Sklonil se je in odkopal lonec, poln zlatov. Nesel jih je domov, nato pa odšel h gosposki, plačal davke in še dolgo, ki jih je imel pri trgovcu. Ta dolgo ni hotel verjeti, da so zlati pravi, bajtarjeva žena pa mu je izblebetala, kako jih je njen mož našel.

Trgovec je dan nato zaklal vola, se oblekel v volvsko kožo in tako ošemljen kot vrag prišel k ubogemu kočarju ter zahteval, naj mu takoj vrne zlate, ki mu jih je bil ukradel pod križem. Bajtar in njegova žena sta se močno prestrašila, denarja pa nista več imela, da bi ga vrnila.

Na kolenih sta prosila vraga, naj nekoliko počaka, da zopet zbereta denar. Uslišal ju je. Kljub vsej skrbi pa nista mogla zbrati denarja. Zvečer je vrag že hudo besnel in grabil po njima, da bi ju odnesel. Vendar sta ga še preprosila, da jima je pustil še en dan.

Tudi tretji dan nista zbrala denarja. Proti večeru sta ubožca sedela v bajti in čakala svoje usode. Tedaj je stopil v bajto berač in poprosil prenočišča. Sprejela sta ga in mu povedala, da pride zvečer vrag. Berač je dejal, da bo legel v vežo, sprejel vraga in z njim obračunal. Ko je prišel v vraga našemljeni trgovec v vežo, mu je berač stopil naproti in ga vprašal: »Kdo si, ki si drzneš hoditi v moji podobi?« Našemljeni trgovec je odgovoril: »Vrag sem in prišel sem po svoj denar!« Berač je znova vprašal: »Kdo si?« Trgovec je tudi tokrat odgovoril: »Vrag sem!« Ko je našemljeni trgovec tudi tretjič tako odgovoril na beračevo vprašanje, je ta dejal: »No, tedaj si pa moj brat!«

Ko je to povedal, ga je zgrabil. Vtem se je za-bliskalo, zasmrdelo po žveplu in, ko sta se bajtar in njegova žena zavedela, sta stala v veži popolnoma sama.

PISANO POLJE

PRI JANEZU EV. KREKU

PETAR GRGEC * JANKO MODER

Ko se je Grga Mikulin (Petar Grgec) vračal z dopusta na soško bojišče, se je ustavil v Ljubljani. Okoli štirih popoldne je šel iskat Petra Roguljo v Krekovo hišo, a ko mu je Krekova sestra Cilka rekla, da ga bo dobil v Zadružni zvezi, se je napotil tja.

Rogulja je takoj popustil delo in odšel s prijateljem na sprehod po ljubljanskih ulicah.

Po pločnikih so zvenčale sablje in ostroge avstrijskih častnikov, ki so se šopirili po mestu, noseč na prsih cele razstave vojaških odlikovanj. Na postaji, po kavarnah, gostilnah in po sprehajališčih je odmevala nemška beseda v vseh narečjih in naglasih.

Toda pod tujo in vojaško zunanostjo je še zmeraj živila močna in nezlomljena slovanska duša glavnega mesta Slovenije. Duša, ki so jo prignali do brezna pogube, pa je še zmeraj verovala v rešitev.

Slovenci so v teh dneh preživljali najtežje čase svetovne vojske. Izguba Gorice, ki je 8. avgusta prišla v italijanske roke, jim je klicala pred oči vso težo njihovega položaja. Dva močna soseda sta se bila za slovensko zemljo, a Slovenci niso mogli dovoliti ne temu ne onemu. Nemška zmaga bi pomenila končno uresničitev pangermanske države od ustja Schelde pa najmanj do Trsta in Reke. Odločna italijanska zmaga pa bi spet pomenila razdelitev in nemara uničenje Slovencev. Alternativa je bila strašna, tretjega izhoda pa ni bilo nikjer videti.

Rogulja je pripovedoval, da dokončuje svojo obravnavo »Pred zoro«. Razpoloženje Slovencev je tudi na njegove sklepe močno vplivalo. Tako Hrvati kakor Slovenci kot Srbi so bili v veliki stiski. Zato se je tudi v Roguljino in Mikulinovo dušo tem silneje vtisnila utvara o jugoslovanskem narodnem edinstvu. Prav za prav je bila ta utvara zanju podmena, ne pa dogma, toda oba sta računala z njo kot s politično realnostjo skorajšnje bodočnosti.

Na Slovence so neugodno vplivale tudi njihove razrvane notranje politične razmere, posebno pa nasprotstvo med avstrijskimi legitimisti in borci za narodno neodvisnost.

»Krek se je vrnil v Ljubljano,« je pripovedoval Rogulja svojemu prijatelju Mikulinu, »a je zelo potr. Tudi zdrav ni preveč. Bojimo se celo za njegovo življenje, ker je telesno zelo oslabel. O vojski ne govori rad, ker le z redkokom more biti iskren. Nekoč sem ga vprašal: »Gospod doktor, kaj mislite, kako se bo končala vojska?« Odgovoril mi je: »Dragi, vprašajte to rajši batjuško.« Vse njegovo upanje je Rusija. Na antanto zaradi Italijanov nezaupno gleda, o centralnih oblasteh pa sploh noče niti govoriti, ker je vsakemu jasno, kaj hočejo. Potr je tudi zaradi strašnega svetovnega klanja in zaradi trzljavev v lastni stranki. Njegov nasprotnik šušteršič bi rad vpregel Slovensko ljudsko stranko v jarem dunajske kamarile. Misli, da bo tako rešil Slovence pred Nemci in pred Italijani obenem. Zaradi tega bi rad pometal iz stranke vse tiste, ki niso povšeči dunajskemu dvoru. Ko smo Hrvati za časa Cuvajevega komisariata prišli v Ljubljano na sestanek, smo imenovali šušteršiča zaradi nekega avstrijskega govora dvornega lakaja. Že takrat sem to povedal dr. Kreku, pred kratkim pa sem ga spet spomnil na to. Vprašal sem ga: »Gospod doktor, kaj

nismo imeli Hrvati prav, ko smo rekli, da ima šušteršič tudi lakajske sposobnosti? Nič mi ni odgovoril. Opazil sem, da sploh nikogar osebno ne napada. Zato pa so njegovi nasprotniki z njim prej podli kot lojalni. Se spominjaš tiste gonje ljubljanskih liberalcev proti Kreku pred vojsko? Tudi to je ena izmed črnih strani v zgodovini slovenske liberalne stranke. Sedaj je podobna gonja, le s to razliko, da so Slovenski narod in Kamilo Theimer nadomestili doktor šušteršič in njegovi tovariši. Izmislili so si tudi novo laž zoper Krekovo osebno in duhovniško poštenost. Kreka obrekujejo v njegovem volivnem okraju, pred uradniki Gospodarske in Zadrugne zveze, tožili so ga celo samemu škofu Jegliču. Pred Krekom nočejo govoriti o tem, za hrbtom pa šepetajo o nekakšnih njegovih grdobijah. Ko sem nekoč Kreku vse to povedal, se je začudil, potem pa me vprašal: »Kaj tudi kdo od Hrvatov to verjame?« Videl sem, da mu je bilo v veliko zadoščenje, ko sem odločno odgovoril, da mi takega podtikanja ne upoštevamo. Bojim se, da bo šušteršič kot orodje Dunaja pogubil stranko in Slovence. Krek samo molči, trpi in čaka ugoden čas, da bo stranko usmeril jugoslovansko in slovensko.

Zvečer sta se Petar Rogulja in Grga Mikulin ponovno sešla v unioński kleti z Ivanom Mazovcem, Jožo Puntarjem in dr. Jožo Lovrenčičem. Slovenci so bili mrki in precej molčeči. Videti je bilo, da so postali nezaupni do vseh, kakor da bi v vsakem človeku gledali nemškega vohuna in svojega sovražnika. Ali pa so mogoče odvrčali pozornost drug od drugega, da jim ne bi bilo treba svoje bolečine povečavati še z bolečino drugih src. Somračnost, teža, zaprtost je bila povsod v slovenski družbi.

Grga Mikulin je prenočil v hotelu »Slon«, naslednji dan dopoldne pa obiskal dr. Kreka v njegovi hiši. Razgovarjal se je z njim prav do odhoda vlaka v njegovi knjižnici. Navzoč je bil tudi Petar Rogulja.

Krek ni bil tisti šaljivi, vedri in živahni Krek, kakor so ga Hrvati pred vojsko spoznali na katoliških shodih v Ljubljani in v Zagrebu in na tečajih na Sv. Joštu. Njegovo obnašanje je kazalo precej veliko utrujenost. Niti svoje čedre ni kadil, s katero se je precej na redko ločil.

Ker je Grga Mikulin sedel za mizo na Krekovi desnici, je lahko dobro opazoval Krekov obraz in oči. Črte na obrazu so bile nekoliko polnejše kot navadno, toda nekakšna prosojna bledikasta rdečica na licih, nekakšna očitno zabuhla debelost, utrujenost v prodirljivih očeh so privedle človeka takoj na misel, da je to prej znamenje bolezni kot zdravja. Krekova arterioskleroza je bila vsekakor že takrat precej razvita. Ni veliko govoril. Pustil je, da je Grga Mikulin pripovedoval svoje vojaške doživljaje z goriškega bojišča, samo zdaj pa zdaj je pretrgal pripovedovanje s kako pripombo ali vprašanjem.

Grga Mikulin se je obnašal kakor vsi drugi vojaki, ki so iz vojaškega pekla prihajali na dopust. Na široko je pripovedoval o mesarjenju pri Plavu in Zagori, na Podgori, na Doberdolu in pri primorskem Trziču. S pravo nadležno okrutnostjo je prikazoval razvaline slovenskih vasi in mestec od Tolmina do Svete Gore in od Svete Gore do Medjevasi, Devina in Sosljana. Ni se oziral na to, kako je na Krekove obojele živce delovala beda slovenskega prebivalstva, ki je nekaj kilometrov za strelskimi jarki moralo prenašati brezobzirnost neodgovorne soldateske. Kreka je imel za človeka, pred katerim sme in mora izkričati vse tiste besede, ki jih je dotlej po večini dušil v družbi skoraj samih nemških častnikov.

Krek je do potankosti poznal vse razrušene vasi na soškem bojišču. Tam, kjer so leta 1916 štrlele grozne razvaline in zapuščeni domovi, je imel v mirnem času veličastna zborovanja, na katerih se je zbralo tudi preko 4000 ljudi. Tam, kjer je od večjih zgradb ostal komaj kamen na kamnu, je nekoč ustanavljal gospodarske zadruge, prosvetna in konsumna društva, ki naj bi goriške in primorske Slovence neomajno privezali na njihovo zemljo.

Grga Mikulin tudi v nadaljnjem razgovoru ni varoval Krekovih živcev, ko je govoril o preveliki oblasti nedemokratske države nad posameznikom, o novem vojaškem suženjstvu, o brezvestnem uničevanju slovanskih dežel, o revoluciji in evoluciji, o razbitosti nekaterih vojaških župnikov in o protislovanskem značaju cele vojske. Za Grgo Mikulina in Petra Roguljo Krek ta trenutek ni bil bolnik, ampak krepki in zdravi altruistični »oče Krek«, ki je vse razumel, ki je mogel vse prevzeti nase, celo gorest tistih, ki so tedaj, ko so v divjaškem boju viseli med dvema svetovoma, mislili kakor tisti obsojenec v Dostojevskega »Idiotu«, da zdaj vse vedo.

Posebno Grga Mikulin je vzdihoval kot sentimentalni deček pred svojim očetom.

Krek je vse mirno in skoraj nepremično poslušal, na koncu pa je rekel:

»Vi Hrvati preveč čustvujete in sanjarite, premalo pa delate. Samo delavcev nam je treba, nesebičnih in realnih delavcev, pa se nam ni treba nič bati.«

Te besede so zvenele kot zaslužen ukor v ušesih Grgi Mikulinu, ko je v spremstvu Petra Rogulje odhajal na ljubljansko postajo.

Vendar je bil nekoliko razočaran, ker si je obisk pri Kreku povsem drugače zamišljal.

Ko je v mirnem času s svojimi tovariši z zagrebškega vseučilišča, Velimirom Deželičem, Markom Rebcem, Čirom Brajšo, Emilom Roguljo, Franjem Rihterjem, Rudolfom Ekertom, Vendom Meglerjem in drugimi, prihajal k njemu, so bili to za vse časi največjega veselja. Krekova družabnost je pregnala tudi največjo otožnost in najglobljo zaskrbljenost. Njegov široki pozdrav, njegovo živahno vprašanje: »Kaj je novega, fantje?« je bil navadno uvod v živahno obravnavo, pri kateri je ta ali oni Mikulinov tovariš mogoče poskušal, da bi se z domisljico meril s Krekom, a se je moral zmeraj z zadoščenjem umakniti pred njegovo silno premočjo in pred njegovo dobrodušno krcajočo šaljivostjo. To pot pa vsega tega ni bilo. Grga Mikulin je odnesel iz Krekove knjižnice na bojišče nekakšno mračnost, skoraj tesnoba, kakor da je obiskal prijatelja, ki je bil na smrtni postelji. Poleg tega je mislil, da bi moral vsakdo ugovarjati zoper nepravilno vojsko prav tako živčno in ogorčeno kakor on. Ta trenutek ni pomislil, da najsilnejši ugovor ostane pogosto nem in da najmočnejši možje skoraj nič ne upoštevajo praznih ugovorov, manifestacij in demonstracij, ki niso zvezane s kakim realnim dejanjem. Grgi Mikulinu se je takrat zdelo, da je Krek brez vzroka prevelik optimist, ali da je celo preveč otopel za prihodnost.

Šele pozneje, ko je dobil v roke njegov igrokaz »Ob vojski«, je mogel malo bolje razumeti, kako globoko je Krek doživljal svetovno vojsko. Krek se je ob izobilju drugega koristnejšega dela mogel le kdaj pa kdaj tudi diletantsko ukvarjati s pisanjem beletrističnih del, zato ta vojaški igrokaz za književnost ni veliko pomenil. Več je pomenil kot vojna Krekova izpoved. Izpoved rodoljuba,

ki je trepetal nad usodo slovenskih Brd, slovenskega Krasa in vsega slovenskega naroda. V igrokazu so tudi tile verzi, ki jih je v Rusiji govoril neki slovenski ujetnik:

»Vojsko nosim v svojem srcu,
divjo in krvavo kruto,
vso grmečo in gorečo,
z razvalinami posuto,
vzdihe blede v črni strasti,
suhi glad in mrzav koščeni,
besni srd in nemo žalost,
strti up, obup kamnjeni.
Vojsko nosim v svojem srcu,
bojno polje, čemerne rove,
rdečo kri in gnojne rane,
pogorišča in grobove.
Vzdihe, tožbe in kletvine,
solz, krvi potoke polne,
smrt, ki se ji kosa krha,
bolna srca, duše bolne.
Moja pesem, ruska mati,
nima gaja, kjer bi rastla:
zanjo rose ni hladilne,
mrka je kot sveča ugasla.«

Ta slovenski ujetnik je bil sam dr. Krek.

V tej deklamaciji se je žalostil zaradi vseh tistih nesreč, o katerih je govoril pred njim tudi Grga Mikulin v drugi polovici meseca avgusta leta 1916.

Toda velika Krekova duša ni klonila. Kakor sta Milan Pavelić in Petar Rogulja gledala pred seboj »veliko zarjo«, tako je tudi Krek v igrokazu »Ob vojski« gledal pred seboj »veliko nedeljo«, o kateri je takole govoril:

»Grob, ki vanj smo zakopani,
ki nam top k pogrebu strelja,
se odpre nam in zasveti
nam se velika nedelja.
Pa zapojejo zvonovi,
vrisk in pesem se oglasi,
mir zavlada, z mirom sreča
in veseli novi časi.«

Zgornji sestavek sem prevedel iz knjige »Krvava služba«, ki jo je v hrvaščini napisal Petar Grgec (Grga Mikulin) in o kateri sem že v prejšnji številki Mladike na kratko poročal. Tam sem tudi obljubil, da bom o njej spregovoril še kaj več.

Knjiga tega ne zasluži mogoče zaradi svoje literarne pomembnosti, ampak le zaradi kulturne dokumentarnosti in osebnih stikov med Slovenci in Hrvati, ki so popisani v njej.

Petar Grgec, prevajalec Pregljevih »Božjih mejnikov« v hrvaščino, je dober poznavalec slovenskega slovstva. Kot pomemben kulturni delavec, urednik in borec za katoliški prerod Hrvatov pa se je tudi osebno poznal s številnimi našimi ljudmi, še bolj navdušeno pa je prebiral slovenske knjige, zlasti še pesniške zbirke. In prav v tej knjigi nam nudi precejšen vpogled v svoje poznavanje naših slovstvenih in splošnokulturnih vprašanj.

Veseli smo vsake pravične besede, ki jo o nas zapiše tujec, še bolj veseli pa smo, če iz njegovih besed posnamemo pohvalo in občudovanje naših stvari, ki jih sami nemara ne vidimo iz prave oddaljenosti, da jih ne ljubimo in ne spoštujemo, kot bi bilo treba. Z nekim posebnim užikom prebiramo vse Grgčeve odstavke, v katerih je popisal

naše razmere in ljudi, zlasti še Kreka. Nič niso posebnega, a vendar so nam v neko posebno zadoščenje, ker jih je napisal pomemben kulturni delavec sosednega naroda, ki je bil s Krekom veliko skupaj. V Krekovi družbi ali vsaj v družbi njegovih prijateljev so v letih strahote kovali načrte za lepšo prihodnost. Tako beremo na 149. strani odstavke, ki nas spominjajo na zanosne večere, kakršne je svoj čas doživljal Prešeren ob svojih severnoslovanskih prijateljih, ki so ga obiskali v Ljubljani:

— Prijatelja Grga Mikulin in Petar Rogulja sta se razgovarjala prav do devetih, ko sta odšla večerjat v klet hotela »Union«. Od svojih znancev, izpred vojske sta našla tam samo Jožo Puntarja in Ivana Mazovca, ki sta bila zaradi bolezni oproščena vojaške službe. Puntar se je nagibal k sušici, Mazovec pa je imel srčno napako.

Ta večer je bila vsa družba vesela. Mikulin je pripovedoval svoje doživljanje s soškega bojišča... Rogulja je pazljivo poslušal, kar so govorili drugi, in si zdaj pa zdaj na majhen list zapisal kako posrečeno besedo.

Okrog desetih je prišlo k mizi še nekaj znancev Hrvatov in Slovencev, okrog enajstih pa so na prigovarjanje Rogulje in Mikulina skupno zapeli »Stoji, stoji Ljubljanka« in »Nikar, nikar se me ne boj«. Rogulja je napisal dopisnico uredništvu Novin s temle besedilom:

»Z nenadnega sestanka prisrčen pozdrav vsem našim.«

To dopisnico so poleg Rogulje in Mikulina podpisali Ivan Tiljak, Ivan Mazovec in M. Serdarušić (Novine, 20. 7. 1916).

Ko sta pol ure pred polnočjo Rogulja in Mikulin odšla k počitku v Krekovo hišo, sta bila čisto opojena od utvar o hrvatsko-slovenskem narodnem edinstvu. To utvaro so sprejeli za časa balkanskih bojev, ker so bili prepričani, da bo čim tesnejša zveza s Slovenci obvarovala Hrvate pred velikosrbsko nevarnostjo. Mikulin je napisal v Luči za leto 1912-13 tele besede:

»Zlasti se moramo veseliti, da je z balkansko vojsko okrepljen srbski narod. Istočasno so se tudi Hrvati okreplili z združitvijo s Slovenci... Neumno bi bilo samo malo upati, da se bodo Hrvati in Slovenci odrekli svojega imena. To ime pomeni za nas posebno preteklost in sedanjost, ki se ne more spojiti z imenom Srb. Ponosni smo na svojo posebno individualnost.«

Niti Rogulja niti Mikulin takrat nista mislila, da bi se Slovenci sploh kdaj mogli zvezati z Velikosrbi zoper Hrvate.

Zato je bila Ljubljana zanj še dolgo sveto mesto, v katerem sta mislila, da se moreta počutiti prav tako doma kakor v Zagrebu. —

Petar Grgec je napisal o našem narodu in naših ljudeh še vse polno lepih besed, pa bilo že, da je pisal o »svojem edinem prijatelju v bataljonu, Maksu Prezlju«, ali o čem drugem. O Prezlju pravi med drugim:

— Maks Prezelj, plavalasi tipični Slovenec, kakih pet let mlajši od Grga Mikulina, ni pripadal slovenskemu katoliškemu gibanju, zato se je večkrat prepiral z Grgo Mikulinom, kadar sta govorila o Kreku, Jegliču in Mahničju. Kadar pa je bilo treba nastopiti proti drugim narodnostim, ni bilo med njima nobene razlike. Oba je poleg tega vezala še težnja po čim solidnejšem znanju. Maksa Prezlja so mikale naravne vede, Grga Mikulina pa modroslovje in književnost. —

Prav tako lep opis je privoščil tudi preprostemu slovenskemu človeku, kmetu Pavšiču iz Grgarja, pri katerem je stanoval:

— Ko je »oče France« zvedel, da prihaja k njemu nov stanovalec, se je nekoliko mrščil, a ko mu je Grga Mikulin

rekel nekaj hrvatskih besed, se je takoj začel z njim prijazno razgovarjati. Videti je bilo, da spada France Pavšič med take slovenske korenjake, kakršne opisujejo Jurčič, Erjavec in Finžgar v svojih povestih. —

Dejstvo, da smo Slovenci narod zase, je Grgcu sicer čisto jasno, vendar pa na 33. strani, ko popisuje prirediteljev belokranjskih tamburašev, nekako negotovo in čudno razdvojeno pravi:

— On (Grga Mikulin) je bil tedaj prepričan, da so Slovenci in Hrvati en narod. V tej utvari ga je utrjevalo tudi to, ko je slišal, kako je tamburaše njihov voditelj, doma nekje od Kranja, imenoval Hrvate in se oni niso niti najmanj upirali temu. —

In na strani 48 pravi:

— Z velikim veseljem je bral (Grga Mikulin) študijo Petra Rogulje o dr. Janezu Kreku (v Luči za leto 1915-16). Tudi sam je imel silno rad tega velikega slovenskega socialnega in političnega voditelja. Simpatije do slovenskega katoliškega preroda so vodile Grgo Mikulina tako daleč, da ni mogel natančno razložiti nekaterih realnih dejstev. Med drugim ni videl tega, da Slovenci zmeraj in povsod nastopajo kot poseben narod, ki gre za svojimi interesi, na Hrvate pa se vežejo samo toliko, kolikor z njihovo pomočjo morejo sami sebe dvigniti. —

Ta negotovost je torej le začasna, navidezna in zunanja, v svoji notranjosti pa nam pisec priznava vse isto, kar želi svojim Hrvatom.

In še ena stvar je, ki daje Grgčevi knjigi značilen pečat. V njej je namreč v lepi slovenščini brez prevodov citiranih vse polno slovenskih pesmi. Zlasti dr. Joži Lovrenčiču in Simonu Gregorčiču so posvečene cele strani. Med drugim je mogoče pomemben tale razgovor, ki ga je imel Petar Grgec z Maksom Prezljem, ko sta se nekega majskega dne peljala iz Grgarja v Ravne:

— »Ti tvoji slovenski kraji so mi všeč,« je pravil praporščak Grga Mikulin svojemu nerazdružljivemu tovarišu Maksu Prezlju. »Ta brda, obrasla s spomladnim zelenjem, polna sončne svetlobe in prijetnega hladu, so navdihnile neštene naše slovenske pesnike. Razumem Gregorčiča, zakaj je pel, ko je bil nekje v deželi rajskomili:

Srce pa gor mi sili
nazaj v planinski raj.
Zakaj nazaj?
Nazaj v planinski raj.

Je mar sploh kak slovenski pesnik, ki ni opeval teh vaših gora? To je vaš element, ki se javlja tudi v slovenski narodni poeziji. Kakor da bi povsod slišali temeljno noto: »Bom šel na planince«. Najbolje pa je ta motiv o slovenskih planinah obdelal Oton Župančič, ko je zapel:

...Le v dalji planine!
Tam zemlja je naša zakipela,
zahrepenela, v nebo je hotela,
v višino pognala se kot val,
a v naletu pod zvezdami val je obstal...
Tako strmi zdaj sredi višine
okameneli zanos domovine...

Počasi vozi!« je naročil Grga Mikulin kočijažu.

Potem pa se je spet obrnil k tovarišu Maksu Prezlju ter nadaljeval svoje premišljevanje:

»Rad bi vsrkal ta vaš slovenski okameneli zanos v dušo, ga navdihnil s svojim življenjem in ga za zmeraj utrdil v svojem spominu. Simon Gregorčič, zakaj si napisal pesniščno odo 'Človeka nikar'? Že zaradi teh vaših planin,

ki si jih tudi ti tako ljubil, je vredno živeti! Kajne, moj tovariš Maks, da vi do smrti ljubite te svoje slovenske planine?«

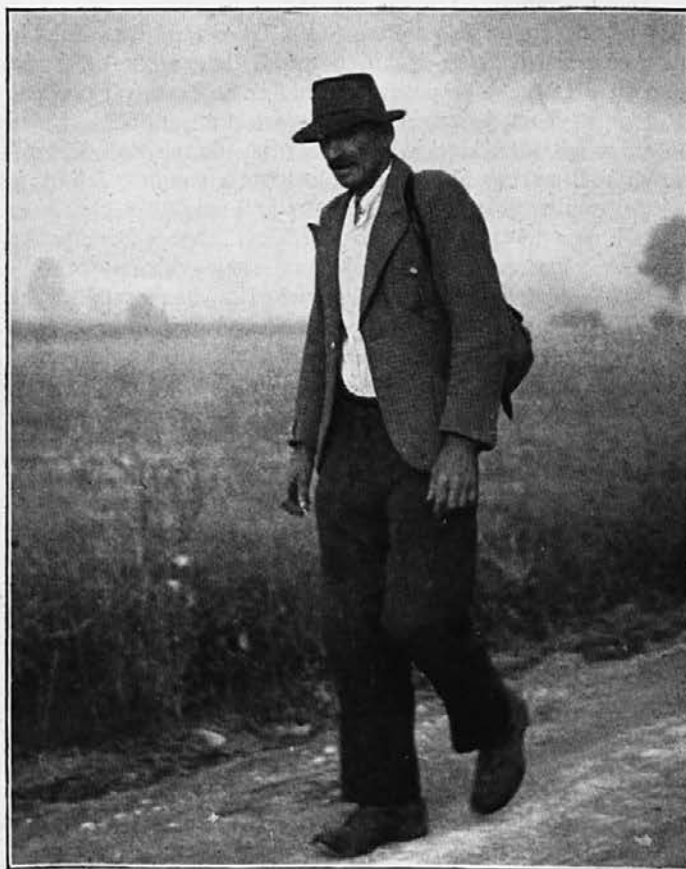
»Imaš prav,« je odgovoril praporščak Maks Prezelj. »Zato se vsak naš otrok z veseljem uči v četrtem razredu ljudske šole iz čitanke pesem Frana Levca:

Oj planine, oj planine,
rožnate planine ve,
kras slovenske domovine,
in pa sinje ve gore,
ki ste žive skalovite
straže našega sveta,
pozdravljene mi bodite,
kličem tožnega srca!«

»Tožnega srca?« je ponovil sam zase Grga Mikulin Levčeve besede, kakor bi jim hotel ugovarjati. Toda takoj je pomislil, da tudi te besede prelepo pristajajo vojaškemu metežu. Kako naj domačini uživajo svoj krasni dom, ko nad njim celo v sončnih dneh visi grožnja smrti in pregnanstva? —

Na strani 69 nam pa Grgec še podrobneje opredeli svoj odnos do goriškega slavčka in njegovih pesmi, ko pravi:

— Ko se je Grga Mikulin otresel potrnosti in slabe volje, ki je bila v zvezi s prihodom v nov kraj, je začutil čez nekaj dni tudi v podzemeljskem zaklonu mladostno moč. Predal se je spet vedremu sanjarjenju o svoji prihodnosti. Lotil se je branja knjig, ki jih je prinesel poln nahrbtnik v zaklon na podnožju Svete Gore. Za Jurčičevim »Desetim bratom« je bral »Rokovnjače« istega pripovednika, polne hajduške romantike. Potem je prišel na vrsto Gregorčič.

Za delom. (Fot. Fr. Krašovec.)

Njegovi pesmi »Ujetega ptiča tožba« in »Človeka nikar« mu nista ugajali. Prav je dal Mahničju, ki je te pesmi grajal. Gregorčičeve pesmi pa, v katerih elegično govori o vojski in v katerih slavi planinski svet, so bile čisto po mislih Grge Mikulina. Na pamet se je učil odlomke iz pesmi: »Soči«, »Veseli pastir«, »Mavrica«, »Svetišče«, »Nazaj v planinski raj«, »Oj zbogom, ti planinski svet«, »Po bitvi« in »Dekletova molitev«.

Tu je bila torej Petru Grgcu Mahničjeva ocena vseč, zato pogledjmo še zanimiv odlomek, kjer ni bilo tako:

— Z veliko zbranostjo je (Grga Mikulin) bral članek škofa Mahničja (v Luči za leto 1915-16) »Naša duhovna organizacija«. Prišel je tudi do stavka:

»Katoliškim izobraženim laikom pripada naloga, da uvedejo spet Kristusa in njegov evangelij v znanost in umetnost, v javno moralo in šolo, v parlament in zakonodajstvo, v državno upravo, v politiko in mednarodne odnose — od koder ga je pregnal nacionalizem.«

Pri zadnjem odstavku je nenadno obstal.

»Škof Mahnič, kaj si tukajle zapisal?«

Grga Mikulin ni bil pretiran nacionalist, ker je vedel, da se šovinizem ne sklada s stvarstvom, kakor tudi ne pretirani egoizem. Toda počemu bi obtoževali nacionalizem kar na splošno, da je pregnal Kristusa in njegov evangelij iz javnega življenja? Kaj nacionalizem ne more biti tudi v skladu z evangelijem?

»Škof Mahnič, oče in prerok našega mladega gibanja, tu ne soglašam s teboj!«

Tako je rekel Grga Mikulin sam zase ter vtaknil vojaški zvezek Luči v nahrbtnik. —

Toda ta članek mu le ni dal miru. Še in še se je vračal k Mahničjevi trditvi in celo o postu, ko se je pripravljaj na spoved, mu je nagajala. Na strani 76 namreč piše:

— Ena napaka je posebno pekla Grga Mikulina. Zelo je namreč zameril škofu Mahničju zaradi tistega stavka, ki ga je bral v Luči, ko je potoval 20. marca iz Trsta v Prvačino. S tem stavkom je spravljal v zvezo tudi obtožbo, ki so jo raznašali med slovenskimi liberalci, da je Mahnič imenoval v Rimskem Katoliku nacionalizem poganstvo. (Tu je pisateljeva pripomba pod črto: To trdi leta 1919 tudi Ivan Dornik v uvodu I. zvezka Gregorčičeve knjige Poezije, ko piše na XV. strani: »Mahnič je imel svoje nazore o narodnosti, o kateri je napisal, da je nekaj poganskega.«) * Grga Mikulin je na osnovi tega poslal Petru Rogulji v Zagreb pismo, v katerem je ostro obsojal Mahničja in mu pripisoval nekatere napačne nazore. Rogulja je delni prepis pisma, seveda ne da bi navedel ime, poslal škofu Mahničju na Krk, škof pa mu je takoj odgovoril. Ta odgovor je Petar Rogulja poslal praporščaku Grgi Mikulinu, ki je z največjim osramočenjem bral tele doslovne Mahničjeve besede:

»Veleučeni! Zelo mi je ljubo, da ste me opozorili na besedo v mojem sestavku v Luči, ki daje povod za razlago, ki bi bila nekako upravičena, če bi zares tisto besedo na-

* Primerjaj tudi uvodni stavek: »še vedno se tu in tam slišijo sodbe, da je dr. Mahnič narodnost proglasal za poganstvo« iz Ušeničnikovega članka: Dr. Anton Mahnič o narodnosti v Času XXX (1935-36), 95-98, ali v ponatisu v V. zvezku Izbranih spisov Aleša Ušeničnika na straneh 195 do 201. Zanimivo je tudi, da Ivan Dornik povzame v omenjenem uvodu h Gregorčičevim Poezijam to zmotno trditev kot pravilno in jo zagovarja, češ da je Mahnič imel prav, le da jo je trideset let prezgodaj izrekel. (Pripomba prevajalca.)

pisal. Že iz miselne zveze je jasno razvidno, da bi moralo na tistem mestu stati »racionalizem«, ne pa »nacionalizem«. Rad bi videl rokopis, ki je nemara še pri uredniku Luči. Toda čeprav bi tudi tam stalo nacionalizem, ni to nič drugega kot pisarska napaka. Toliko vendar poznam novejšo zgodovino, da je racionalizem izgnal Cerkev in Kristusa iz javnega življenja. In pobijanju racionalizma sem posvetil sam od prvega začetka vse svoje moči. Zagotavljam Vam pri svoji škofovski časti, da je zares tako, in Vam bom hvaležen, če boste čimprej prinesli v Novinah popravek ter ugotovili, da je treba na 8. strani Luči v 14. vrstici besedo »nacionalizem« popraviti v »racionalizem«. Seveda pa pade s tem tudi vse tisto, kar sklepa naš Grga Mikulin, gradeč na besedo »nacionalizem«. G. me napak sodi. Ne vem, kako more trditi, da sem v Rimskem Katoliku nacionalizem označil kot poganstvo. Prosim ga, naj prebere mojo obravnavo iz leta 1896 v Rimskem Katoliku na straneh 36-56, kjer bo našel tako rekoč mojo nacionalno veroizpoved, posebno v poglavjih 1, 3, 4 in 5. Če želi, mu bom poslal tisti letnik Rimskega Katolika. Dalje naj bere v Hrvatski Straži leta 1907 moj članek »Svetost in nedotakljivost naravnega prava« na straneh 14-39, posebno poglavja 1, 8 in 9. Sploh mi je žal, da naši mladi čimdalje manj bero prve letnike Hrvatske Straže, kjer sem povedal in načelno razložil skoraj vsa važnejša sodobna vprašanja, ki zadevajo javno življenje in katoliško akcijo. Kdor bo vse tisto pazljivo prebral in proučil, se bo lahko prepričal, kaj mislim tako o nacionalizmu kakor o socialni organizaciji, o nalogah laikov v našem času pa tudi o estetiki.«

»Glej, zdaj vidiš, kako si bil nagel in krivičen,« si je očital Grga Mikulin. »Res, nekoliko te opravičuje tista tiskovna pomota. Toda kako si si predrznil, da zaradi enega samega izraza izrekaš sodbo o nacionalnem pojmovanju velikega človeka, pa nisi prebral ali se vsaj nisi oziral na njegove bistvene obravnave, ki zadevajo to vprašanje?«

Grga Mikulin je sprevidel, da njegovi obdolžitvi ni toliko kriva tiskarska napaka, kolikor njegova nekritičnost in lahkovernost.

Brez boja, brez spraševanja je podlegel vplivu tistih, ki so razširili zoper katoliške javne delavce in tudi zoper Mahničja, končno pa celo zoper celo katoliško Cerkev stotine in stotine podobnih obrekovanj.

Praporščak Grga Mikulin je prenesel individualno spraševanje vesti tudi na vso skupino tistih mladih ljudi, ki so govorili, da žele Hrvatsko obnoviti v Kristusu.

Kaj niso tudi nekateri drugi in ne samo on podlegli v tej ali oni ne samo drobtinici, ampak tudi veliki stvari vplivu liberalcev in modernistov? —

Naj zadošča. Vidimo, da Petar Grgec precej dobro pozna razmere ne samo doma, ampak tudi pri nas. To zadnje pismo pa je tudi sicer važno in zanimivo v naši kulturni zgodovini in se bo mogoče kdaj kdo še kaj več pomudil ob njem, ko bo pisal o Mahničju kako obsežnejšo monografijo, kakor so jo prav letos Hrvati že dobili. Mahnič se nam je že toliko odmaknil, da smemo pričakovati trezne in objektivne besede o njem.

Nanizal sem nekaj odstavkov o Slovencih iz Grgčeve knjige. Zlasti sem se oziral na to, da sem izbral najvažnejše misli, ki jih je zapisal o dveh naših največjih možeh, ki sta tudi sosednim Hrvatom pokazala marsikatero pot in jim mnogokaj dala iz svojega duhovnega bogastva.

Veseli smo torej Grgčeve knjige, ker je na toliko straneh posvečena nam, in dvakrat veseli, ker so njegove besede o nas lepe, dostojne in pravične!

ORAČI IN KOPAČI

ANTON MODER

Megleno avgustovsko jutro leno vstaja nad ljubljansko kotlino. Kljub megli, ki ni posebno mikavna, a ima vendar tudi svoje čare, ki jih paznemu očesu korak za korakom odkriva, odhitim na sprehod v bližnjo okolico.

Ko grem po vrtu, me nenadno neprijetno oplazi preko lica hladna nitka mokre pajčevine, ki je bila napeta čez pot od grma do grma. Nehote postanem pozoren na križevčev mrežo v neposredni bližini. Videl sem jo že prejšnje popoldne. Kako je bila lahna, komaj vidna! Prečke in krogi so bili silno natančno napeti. Danes pa so vse nitke trebušasto povešene in v veliki nevarnosti, da se pod težo rosnih biserov zdaj zdaj katera odtrga in raztrese bisere. Občudujem njihovo odpornost, ko še celo v lahnem vetru vzdržijo nesorazmerno veliko obremenitev.

Prvi doživljaj tega jutra me je zamikal. Ob poteh, koder sem hodil, sem iskal pajčevine in jih zvedavo opazoval. Mnogo, ne posebno umetno stkanih, je bilo razpetih po modro cvetočem občestnem potrošniku ali cikoriji. Druge so kot svileni beli baldahini visele med travo. Repinec v občestni živi meji, s čigar koški se otroci radi obmetavajo, je bil ves kosmat, kakor bi ga bil pravkar kdo potegnil iz kupa vate. Tu in tam je stal kak kobul divjega korenja ves preprežen s pajčevinastimi nitmi, peclji njegovih kobulčkov pa so bili nekam čudno skrivljeni. Pogledam natančneje in vidim, da si je pajek kakor stanovanec pragozdov zgradil svoj dom visoko v vrhu kobula.

Kmalu ne srečavam več novih oblik, le znane se ponavljajo v toliki množini, da sem hvaležen megli, ki jih s svojimi biseri tako natančno kaže.

Nenadno zapoje nekje blizu kosa pod trdo oslo. Pogledam za glasom, a kosce je skrit za težko sivo megleno kopreno. Le nekaj bližnjih grmov in dreves nejasno odseva iz sivine. Pot me pelje prav proti zvoku, ki zopet in zopet ostro predira meglo. »Glej ga, kar neprestano brusi!« si mislim in že opazim prve, nejasne koščeve obrise, ki z vsakim korakom postajajo določnejši. Pravkar je zopet z vso silo zamahnil in slišal sem, kako je kosa zaškrtala. Iz njegovih ust pa je zadonela nelepa kletvina. Jezno je zamahnil s koso po nakošeni redi, ujel šop trave, z njo obrisal koso, potegnil še s palcem in kazalcem po ostrini, nato poprijel za oslo, zgladil škrbino ter še nekajkrat potegnil vzdolž kose.

»Dobro jutro, Janez! Ti pa že navsezgodaj božje stvari preklinjaš! Kje si se pa vzel!«

»Že res, gospod! Toda človeku mora vse odpovedati, če skoro na vsak mah po dve krtini prereže. Le čemu je tega krta treba! Prav za samo ljubo škodo je.«

»Ej, Janez, ti krta samo od ene strani poznaš in ne veš ali pa nočeš vedeti, kako važen in koristen je. Krt je namreč nujen potreben in izvrsten orač, ki mu celo ti nisi kos, čeprav se pri tem delu nikogar ne ustrašiš.«

»Orač je že, orač! Samo drugam naj se spravi!«

»Janez, prav tu je potreben! Sicer pa na svidenje popoldne! Tedaj se bova kaj več pomenila o tem.«

Krepko sem stopil v meglo in po nekaj korakih sva že zginila drug drugemu izpred oči. Le pogosto brušenje me je vedno znova in vedno rahleje klicalo na popoldanski razgovor, za katerega sem že predel misli.

Iz meglenega jutra je nastal krasen poletni dan. Ko sem popoldne stopal proti Janezovemu travniku, ni bilo niti

oblačka na nebu. Že od daleč sem videl, kako Janez znaša otavo iz senc in jo razstila v zgrabek. Njegove tri sestre pa pridno grabijo izpod grmovja in dovršujejo zgrabek, ki leži prešerno razgrnjen sredi sončnega travnika. Tudi Janez me je kmalu opazil; komaj sem stopil na travnik, mi je že zaklical: »Zdaj prihajate, ko je glavno delo že opravljeno!« Ročno je zasadil vile ob zgrabek ter si z modrim predpasnikom obrisal oznojeni obraz in lakti.

»Kaj misliš, da tako slabo poznam ta posel, da ne vem, kdaj nosite mrvo iz senc? Sicer bi se pa med spravljanjem trave izmed grmovja preveč trgala nit najinega pogovora. Sedaj pa bova lahko nemoteno nekaj časa kramljala. Le brž sediva v senco!«

»Imate prav! Hladna senca se bo zdaj prav imenitno prilegla.«

Medtem so se grabljice porazgubile v grmovju, iščoč sočnih robidnic, midva pa sva se udobno ulegla pod košati hrast.

Rahla zemlja — življenje rastlin

»Vsaka stvar, ki je na svetu, ima svoj pomen in svojo nalogo, čeprav tega takoj ne spoznamo ali sploh nikdar spoznali ne bomo,« sem začel razgovor. »Tako je tudi s krtom. Po tvoje je nepridiprav, ki dela samo škodo. Pa mu delaš veliko krivico!«

»Saj nisem tako hudo mislil! Jeza me je pograbila, pa je kar bruhalo iz mene.«

»Saj razumem! Premisli pa tole! Če hočeš, da ti bo njiva dobro obrodila, da ti bosta jablana in hruška bogato donšali, moraš skrbeti za gnojno in dobro zrahljano zemljo. To sam dobro veš, da v zbiti in steptani zemlji nič ne uspeva in še gnoj ne zaleže veliko. Vse, kar na takem svetu raste, je krmežljavo, samo živali in nikamor ne more. Kaj šele da bi obilen sad donšalo!«

»To je res! Zato pa orjemo, branamo in okopavamo!«

»Da, za njive in vrtiče ljudje že skrbé. Tudi sadnega drevja se včasih usmilijo. Toda kdo se zmeni za gozd in travnik! Spomladi svoj travnik mogoče še malo povrhu z brano opraskaš; to je pa tudi vse, kar storiš. Ali misliš, da travniškim rastlinam ni treba primerno zrahljane in prezračene zemlje?«

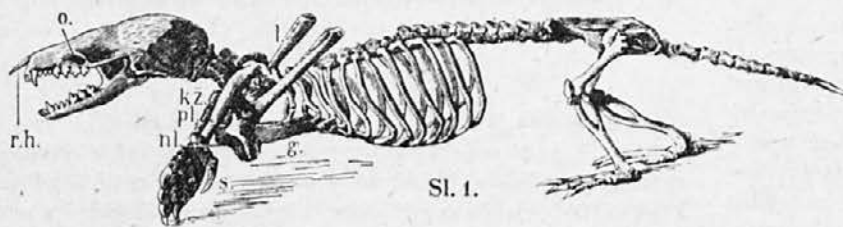
»Kakšen pa bo travnik, če ga bom vsako leto oral! Travnik mora imeti rušo,« je Janez malo zadirčno odvrnil.

»Seveda, seveda! Kaj pa, če bi iznašel plug za globoko rahljanje travniške grude, ki bi bil tako narejen, da ne bi poškodoval ruše? Kaj misliš, da ne bi bil pridelek krme veliko lepši?«

»Bržkone.«

»Toda čeprav takega orodja nimaš in zato tudi grude ne rahljaš, vidiš, da travnik še dosti dobro uspeva. Prst je namreč razmeroma dobro prerahljana. Za to že oddavnej skrbi Stvarnik in Vzdrževatelj vseh stvari. Ko je določil, naj zemlja požene zelišča v vseh njihovih vrstah, je že tudi določil njihove potrebe in zahteve za dobro uspevanje. Ena izmed teh je tudi zrahljana in prezračena zemlja. Že davno prej, preden je človek to potrebo in zahtevo rastlin spoznal, preden je sam začel obdelovati zemljo, preden je začel uporabljati prvo najpreprostejše orodje, kljukasto vejo, preden je v teku časov izumil toliko koristnih priprav, ki jih današnji poljedelec uporablja, zdavnaj prej je Bog ustvaril žive pluge in motike, ki so od nekdaj in še danes rahljajo zemljo, ki jo človek rahlja ali ne, da tako v vseh časih in na vseh krajih rastlinam pripravljajo primerno podlago.

Oblika in delovanje teh plugov sta čudovita! Med tistimi, ki živé pri nas, je krt po svoji obliki najpopolnejši. Ustvarjen je samo za ritje v zemlji. Od koničaste glave se mu telo navzad počasi debeli kakor klin. Za glavo štrli v stran dvojne kratkih, lopatastih, z ostrimi in močnimi kremplji opremljenih nog. Zadnji dve nogi sta zelo šibki. Za kopanje sta namenjeni prednji dve, ki sta za to delo tudi v notranjosti posebej prirejeni. Kostni v lakti so na splošno kratke in krepke, trdno povezane med seboj pa z lopatico, križnico in grodnico (sl. 1). Na vseh je mnogo grčastih nabreklih, na katere so priraščene zelo močne mišice, ki gibljejo ud. Tako je oplečje z obema prednjima nogama izvrstno kopalo, kateremu se tudi precej trda gruda ne more ustavljati.

V mehki zemlji rije krt z rilcem. V močno uležani pa z rilcem nič ne opravi. Vendar ni v zadregi. Glavico potisne, kolikor more, med pleča, prednji nogi pa proži naprej in ostri kremplji tako spretno praskajo zemljo, da je videti, kot bi krt v rahli prsti plaval in jo puščal ob straneh za seboj. Ker pa za vso zrahljano prst v rovu ni prostora, je nekaj od časa do časa zrije na površje.

Vsak krt ima svoje lovišče, v katerem ne trpi tekmeča. Nekako v sredi svojega okoliša si napravi kotanjasto bivališče, od koder se razprezajo rovi na vse strani. Svoj čas so slikali krtovo bivališče kot pravcati grad s pravilno speljanimi krožnimi in veznimi rovi. Novejša raziskavanja tega nikjer niso mogla ugotoviti. Pač pa so pokazala, da ima vsako lovišče vsaj po en glavni rov, ki je celo do petdeset metrov dolg. Njegove stene so dobro stlačene in gladke, da se ne podsipajo. Od tega rova izhajajo stranski, lovilni, ki jih krt večkrat na dan obiše. Njihove stene niso obdelane in se rade podsipajo. Zato se pri svojih sprehodih po njih ne drži vedno utrte smeri, temveč jih pogosto veže v gosto mrežo, kakor ga pač vodi nos, ki že na precejšno razdaljo zavoha slasten prigrizek. Krtine kopiči predvsem nad stranskimi rovi.

Tako rahlja prst poleti v neki določeni globini pod rušo. Pozimi gre za svojo hrano nekoliko globlje, vendar ne posebno globoko. Ker krt ne spi zimskega spanja, ga v globini čaka novo delo. Zopet mora riti in riti, da pride do zadostne hrane. In te ne rabi malo! Kolikor tehta, toliko živeža dnevno potrebuje. Zato so sledovi zimskega dela spomladi tako očitni. Koliko zemlje je moral naš črni orač pozimi preriti! S krtinami na gosto posejani travniki pričajo o njegovem neutrudljivem prizadevanju. Važno pa je zlasti to, da je zastavil oralo na globoko in zrahljal nižje plasti. Za njegovo delo na travnikih bi ga morali po pravici imenovati »travniški okopalnik«. Na vsak način mu moramo priznati, da sijajno dela, ko med koreninami rahlja prst, ruše pa pri tem ne poškoduje. Pri svojem ritju sicer nekoliko potrga korenine, toda te rane in izgube rastline hitro nadomeste. Zato mu te škode ne smemo preveč visoko zaračunati.

»To je že vse lepo,« pripomni Janez. »Naj le rije pod rušo, kdo mu brani, ampak krtin naj spak ne dela. Če bi že tudi kositi ne bilo treba, saj je trave precej uničene.«

»Imaš deloma prav. Toda škodo odtehta korist, ki izvira od krtin. Ali orješ samo zato, da grudo rahlijaš? Saj jo vendar tudi obračaš. Kar je bilo lani spodaj, to pride pri letošnjem oranju na vrh.«

»Seveda! Kako pa naj sicer gnoj podorjem!« poseže Janez v besedo.

»Vidiš, prav to dela tudi krt. Vsaka krtina pokoplje pod seboj nekaj rastlin. Ščasoma mnoge krtino prerastejo, druge pa tega ne zmorejo in zato pod njo segniyejo. Kar pa krtina pokrije listov, ti vedno segniyejo, ker ne dobé več sončne svetlobe. Torej ima za neobdelane travnike tudi zivanje krtin velik pomen, ker je s tem poskrbljeno celo za zeleno gnojenje. To je pa izredno važno, saj na ta način nastaja rodovitna prst (humus), ki je podlaga vsestranskemu uspevanju rastlinstva. Pri končnem nastajanju črnice pa sodelujejo še drugi delavci, katerim krt na ta način samo surovine dobavlja. Te si bova ogledala pozneje, če bo dopuščal čas.

Važno pa je tudi tole: Zgornje zemeljske plasti kmalu izčrpajo rastline, ki rasto na njih. Niže ležeče zemeljske plasti pa ostanejo dalj časa nedotaknjene in zato vsebujejo še marsikatero koristne rudninske snovi. Z oranjem jih dvigneš in napraviš dostopne mnogim rastlinam, ki dosedaj niso mogle do njih. Prav isto dela tudi krt na travnikih. Kaj bi bilo s tvojo rušo, če ne bi imel tega pomočnika! V kratkih letih bi bile zgornje plasti čisto izmozgane, v nižjih pa bi ležali zakopani zakladi nedotaknjeni. Črni krt pa jih dviga sedaj tu sedaj tam in v daljših dobah posuje celo površino z novo, spočito prstjo. Hkrati pa se podsipavajo tudi rovi in izrabljene zgornje plasti se počasi pogrezajo niže, kjer si nekako odpočijejo in po letih zopet pridejo na površje.

»Mislite, da je to res tolikega pomena? Saj se prav malo pezna, ko krtine razgrabim,« neverno ugovarja Janez.

»Seveda ni tako vidno in učinkovito kakor na njivi, če s krepko roko zasadiš lemež v brazdo. Pa vzemiva, da pride na vsak kvadratni meter po dve srednje veliki krtini. Recimo, da ima vsaka petnajst centimetrov v premeru. Tedaj nekaj centimetrov na debelo pokrijeta tri in pol kvadratnega decimetra površine. Približno v tri in tridesetih letih bi bil kvadratni meter za toliko centimetrov debelo nasut z novo prstjo. Ker pa dež in nalivi krtine sperejo, so nove plasti mnogo nižje pa bolj na široko razgrnjene, kar je za rastline še bolj koristno. Moreš pa pomembnost krtovega dela ocenjevati tudi po teži dvignjene prsti. Če bi bila teža take krtine približno en kilogram, tedaj bi krti na vsakem hektarju dvignili letno po dve toni prsti. Nikakor ne moreš reči, da je to brez pomena za kraje, kjer bi se sicer prst nič ne izmenjavala.«

»Počasí me boste res prepričali, da krt le ni tak škodljivec, kot sem si ga predstavljal.«

»Veselilo me bo, če se mi posreči. Do tega moraš priti, če vse temeljito premisliš. Priznati boš moral, da ima krt v naravi zelo važno nalogo in jo tudi odlično izpolnjuje. Vse breme sicer ne sloni na njem; vendar brez njega in njegovih sodelavcev, za katere pa mara samo toliko, kolikor zaležejo njegovemu nenasišnemu želodcu, bi bilo obličje zemlje precej drugačno, ker bi stlačena in uležana prst nikakor ne nudila tako ugodnih pogojev rastlinam, kot jih nudi po krtovih naporih zrahljana. Poleg tega pa pokonča

neverjetno veliko travniških škodljivcev, za kar mu gre tudi zahvala. Človek bi se nikakor ne smel pritoževati zaradi malenkostne škode, saj dobrodejni vpliv rahljanja trde, neobdelane travniške grude precēj odtehta vso nevsčnost krtin.«

»Vidim, da mi ne kaže drugega, kot da se vdam in priznam, da sem mu delal krivico. Zdaj me zanima še to, kateri so njegovi sodelavci, ki ste jih mimogrede omenili.«

»Kajne, kar prijetno je v hladni senci o teh stvareh kramljati? Ampak, Janez, otavo bo treba še enkrat obrniti. Glej, kako se vročina poigrava nad njo! Dobro bo, če še od druge strani dobi nekaj sonca.«

Dvignila sva se. Janez je stopil k zgrabku in zgrabil šop mrve, ki je na rahlo zašumel. Prijel je za vile, zamahnil in velel: »Alo! Obračat!«

Pridne roke so vihtele grabljišča, ki so se pobliskavala v soncu. Red za redjo smo obračali, sonce pa je gorko pripelalo, da je bil zrak prepojen s prijetnim vonjem po zdravju, sušči se otavi. To je bil svojevrsten užitek!

Janezu pa za ta užitek ni bilo bog ve kaj. Kmalu je speljal pogovor na krtove pomočnike. Ko sem mu kot prvega omenil voluharja, se mi mogel vzdržati, da ne bi pikro dostavil: »Lepega pajdaša ima! Tega mi pa že ne boste mogli opravičiti; preveč škode mi dela v sadovnjaku.«

»Kar zadeva sadovnjak, ti dam čisto prav! Res je škodljivec, da mu ga ni kmalu para. Njegovi glodalci zobje marsikateremu žlahtnemu drevescu presekajo nit življenja. Tudi na polju napravi pri okopaninah zelo veliko škode. Sam sem ga opazoval, kako je pri endiviji spodjedel korenino prav do listov, katere je nato po vrsti zvelkel v luknjo in jih požrl. Pravici na ljubo pa je treba tudi povedati, da ni samo nenasiten koreninojed, temveč tudi dober orač v prav zgornjih plasteh zemlje. Ker njegovo telo ni tako sijajno ustvarjeno za ta posel kot krtovo, tudi tako temeljito ne dela. Voluhar ne rije globoko, ostane rajši bolj pri vrhu, ali pa si svoja pota ustvarja po površini v obliki žlebov. Zaradi tega je poleti bolj škodljiv kot krt, ker pokvari precej ruše. Tudi pozimi voluhar ne gre dosti globlje, pogosto rije čisto pod snegom in celo v snegu samem. Zato so spomladi travniki čisto preorani, ako živi na njih dosti voluharjev. Žlebovi teko vse križem, prehajajo globlje v rove in se zopet kot luknje končavajo na površini. Na travnikih so zaradi posušene trave nekoliko manj očitni; prav nazorno pa jih vidimo po njivah, kjer teko po razorih in so s stranskimi rovi, redkeje žlebovi, zvezani preko krajev.«

»Kaj pa je pri tem tako imenitnega, da se že celo uro razgovarjata samo o krtih in taki golazni!« se nekoliko zbadljivo vtakne v pogovor Francka.

»Tudi jaz sem tako mislil, češ škoda vsake besede; škodljivec je škodljivec in vse nič ne pomaga! Pa je prav za prav žalostno, da mi, ki smo vedno v stiku s temi živalmi, na njih ne vidimo drugega kot samo škodo, ki jo povzročajo, in mora priti šele šolan človek, ki nam skuša dopovedati, da so vendarle zelo koristne,« jo zavrne Janez.

»Dobro si povedal!« pohvalim Janeza. »Vse, kar sem ti razložil o krtovih rovih, velja tudi za voluharjeve. Pri teh pa je še neka skoro malenkostna posebnost. Povej mi, čemu jeseni praho orješ!«

»Čemu neki! Da brazda dobro premrzne in spomladi ni treba toliko ruš sekati in kep razbijati!«

»Čisto pravilno! Kar ti dosežeš s preoravanjem celine v velikem, to se godi leto za letom v malem v žlebovih in plitvih rovih voluharjevih. Kjer je celina načeta, laže zmru-

zuje, zbog česar se drobci zemlje razmikajo — prst se rahlja. Snežnica in dežnica pa rahlico spirata in odnašata na globlja mesta. Vmes odplava tudi marsikatera zlomljena bilka, odtrgan listič in druga rastlinska drobnjav, ki v rovih segnijo in tako zemljo pognoji. Da je tako zrahljana in pognojena prst zaželen posteljica prebujajočih se korenin, ni treba še posebej poudarjati.«

»No, nekaj koristi je v tem že, vendar škode, se mi zdi, ne odtehta. Kaj pa, ali tudi voluhar zrija prst na površje?«

»Na splošno ne! Ker dela žlebove ali rije tik pod površjem, rušo in prst le svodasto privzdiguje. Kadar pa pozimi tudi pod snegom zemlja zmrzuje, je verjetno, da gre voluhar nekoliko globlje in mora nakopano prst nekam spraviti iz svojih rogov. Tedaj napravi rov v sneg in skozi isto luknjo večkrat izrija vanj prst. Ko sneg skupni, je na travnikih opazati mnogo značilnih, vejasto razcepljenih krtin, ki kakor debele klobase ležijo po sivorjavi travi. Če smemo te oblike krtin pripisovati voluharju, tedaj tudi on precej znatno sodeluje pri izmenjavi zemeljskih plasti.«

»No, saj stvar se nič ne spremeni, naj je krtina krtova ali voluharjeva,« meni Janez. »Kaj pa razne miši, kače in druga golazen? Kaj tudi te v stvarstvu kaj podobnega vršče?«

»Te so manjšega pomena. Kače, na primer, same sploh ne kopljejo rogov, ampak se plazijo po tujih. Miši in rovkje delajo podobno kot voluhar. So pa še razne žuželke, ki kopljejo svoja bivališča. Čeprav posamezna ne zmora kaj posebnega, se vendar nekaj pozna, ako jih je veliko. Med žužki ti bo najbolj znan črni poljski muren. Vsak si sam izkoplje svojo luknjico, ki je okrog dvajset centimetrov globoka in poteka bolj ali manj poševno, kakršen je svet, na katerem si jo je izkopal. Posamezna luknjica ne pomeni veliko pri rahljanju in prezračevanju spodnjih plasti. Če pa kak poletni večer natanko poslušas murnovo petje, se ne boš mogel načuditi, koliko je te živali! Toda to je šele nekako polovica vseh; kajti samice se ne oglašajo, luknjice si pa tudi izkopljejo. Tako velikansko število luknjic pa že nekaj zaleže! Če bi bil tak del površine gol, bi bilo videti, kot da je zemlja nastreljena z debelimi šibrami.

Bramor se bolj nerad pokaže na površje, pač pa zelo mnogo rije v globini in žre korenine. Kakor krt, se tudi on najbolje počuti v črni zemlji, katero prav spretno prekopava s svojimi lopatastimi prednjimi nogami, ki so na pogled nekoliko podobne krtovim (glej spodnjo sliko).

Poleg teh dveh zastopnikov žuželčjega rodu je pa še cela vojska os, čmrljev in ličink raznih hroščev, ki sicer pri kopanju svojih rogov in lukenj ne kažejo kake posebnosti, s svojim delom pa le pomagajo dosežati končni cilj.«

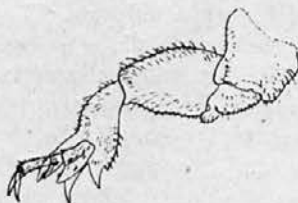
Medtem je bil zgrabek že obrnjen.

»Zdaj naj se še dobro presuši, potem jo bomo dali v kopice,« je odločal Janez. »Ti, Micka, nam pojdi po malico, vidve pa v senco ali kamor hočeta!«

»Kar vama se pridruživa, se bova še midve kaj naučili!« zopet zbode Francka.

»Dobrodošli!« ju povabim.

(V drugo naprej.)

GRAFIKA K. KOLLWITZEVE

V vsej sodobni nemški, pa tudi v vsej evropski upodablajoči umetnosti je ni umetnice tolikšne veličine in zares nenavadne moči, kakor je grafičarka Käthe Kollwitzeva. S svojim delom, ki ga pozna ves kulturni svet, si je po pravici zaslužila sloves velike umetnice, kakršne se rode komaj vsako stoletje po ena. Tudi njen vpliv na posamezne umetnike v raznih deželah je bil izredno močan, zlasti v njenih mladih letih, ko je tako plodno ustvarjala.

Njen oče Karel Schmidt je bil po poklicu državni uradnik, pravnik z vsemi izpiti, ki je pa zaradi svojih verskih nazorov izstopil iz službe, v kateri ni mogel pričakovati uspehov, se šel učiti zidarske obrti in je z delom svojih rok kot zidar preživel sebe in družino. Leta 1867 se mu je rodila v Königsbergu v Vzhodni Prusiji hčerka Katarina. Umetnost je študirala najprej v domačem mestu, nato jo je poučeval slovit slikar in grafik K. Stauffer-Bern v Berlinu, končno pa je šla na monakovsko akademijo k Hertelrichu. Ko je bila stara štiri in dvajset let, se je omožila s Karlom Kollwitzem, ki je bil v Berlinu blagajniški zdravnik delavske bolniške zavarovalnice. Tam sredi revnega delavskega ljudstva v proletarskem predmestju je živela ob strani moža in iz najbližje bližine imela priložnost prav do dobra spoznati vso težo in revščino velikomestnega proletariata. To okolje je zapustilo v duši mlade umetnice neizbrisne sledove, ki so dobro opazni tudi v vsem njenem poznejšem umetniškem izživljanju.

Že zgodaj se je skoraj izključno posvetila risanju in raznim grafičnim panogam. Z enako vnemo je gojila radiranje kakor litografijo in lesorez ter si pridobila dovršeno tehnično znanje. Kmalu so nastale prve zbirke grafičnih listov, spočetka po večini radiranke, in sicer sprva na literarno pobudo. Znana socialna drama Gerharda Hauptmanna »Tkalci« ji je nudila priliko, da je ustvarila vrsto močnih in svojsko pojmovanih prizorov, ki so izzvali splošno občudovanje. Pomembna grafična zbirka »Kmetška vojna« je prinesla umetnici celo nagrado, ki ji je omogočila daljši studij v Italiji. Vendar doma ni mogla doseči pravega priznanja, vsaj ne od uradne strani, ker so odločujoči njeno umetnost, ki je bila nehote huda obtožba obstoječega družabnega reda, odklanjali kot nezaželeno, skoro prevratno. Odločujočim ni bilo po volji, da je ta mlada umetnica s tako iskrenostjo in poštenostjo odgrinjala zavese, ki so zakrivala javnosti marsikatero krivico in gnilobo. Resnica v oči kolje. Njene Tkalce — ki jim velike umetnostne vrednosti ni bilo mogoče odreči — so za državno grafično zbirko kupili skrivoma, da javnost tega sploh ni izvedela. Ko je leta 1908 v Berlinu razstavila list, ki predstavlja od dolgega nočnega dela izmučeno delavko, ki vsa izčrpana zaspi ob petrolejki, je vsakdo pravilno razumel, da je to glas ogorčenega protesta proti nečloveškemu izrabljanju cenjenih delovnih sil, ki morajo za beraško plačilo delati tlako nenasitnim podjetnikom. List so morali na izrečno željo nemške cesarice odstraniti z razstave. Tudi pozneje so še razne njene risbe in grafike vzbujale grajo oblastev, ki so za njenim izključno umetniškim delom iskala neumetniške namene. Šele po končani vojni je Kollwitzeva prejela tudi doma celó uradno priznanje in bila v počastitev zaslug postavljena za predsednico akademije umetnosti v Berlinu.

Njeno delo je izšlo prvotno iz slovstvenih pobud in se gibalo v ozkih mejah tedaj vstajajočega naturalizma, ki je

K. Kollwitz: Lastna podoba.

s posebnim zanimanjem opisoval v najbolj temnih barvah bedno življenje velikomestnega proletariata. Kmalu pa se je njena globoko religiozna narava uprla temu zgolj materialističnemu gledanju in zmagalo je v njej toplo človeško čustvo, ki je zajelo ves svet in vse ljudi. Odslej so njeni listi ganljive priče iskrenega sočutja z vsem tem ljudstvom ponižanih in tlačanih, obenem pa so glasne obtožbe, s katerimi trka na vest soljudi in kliče na pomoč. Pri tem je vse njeno delo, dasi zelo redko uporablja verske simbole in motive, zares globoko religiozno, polno npravne resnobnosti. Kollwitzevi je umetnost izvrševanje visoke, skoro posvečene naloge, ki jo opravlja z vso vestnostjo in iskrenostjo.

Take so risbe, ki jih objavljamo, pa naj bo to podoba trudne delavke, ki je zadremala ob zibelki najmlajšega, ali pa pretresljivi prizor, kjer pred beznico čaka izgarana delavska žena na svojega pijanega, opotekajočega se moža. Vse človeške tragedije prepoln je prizor, ko obupana žena izve, da ji je padel mož v vojni, medtem ko se otroci še prav ne zavedajo te strašne novice. Ta list je eden izmed premnogih, ki jih je umetnici vdihnula smrt komaj osemnajstletnega sina, ki je padel leta 1914 kot prostovoljec v Flandriji. Strahote svetovne vojne 1914-1918 so ji nudile premnogo tragičnih motivov, kakor je tudi vsa velika revščina po vojni našla v njenih delih neposrednega prepričevalnega izraza. Njen pogled na svet je tako resnoben, da le prav izjemoma in kakor s težavo najde priliko, da poda tudi prizor, ki je ožarjen vsaj z malce radosti. Tak je sončni smehlaj srečne matere, ki se igra z otrokom. Toda tudi še v tem nasmehu je kakor prikrita trpkost in strah pred obupno mračno prihodnostjo.

Käthe Kollwitzeva si je s svojim delom ustvarila neminljiv spomenik, ki je dokaz izredne umetniške osebnosti, hkrati pa priča nenavadno globoke človečnosti. Zanimivo je, da se je ta velika umetnica še za svojih studij v Monakovem seznanila z našo slikarico Ivano Kobilčevo, s katero so jo vezale tesne prijateljske vezi. Ko je Kobilčeva od leta 1906 do 1914 živela v Berlinu, sta si bili najboljši prijateljici.

K. Dobida.

DOM IN DRUŽINA

MOŠKI JOPIČ

ELIZA SKALICKY

Vsak moški potrebuje za zimski šport jopič z rokavi. Zelo trpežen in tudi moderen je jopič iz bele domače volne. — Jopič na naši sliki je za moškega srednje velike postave. Pleten je iz bele, doma spredene volne z iglami številke tri in pol. Pri vratu je narejen na zadrgo.

Vzorec: Na licu pletemo štiri desne in dve levi petlji, na hrbtni strani pa same leve petlje. Pri vsaki vrsti na licu se premakne vzorec za eno petljo iz sredine na levo in desno, kakor vidimo na sliki; v sredini pa delamo vedno nove stolpice, kadar koli je število petelj zadosti veliko. Pri tem vzorcu moramo vedno paziti, da je srednji stolpček točno v sredini, zato moramo petlje za vzorec vedno izračunati.

Za prednji del nasujemo 106 petelj. Napletemo 8 cm roba z vzorcem dve levi, dve desni, in sicer z iglami številke dve, da je rob zadosti čvrst. Do pod pazduhe pletemo enakomerno 42 cm (z robom vred). Nato zazankamo na obeh straneh po deset petelj in pri vsaki vrsti trikrat po dve petlji snamemo, tako da imamo na vsaki strani po 16 petelj manj. Potem razdelimo petlje na dve polovici in pletemo prvo. Do vratnega izreza delamo enakomerno toliko vrst, da meri ves del 56 cm. Za izrez zazankamo najprej štiri petlje hkrati, nato pa še pri vsaki vrsti trikrat po eno petljo. Pletemo še nekaj vrst enakomerno in, ko meri ves del približno 64 cm, vseh 30 petelj, ki jih imamo še na igli, hkrati zazankamo. Nato pletemo še drugo polovico prav tako.

Za zadnji del nasujemo 98 petelj. Do pod pazduhe pletemo tako kakor prednji del. Za rokavni izrez zazankamo na obeh straneh po pet petelj hkrati. Nato nadaljujemo enakomerno do ramen, da meri ves del 60 cm. Tu pri vsaki vrsti v začetku igle po pet petelj hkrati zazankamo. Ko imamo na obeh straneh šestkrat po pet petelj zazankanih, vseh osem in dvajset petelj, ki jih imamo še na igli, hkrati končamo.

Za rokav nasujemo 72 petelj, za zapestje delamo 15 cm roba dve desni, dve levi z iglami številke dve. Potem pletemo še 6 cm vzorca enakomerno, nato pa dojemamo na obeh straneh po šest petelj, vmes pa pletemo štiri vrste (igle). Po snemanju pletemo enakomerno do okrogline toliko, da meri ves rokav z robom vred 52 cm. Na eni strani rokava (pri spodnjem rokavu) zazankamo osem petelj hkrati. Nato pletemo še 5 cm enakomerno in začnemo snemati okrogline, in to vedno v začetku vsake igle dvakrat zaporedoma po dve petlji in dvakrat zaporedoma po eno petljo. Ko imamo približno še 18 petelj na igli, vse hkrati zazankamo. Pri drugem rokavu zazankamo osem petelj v začetku okrogline na nasprotni strani, da ne dobimo dveh rokavov za eno roko.

Za ovratnik nasujemo 116 petelj. Pletemo same desne. V začetku vsake igle eno petljo snamemo. Ko meri ovratnik 11 cm, vse petlje hkrati končamo. Če pa hočemo, da je ovratnik manj koničast, nasujemo deset petelj manj in snemamo pri vsaki drugi vrsti.

Da delamo tudi lahko z drugo debelostjo volne, je kroj narisani v zmanjšani obliki na poli v tej številki. En kvadrat je 1 cm.

JABOLČNI SHRANKI

ŠTEFANIJA HUMEK

Jabolka so gotovo naše najboljše sadje, ki ni predrago in ki ga ob količkaj dobri letini lahko uživamo od poletja do prihodnje pomladi. Njegove dobre strani so znane. Jabolčna kislina pospešuje in urejuje prebavo pri odraslih in otrocih, fosfor krepi živce in tudi jod v jabolčnem peščiču nam je nujno potreben.

Dobra gospodinja se jeseni, kolikor more, založi z jabolki. Seveda je treba zalogo nadzorovati: jabolka prebirati in skrbeti, da ne zavržemo prav nobenega sadu.

Ker imamo jabolka skoro vse leto, prav za prav nima pomena, da bi jih konservirali. Ker pa so nekatere sadne vrste v primeri z jabolki precej drage, da jih ni mogoče vkuhati, kolikor bi hoteli, je prav primerno, če se ob času splošnega vkuhanja spomnimo jabolk.

Najhvaležnejši in najizdatnejši način konserviranja jabolk je gotovo sušenje. Lepo posušeni jabolčni krlji ali krožki so presni in kuhani izvrstni. Sušenje je v vsakem gospodinjstvu lahko izvedljivo, če imamo le nekaj majhnih priprav.

Ob dobri sadni letini se pogosto dogodi, da je med obilico jabolk tudi nekaj takih, ki niso brez napak in poškodb. Že čisto majhna rana zadostuje, da sad ne čaka, ampak se začne kvariti. Take sadove je treba najprej pojesti; če jih je pa preveč, da jih ne moremo použiti sproti in bi jih morali pozneje zavreči, je pametno, ako napravimo iz njih kakršno koli jabolčno konservo. Prav tako porabimo jabolka, ki so odpadla in jih ob ugodnih letinah veliko leži po vrtovih.

Kadar pa je drugo sadje za vkuhanje predrago, pomešajmo n. pr. jabolka in češplje, jabolka in breskve, jabolka s kutinami in raznim divjim jagodjem. Take mešane konsERVE imajo lepo barvo, so okusne, pa tudi dosti cenejše kakor iz samega dragega sadja.

Zgodnja jabolka, ki ne čakajo dolgo, vkuhamo kot marmelado ali v kuhno (kompot). Jabolka olupimo, zrežemo,

z malo vode skuhamo, denemo v kozarce s sladkorjem ali tudi brez njega in segrevamo 25 minut pri 85 do 90°C. Ostale clupke in peščišče pa porabimo za jabolčno žolico ali sok.

Zelo dobro vkuho naredimo iz jabolk in breskev. Dobra, krhka jabolka olupimo in zrežemo na četrtine. Nato pripravimo enako velike kose olupljenih breskev. V kozarec devamo menjaje jabolka in breskve, jih polijemo s sladkorno raztopino in segrevamo 20 do 25 minut pri 85°C. Za ta kompot je treba izbrati jabolka, ki so dobro zrela in hitro mehka, breskve pa morajo biti trde, sicer bi se lahko zgodilo, da bi se pri segrevanju jabolka ne zmehčala, breskve pa bi postale premehke. Ta mešani kompot je odličen in ni predrag.

Ob času kutin napravimo mešan kompot iz dobrih jabolk in kutin. Oboje olupimo in zrežemo na enako velike kose. Jabolka devamo sproti v vodo, ki smo jo okisali z limono ali kisom, da ne porjave. Kutine skuhamo, in sicer skoraj do mehkega. Oboje vložimo lepo menjaje v kozarec, zalijemo z oslaskano vodo od kutin ter segrevamo 20 minut pri 85°C.

Dobra jabolčna konserva je tudi jabolčni sok. Če nimamo posebnih priprav, ga napravimo iz kuhanega sadja takole: zrežemo kilogram jabolk s kožo in peščiščem vred, prilijemo liter vode, počasi kuhamo in pustimo nekaj časa. Čez noč denemo na krpo, da se sok nacedi, potem ga nalijemo v steklenice ter segrevamo 15 do 20 minut pri 80°C. Tak sok je posebno prikladen za pitje zjutraj na tešče. Ostanek (kože in drugo) pretlačimo in porabimo kot čežano. Boljši je sok, ki ga dobimo s posebnimi pripravami iz presnega sadja ter ga šele pripravljenega hitro vkuhamo (primerjaj kuhanje malinovca), nalijemo v vroče steklenice in neprodušno zapremo.

Znana je tudi jabolčna mezga, za katero jabolka operemo, olupimo, razrežemo in otrebimo kakor za čežano in denemo kuhat ali parit. Da se krhlji pri kuhanju ne pripalijo, jim prilijemo v začetku malo vode. Ko razpadejo, dobimo redko, kašnato tekočino, ki ima seveda veliko preveč vode, da bi se mogla ohraniti. Jabolčno kašo potem vkuhavamo toliko časa, da se popolnoma zgosti. Pravilno vkuhana mezga mora biti tako gosta, da obvisi na žlici v debelih kepah. Če hočemo okus zboljšati, pridenemo proti koncu vkuhanja nekoliko sladkorja. Ko je mezga dovolj gosta, preložimo vročo v kozarce kakor drugo mezgo ali marmelado.

Zelo okusen izdelek dobimo, ako vzamemo pol jabolk in pol češpelj, ali pa pol jabolk in pol hrušk. Če jabolk za marmelado ne lupimo, ampak jih samo zrežemo, kuhane pa pretlačimo, je mezga redilnejša, le nekoliko temnejša.

Hvaležen jabolčni izdelek je tudi zdriz ali želé. Oprana jabolka ali mešanico jabolk in hrušk, ki niso prezrela (torej še trda), razrežimo in denimo kuhat ali parit, da se zmečé, a ne razpadejo. Potem jih stisnimo, sok dobro precedimo in dodajmo 20 do 50 dkg sladkorja na vsak liter soka. Ko se sladkor raztopi, vkuhavajmo sok pri močnem ognju tako dolgo, da se strdi, ako ga kanemo nekaj kapelj na mrzel krožnik. Vkuhanje traja okrog pol ure. Ko večkratna poskušnja pokaže, da je zdriz dovolj kuhan, spravimo vročega v primerne kozarce, najbolje take, ki so zgoraj malo širši kakor pri dnu, da zdriz obdrži svojo obliko, ko ga zvrnemo iz njih. Prav tak zdriz napravimo lahko iz mešanice jabolk in kutin. Tudi nezrelo sadje daje dober zdriz, treba mu je dodati le več sladkorja.

DOBRA KUHARICA

JESENSKA JUHA

Olupi in zreži na rezance eno vrhnjo kolerabo, eno srednje debelo korenje, eno srednje debelo repo in kuhaj pol ure v poldrugem litru vode. Nato prideni pest zelenega graha, debel na kocke zrezan krompir, osoli in kuhaj do mehkega. Ko je vse kuhano, prideni razredčeno prežganje in, ko še nekaj minut vre, je juha pripravljena.

KAŠA S PARADIŽNIKI

Stresi v kozo $\frac{1}{4}$ l z vrelo vodo oprane kaše in ji prilij toliko tople vode, da je bo dva do tri prste nad kašo, prideni dve žlici olja, nekoliko soli, jo pokrij in duši, da se voda popolnoma posuši. Nato primešaj prevret in pretlačen paradižnik (tudi dva, če hočeš), žličico zelenega peteršilja, strok strtega česna in še eno žlico olja. Vse skupaj duši še 16–15 minut. Nato stresi jed v skledo, jo polij povrh z raztopljenim surovim maslom in postavi s fižolovo solato ali s kuhanim sadjem na mizo.

TELEČJA PEČENKA S PARADIŽNIKOM ZA SLADKORNO BOLNE

Operi 1 kg telečjega mesa (pleče), posoli, položi v kozo, prideni za pol jajca surovega masla, kos čebule, limonove lupine in paradižnik, pokrij in počasi praži. Ko je pečenka mehka, ji prideni dve žlici kisle smetane, ko pa prevre, jo postavi s krompirjevim pirejem, praženo kašo ali s čim enakim na mizo.

DROZGI ALI BRINJEVKE V OBARI

Oskubi šest ptičev, ne da bi jih poparila, jih operi, poberi iz njih drob, čreva in želodec, srce in jetra pa pusti. Položi jih v kozo in nalij nanje toliko vode, da bodo pokriti. Ko zavrejo, prideni en lovorjev list, dva lističa rožmarina, košček limonove lupine, košček korenja, peresce žajbeljna in peteršilja, osoli in pokrij kozo, da se kuhajo 30–40 minut. V drugi kozi razgrej za pol jajca surovega masla, prideni žlice moke in mešaj, da se prav malo zarumeni, razredči prežganje z zajemalko vode in prilij precejeno vodo od ptičkov. Nato položi v omako ptiče in kuhaj vse skupaj deset minut. Prideni žlico kisle smetane in nekoliko kisa. Ko vse skupaj prevre, postavi z rezanci na mizo.

TARTARSKA OMAKA

Zmešaj en rumenjak in ščep popra, prilij žlico olja in mešaj, da se nekoliko zgosti, prideni zopet en rumenjak in eno žlico olja, žličico gorčice, žličico sesekljanih kapar, seseklano kisel kumarico, kisa po okusu, sol in ščep sladkorja. Ko vse dobro premešaš, postavi omako z mrzlo pečenko na mizo.

KAKO SHRANIS POŽGANO KAVO

Ako hočeš, da se požgana kava ne razdiši, ji takoj, ko je požgana, na $\frac{1}{2}$ kg primešaj žlico sladkorne sipe in jo v pločevinasti posodi dobro zapri.

SEKANICA IZ SVINJSKIH PLJUČ

Skuhaj $\frac{1}{2}$ kg svinjskih pljuč z jušno zelenjavo; kuhana in ohlajena zmelji v mesnem stroju. Razgrej žlico masti, dodaj žlico moke, žličico drobno zrezane čebule in, ko prav blede zarumeni, prideni pljuča, prilij nekoliko juhe od pljuč, ščep popra, osoli in, ko pet minut vre, postavi s posajenim jajcem na mizo in obloži s krompirjevimi kosci.

KOŠTRUNOVO MESO S FIŽOLOM

Kuhaj $\frac{1}{4}$ l namočenega fižola in ga osoli. Posebej pa kuhaj $\frac{1}{4}$ kg koštrunovega mesa. Ko je meso na pol kuhano, mu dodaj eno zrezano korenje in dva olupljena, na kocke zrezana krompirja. Ko je fižol kuhan, ga stresi s fižolovko vred k mesu in korenju. Nato prideni prežganje, ki si ga pripravila iz ene žlice masti in moke ter razredčila z zajemalko vode, prideni še ščep popra in, ko vse skupaj prevre, postavi kot samostojno jed opoldne ali za večerjo na mizo.

ZAPEČENI MOŽGANI

Zavri v kozi $\frac{1}{2}$ l vode, jo osoli in prideni cele goveje ali telečje osnažene možgane ter jih kuhaj 5–8 minut. Nato jih stresi na cedilo, da se odteko. Namaži pred ognjem varno skledo s surovim maslom, naloži vanjo na kosce zrezane možgane, jih potresi z drobno zrezanim peteršiljem, z žlico nastrganega sira, z dvema žlicama krušnih drobtin in polij z 2 dkg raztopljenega surovega masla. Postavi v pečico, da se rumenkasto zapeče, in daj v isti skledi na mizo.

RDEČA PESA S PARADIŽNIKOM

Kuhaj $\frac{1}{2}$ kg rdeče pese eno uro, odcejeno oluplji in nastrgaj. Deni v kozo dve žlici olja, peso, eno zrezano čebulo in dva debela prevreta in pretlačena paradižnika, prideni nekaj kapljic limonovega soka in pol žličice zrezanih olupkov ter vse skupaj kuhaj četrt ure. Ako hočeš, prideni še eno ali dve žlici kisle smetane.

SOLATA S KISLIM ZELJEM

Sesekljaj $\frac{1}{4}$ kg kislega zelja, stresi v skledo, prideni nastrgano jabolko, žličico zrezane čebule, ščep paprike ali pol žličice zelenega zrezanega peteršilja, žlico olja, vse dobro zmešaj, stresi na sredjo velikega krožnika, okrog pa naloži solato, ki si jo pripravila s kisljo smetano ali z oljem.

OMAKA ZA SOLATO

Zmešaj dve žlici kisle smetane, ščep soli, četrt žličice gorčice in pol žličice sesekljane zelenjave, n. pr. peteršilj, zeleno, česen itd. Vse dobro zmešaj s solato.

OREHOVI ROGLJIČI

Zlij v skledo $\frac{1}{4}$ l toplega mleka in prideni velik ščep soli, žlico sladkorja, en rumenjak, $\frac{1}{2}$ dkg drožja, razpuščenega v štirih žlicah toplega mleka z žličico sladkorja, in žlico ruma. Zlij mešanje na desko v 40 dkg moke, napravi testo in ga četrt ure dobro ugetaj. Testo pokrij s toplo skledo in pusti, da nekoliko vzide. Medtem pa pogneti z nožem in še z rokami 20 dkg surovega masla z 2–3 dkg moke in ga razvaljaj v podolgasto ploščo, ki jo pokrij in postavi na hladno. Vzhajano testo nekoliko razvaljaj, položi nanj masleno krpo, ga zavij in kakor drugo masleno testo dvakrat prevalljaj, čez četrt ure pa zopet dvakrat; nato naj počiva pol ure, nakar ga zvaljaj za nožev rob debelo in razreži v štirivoglate plošče. Na vsako ploščo deni žlico orehovega nadeva, upogni vogel proti voglu in ga dobro stisni; še enkrat zavij, napravi rogljiče, jih položi na pomazano pekačo in postavi na toplo, da nekoliko vzidejo. Nato jih pomaži z jajcem in postavi v precej vročo pečico.

PRAŽEN PARADIŽNIK ZA SLADKORNO BOLNE

Tri do štiri paradižnike operi, obriši in praži v 1 dkg surovega masla deset minut, primešaj dve žlici kisle smetane in, ko prevró, še eno žlico nastrganega sira. M. R.

ZABAVA IN ŠALA

EPIGRAMI

ROJEN KOMAR

PISMO PREŠERNU

To najbrž veš, France, da kot za stavo
izdajajo sedaj o tebi knjige;
dihurji znanstveni debele fige
dajó od sebe, kot bi šlo za glavo.

Umetniki rešujejo si slavo
s podobo Tvojo. Vklepaš jih v verige
in jim zadajaš nerešljive brige
v področju svetem, ki ni zanje pravo.

Ne veš pa še — in Bog Ti ne zameri,
saj kdo pregledati vsa dela more —
kje vse našli so zate verne vzore.

A vedi, da vemò — pri naši veri —
da vse, kar pisci so našli, slikarji,
je komaj sled le sence Tvoji zarji!

SMEŠNICE

PREDRZNOST

Ko so bili v svetovni vojski naši fantje večkrat zapovrstjo vrženi na soškem bojišču z nekega grebena, se je prirnil v ospredje preprost vojak, da bi poveljniku dal nekaj nasvetov glede boja. In kolikor bolj so ga potiskali nazaj, toliko bolj je vpil in opozarjal nase.

»Molči, predrznež!« ga je navsezadnje sam poveljnik nahrulil.

»Gospod poveljnik,« se ni dal ugnati prostak, »z vojniki, ki niso predrzni, pač ne boste nikdar mogli zavzeti tega grebena!«

Poveljnik se je zdrznil in poklical vojaka k sebi. Ta mu je razložil svoj načrt, poveljnik ga je odobril in sprejel in čez nekaj ur je bil greben v njihovih rokah.

BESEDA O CVIČKU

Dolenjsko vino je posebno znano po tem, da je kisló kot vrisk, zlasti še cviček. Ko je bila v Stični neka slovesnost, je neka visoka osebnost vprašala belega meniha, če v samostanu pijo tudi doma pridelano vino.

»Seveda, gospod, na veliki teden,« mu je ta odgovoril.

V SOLI

Dijaki pišejo slovensko šolsko nalogo o ljudskih taborih. Po tridesetih minutah so že skoraj vsi skončali, le Jožek v prvi klopi je še zmeraj slonel nad praznim zvezkom. Grize držalo in strmi skozi okno. Nič ni videti, gosta ljubljanska megla je vse pokrila.

Nenadno se zamudniku posveti. Brž pomoči pero v črnilo. Napiše pa:

»Zaradi slabega vremena je bil pri nas tabor preložen.«

UGANKA IN MREŽE — KDO JIH RAZVEŽE

BERAČ

(Castor & Pollux, Maribor. — 25 pik.)

STEBER

(Kozma, Ljubljana. — 17 pik.)

a	a	b	e	e	ek	sotična rastlina,
e	e	e	i	i	pozn	avalec lepote,
k	l	o	o	o	giban	je zraka,
o	p	r	r	r	kraj	v Srbiji,
r	s	s	s	s	hrvatska	božja pot,
s	t	t	t	t	italijanski	polotok,
t	t	t	t	t	istrsko	pristanišče.

V prvi in zadnji navpični vrsti dobiš po enega slovenskega pesnika in pisatelja.

PODOBNICA

(Nace Cuderman, Tupaliče. — 11 pik.)

VE

POSETNIKA

(France, Mošnje. — 19 pik.)

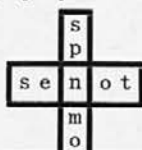
ANTON SMRT

pek

ŽIRI

SPOMENIK

(Tone, Ljubljana. — 23 pik.)

i m o n p
o k e v l
j a v r h
n i g i o
b i h t i
h i h t u
s i o r i
k t p j a
v o j o v
p i d o b
a h ž a v
i h k i j
b i l o e
k i p j d

n m i i i i p n n v t s h l
o j n m k s h i e a e e e p
i u d e b j l k e m n t i i
o h č o n i a j u k e j n g
k i o i o p m e š i i g k b
l l h v n r l a m n č k r e
i o m r č v o n a o a e j i
r n d e e v i j b k l k č e
n r o i i p a m l i č l n s
t p p č n v o t n a k e i i
t n a i l k n a e k b s o g

KRAJEVNE KOORDINATE

(Prokijon, Ljubljana. — 27 pik.)

Kraj	g. širina	g. dolžina
Singapore .	s. 1° 29'	v. 103° 56'
Jeisk	s. 48° 39'	v. 38° 4'
Indore . . .	s. 22° 28'	v. 76° 12'
Nimes	s. 44° 9'	v. 4° 50'
Badajoz . . .	s. 40° 15'	z. 7° 18'
Maroko . . .	s. 30° 46'	z. 9° 34'
Obdorsk . . .	s. 66° 28'	v. 67° 11'
Tien-tsin . .	s. 39° 10'	v. 116° 52'
Nikolajev . .	s. 46° 58'	v. 40° 19'
New Orleans	s. 30° 17'	z. 89° 46'
Amritsar . .	s. 33° 7'	v. 74° 58'
Vjernoje . . .	s. 45° 55'	v. 80° 2'
Burgos . . .	s. 39° 37'	z. 3° 21'
Portland . . .	s. 43° 54'	z. 70° 36'

UGANKA

(Janko Moder, Dol. — 15 pik.)

Strašna smrt gospa je moja
in zavist mi mati krušna;
jaz le dekla sem poslušna
in močnejša sestra boja.
Kjer je srca treba streti
in uničiti ljubezen,
kjer sovragi so zakleti,
pa preslaba je bolezen,
kjer bi smrt se utrudila,
skrhala kosó ji košnja,
tam razgrnem črna krila.
Mene ne premoti prošnja,
ne podkupi polna mošnja;
koder jaz zagospodarim,
vse uničim, vse pokvarim.

ČRKOVNICA

(Julij Titl, Sv. Venčesl. — 15 pik.)

š e n o č v o
e s m b a l v
o i ž i h j v
d l h s i e v

SEŠTEVANJE ULOMKOV

(Tek, Ljubljana. — 21 pik.)

$$\frac{10}{10} + \frac{15}{12} + \frac{6}{8} + \frac{14}{21} + \frac{19}{10} + \frac{6}{18} + \frac{15}{21} + \frac{1}{22} + \frac{5}{11} = ?$$

MRTVI GOVORE

(J. P. Doslovče. — 29 pik.)

REŠITEV UGANK V OKTOBRSKI ŠTEVILKI

Uganka. Črt, hrt, irt, krt, prt, vrt, rt.

Podobnica. Kočevje.

Številke. Abecedo napiši v taki obliki, kot je uganka, nato jo ob strani zaznamuj s številkami. Prva številka pomeni vodoravno vrsto, druga navpično. — Janez Jalen: Trop brez zvoncev.

Letošnje ture. Vzemí črke iz vrha po številkah datuma. — Najbližji je nebesom, kdor je zemlji najbolj tuj.

Iz davnih dob. Sestavi abecedni kvadrat. Krog pomeni črko l, črtice pa

povedo smer do posameznih črk. Upoštevaj le končno piko.

Zlata je prva doba bila, ko postav še ni bilo.

Rade je volje vsakdo pravico čuval in vero. Večna bila je pomlad in zemlja je vsega dajala.

(Ovid-Ušeničnik.)

Drag kamen. Rešuj z abecednim kvadratom. — Največ sveta otrokom sliši Slave.

Posetnica. Napoleonov huzar.

Davki. Prištečaj številke k tisti črki besede »din«, pod katero je v uganki. — Šent Rupert pri Mokronogu.

Steber. 1. vzvrat, 2. edinec, 3. lešnik, 4. Ikarus, 5. kuruza, 6. Ojstro, 7. Nikola, 8. Juarez, 9. Ampere, 10. Neofit, 11. aplavz, 12. Roeder, 13. Tantal, 14. enačaj. — Narte Velikonja: Višarska polena.

Besednica. Kdor visoko nosi nos, ta bo kmalu hodil bos.

Rešitve je treba poslati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Dol pri Ljubljani. — Zastavljavci ugank naj pošljajo tudi svoje rokopise na isti naslov.

NOVA HRVATSKA KNJIGA

ANDELINA I DRUGE PRIPOVIJESTI. Spisal Jozef Ciger Hronský, iz slovaškega prevedel Ante Šimčik. Jeronimska knjiga 589. Izdanje knjižnice dobrih romana, knjiga 88. Naslovno podobo narisal Josip Restek. Natisnila tiskarna Narodne prosvjete v Zagrebu 1940. Strani 145. — Prejšnji dolgoletni tajnik Matice Slovaške in njen sedanjí ravnatelj, J. C. Hronský, je med najpomembnejšimi kulturnimi delavci in pisatelji med Slovaki. Zato ni čudno, če so ga hrvaški bralci dobili v lepem prevodu. V knjigo je Ante Šimčik, znani prevajalec iz slovaščine, sprejel enajst novel iz dveh pisateljevih zbirk. Dovolj so močne in dosti srečno izbrane, da nam pokažejo pisatelja v njegovem svetu, ki ni kričeč, ampak preprost, a obenem čist in velik. Pisatelj se rad pomudi ob sodobnih vprašanjih, ki se jih često dotakne s posmeškom in celo karikaturó. S čudovito jasnostjo in prednostjo riše skrite trenutke, ki jih ima vsak človek, poglablja se v otrokovo dušo, največ pa se posveča majhnemu človeku, delavcu in kmetu. Ob knjigi sem spoznal, da imamo tudi Slovani še polno stvarí, ki so vredne prevoda, da nam ne bo treba posegati včasih po čisto medlih delih, ki jih ožarja le eksotika jezika, slava pisca, veličina naroda in uspešna reklama.

Janko Moder.

MISLI

SLOVENSKE POSEBNOSTI

Na Slovenskem je prišlo v navado, da napadaš ustanovo, h kateri se misliš sam ziniti — ko si pa poleg, utihneš in vse je v redu...

da v javnem življenju začneš objavljati svojo rojstno letnico, kadar več ne zmoreš uspešno tekrovati z mladimi silami...

da ob nerazumevanju v domovini pričneš jeremiado o majhnosti vsega domačega, obenem pa poudarjaš, kje si vse hodil po svetu in kaj si vse videl (kakor da bi največji svetovni potnik moral že zaradi tega biti tudi najposobnejši pisatelj...):

da dobiš za kritiko, ki si jo poslal kakšnemu listu, že tudi odgovor v isti številki, in to ne od urednika, temveč od osebe, ki si jo šele ocenil...

MIMOGREDE

Kedar posameznik toži nad družbo, češ »posebneži in poklicneži«, je to zelo sumljivo — navadno je on to, kar drugim očita...

POMNI,

da je leto 1869 prineslo splošno šolsko obveznost, da je Marxov »Kapital« izšel že leta 1867. Kakšne romantične razmere so še takrat vladale pri Slovencih!

HISTORIA DOCET

Kri mučencev seme kristjanov! Naši zgodovinski učbeniki pa tako radi povečujejo pustolovske genije, ljudi brez vsakih človeških idej, saj so samo zaradi svojih blaznih idej poginili milijone v smrt brez pomisleka. Edina tolažba nam, njihovim majhnim potomcem, je, da so večinoma vsi žalostno poginili... Zdaj si pa predočite našo mladino, ki se šola ob takih velikanih tako brez predsodkov, kakor piše šolsko nalogo o miru...

FILOZOFIJA RAZKOLNISTVA

Duhovi, ki so poskušali z reformami in capite et in membris v lastnih vrstah, so povzročali razkole: oni sami kot nositelji idej so ostali čisti, pripadniki (masa) pa so čisto vodo skalili — kazeno za to pa so navadno vedno morali pretrpeti začetniki.

cles.

UGANKARJEM MLADIKE

RESILCI UGANK IZ OKTOBRSEK ŠTEVILKE

Vse so rešili: Blaj Franc, Bulovec Ivo, Čop Ana, Dijaški zavod Kranj, Erjavce Amalija, Eržen Ivanka, Gruden Ivanka, Jug Franjo, Knjižarna Ilirija, Kleč Ela, Klobovs Anton, Kocmur Pavla, Kovačič Franc, Kunstelj France, Kastelic Vinko, Lipoglavšek Slava, Lukovšek Ivanka, Mihelčič Franc, Pavlin France, Pogačnik Marija, Rakovec Josip, Samostan Stična, Slapar Pavel, Šinkovec Franciška, Videnšek Ana, Vertovšek Manica, Vovk Jože, Zorec Alojzij.

Aleš France (194), Baša Lenčka (174), Bajželj Nela (119), Bošte Anton (177), Černetič Stanko (125), Društvo Slomšek (126), Gros Ančka (174), Jeglič Stanko (177), Kiferle Danica (148), Kozar Lojze (177), Kandolf Lojze (126), Mihelič Marko (177), Modrinjak France (177), Močilnik Matej (177), Provincijalati franciškanskega reda (160), Prosvetno društvo Krško (118), Regali Ivanka (148), Rotar Marija (177).

IZZREBANI SO BILI

Za prvo nagrado: Samostan Stična.

Za drugo nagrado: Nela ing. Bajžljeva, Sekcijska zgrada, Petrovgrad, Hajduk Veljka 7: Kastelic Vinko, bogoslovec, Ljubljana, Semenška 4.

Za tretjo nagrado: Gros Ančka, Ljubljana; Pavlin France, učitelj, Radovljica; Bulovec Ivo, Radovljica.

TEKMOVANJE ZASTAVLJAVCEV

Castor & Pollux, Maribor (17); E. Kleč, Kranj (15); Janko Moder, Dol (9); Tone, Ljubljana; France, Mošnje (7); J-ša, Rožna dolina (5); Prokijon, Ljubljana (4); Dolores, Prosenjakovi: Branimir, Ljubljana; V. L., Litija; Rajko, Medno (1).

RAZPIS NAGRAD ZA OKTOBER

Za prvo nagrado: Keramična vaza v vrednosti 100 dinarjev.

Za drugo nagrado: Dve knjižni nagradi iz založbe Mohorjeve družbe v vrednosti po 30 dinarjev.

Za tretjo nagrado: Tri knjižne nagrade iz založbe Mohorjeve družbe v vrednosti po 20 dinarjev.

Prvo nagrado naj izžrebani vselej dvigne v podružnici Mohorjeve knjižarne v Ljubljani, za ostale naj si pa izžrebani ogledajo podrobna navodila v letošnji prvi številki Mladike.

POMENKI

Reševalce in zastavljavce prosim potrpljenja, če na svoje pošiljke ali vprašanja ne dobijo že v isti številki odgovora.

Vse, ki si z ugankami krajšajo čas in bistrijo um, prosim, da mi najkasneje z novembrskimi rešitvami pošljejo tudi svoje predloge za ugankarski kotiček, kakršnega si želijo v prihodnjem letu. Tudi glede nagrad in žrebanja imate mogoče kako uporabno in dobro misel. Ne skrivajte, sporočite mi jo!

Dolmit, št. Rupert: Uganke so dobre, le pri ključu moraš malo bolj paziti, da ne bo tako prisiljen in narejen. Vsak ključ mora biti dan v uganki čimbolj naravno, obenem pa vendarle tako skrito, da je reševalec vesel, ko ga najde.

KNJIŽNE NOVOSTI

KOLENDAR Družbe sv. Mohorja za leto 1941.

ŽIVLJENJE SVETNIKOV 15. zvezek.

94. ZVEZEK SLOVENSKEH VEČERNIC: Jules Verne: JUŽNA ZVEZDA (prevedel Anton Anžič).

Meško Ksaver: MLADIM SRCEM IV. zvezek.

Cajnkari Stanko: V PLANINAH.

Družba sv. Mohorja
v Celju

● **Mestna**
 ● **hranilnica**
 ● **ljubljska**

je največji slovenski pupilarno-
 varni denarni zavod • Dovoljuje
 posojila na menice in vknjižbe
 Za vse vloge in obveze hranilnice
 jamči Mestna občina Ljubljanska

Dr. Avgust Pirjevec

**Knjižnice
 in knjižničarsko delo**

Vsem javnim pa tudi zasebnim
 knjižnicam knjigo priporočamo

Broširan izvod stane 116 din (za
 ude 87 din), vezan izvod stane
 132 din (za ude Družbe 99 din)

Naročila izvršuje

Družba sv. Mohorja v Celju

Dvakrat na dan? — Jaz bi jo pil kar de-
 setkrat. Seveda mora biti okusno priprav-
 ljena. Toda rečem Vam: naše ženske vedó,
 kako je treba kavo skuhati.

Kolinska
 IZREDNO IZDATNA
 KVALITETNA CIKORIJA

HRANILNICA DRAVSKE BANOVINE
CELJE • KOČEVJE • LJUBLJANA • MARIBOR

Obrestna mera za vloge znaša do 5%

Za vloge in obresti jamči Dravska banovina
 z vsem premoženjem in vso davčno močjo!